

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**RUSYA'DA EĞİTİM SİSTEMİ VE
AÇIK VE UZAKTAN ÖĞRENME'NİN (AUÖ)
BAŞLANGICINDAN 2019 YILINA
KADAR GELİŞİMİ**

**Yüksek Lisans Tezi
Roza KOÇKAR
Eskişehir, 2019**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**RUSYA’DA EĞİTİM SİSTEMİ VE AÇIK VE UZAKTAN ÖĞRENME’NİN
(AUÖ) BAŞLANGICINDAN 2019 YILINA KADAR GELİŞİMİ**

Roza KOÇKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Gülsün MERİÇ

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos 2019

ÖZET

RUSYA’DA EĞİTİM SİSTEMİ VE AÇIK VE UZAKTAN ÖĞRENME’NİN (AUÖ) BAŞLANGICINDAN 2019 YILINA KADAR GELİŞİMİ

Roza KOÇKAR

Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2019

Danışman: Prof. Dr. Gülsün MERİÇ

Dünyada ve Türkiye’de ilgili alan yazınına bakıldığında Rusya Federasyonu Eğitim Sistemi ve AUÖ ile ilgili Türkçe kaynakların azlığı göze çarpmaktadır. Uzaktan eğitimin geçirmiş olduğu tarihsel süreç içerisinde Rusya’daki uygulamaların Rusya eğitim sistemine katkıları, uygulama süreçleri ve bu süreçlerin etkilerini incelemek yararlı olacaktır. Tarihsel geçmişi çok köklü olan, kültür, dil, edebiyat ve sanatsal açıdan zengin bir geçmişi bulunan Rusya’nın dünyanın en büyük coğrafi alanına sahip olduğu da göz önüne alındığında Rusya’da Açık ve Uzaktan Eğitimin tarihsel süreç içerisinde kendine özgü uygulamalarının, geliştirmeye çalıştığı teknolojilerin bilinmesinde yarar görülmektedir. Rusçanın dünyada yaygın bir dil olarak konuşulmaması nedeniyle bu araştırma ile elde edilen verilerin, ülkedeki AUÖ’nin gelişme süreçleri ve uygulama ölçütlerinin ortaya konmasıyla Dünyada ve Türkiye’deki Açık ve Uzaktan Öğrenme Sistemi’ne sağlayacağı katkılar önemlidir. Rusya Federasyonunda Açık ve Uzaktan Öğrenmenin (AUÖ) gelişmesi, bu ülkenin coğrafi büyüklüğünden kaynaklanan kendine has özelliklere sahiptir. Rusya’daki Eğitim Sisteminin gelişimi ve Açık ve Uzaktan Öğrenme Sistemi üç döneme ayrılabilir. Birinci dönem; Başlangıçtan 1920 yılları arasında uygulanan açık öğretim uygulama denemeleri. İkinci dönem; 1920 – 1990 yılları arasında uygulanan “açık öğretim - *zaoçnoe obuçeniye*” adı verilen dünyanın en büyük açık eğitim sistemi uygulamasıdır. Üçüncü dönem ise 1990 yılından sonra uygulanan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına dayalı modern “Uzaktan Eğitim – *distansionnoye obuçeniye*” uygulamasıdır.

Anahtar kelimeler: Açık ve Uzaktan Eğitim, Rus Eğitim Sistemi, Rusya’da Açık ve Uzaktan Eğitim, *zaoçnoe obuçeniye*, *distansionnoye obuçeniye*.

ABSTRACT

THE EDUCATION SYSTEM IN RUSSIA AND THE DEVELOPMENT OF OPEN AND DISTANCE LEARNING (ODL) FROM INITIAL TO 2019

Roza KOÇKAR

Department of Distance Education

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, August, 2019

Advisor: Prof. Dr. Gülsün MERİÇ

When controlled, the lack of literary texts in education system of Russian Federation Education System and Open and Distanced Education (ODE) and the lack of texts in Turkish all around the world and Turkey can be seen. In the historical process of development of Distanced Education, examining the practices in Russian Educational System's advantages, the process of practice and the effects of this process would be beneficial. Considering the fact that Russia, which has a very long and rich history in culture, language, literature and art, has the largest geographical area; it is useful to know their own practices and the technologies tried to be developed of Russian Open and Distanced Education. Because of the fact that Russia isn't spoken as a common language the findings obtained with this research, with the help of taking into account the developing processes of ODE and criterion of practices, contributions to the Open and Distanced Education of the World and Turkey are important. The developing process of Open and Distanced Education (ODE) in Russian Federation has own characteristics which come from the geographical magnitude. Therefore, the development of the Education System in Russia and the Open and Distanced Education can be divided into three periods. The first period; attempts on open education practice from the beginning to 1920. Second period; it is the largest open education system in the world called "open education - *zaoçnoe obuçeniye*" which was applied between 1920 and 1990. The third period is the modern "Distanced Education - *distansionnoye obuçeniye*" practice, which was implemented after 1990, based on the use of information and communication technologies.

Key words: Open and Distanced Education, Russian Education System, Open and Distance Education in Russia, *zaoçnoe obuçeniye*, *distansionnoye obuçeniye*.

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Gülsün KURUBUCAK MERİÇ'E uzman görüşleri, dost tavsiyesi ve gösterdiği yakın ilgi ve desteği için teşekkür ederim.

Ayrıca, her zaman, her koşulda beni destekleyen aileme teşekkür ederim.

Roza KOÇKAR

ETİK İLKE VE KURALLAR UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal etik programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Roza KOÇKAR

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

O hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me: that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with "scientific plagiarism detection program" used by Anadolu University, and that "it does not have any plagiarism" whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time. I hereby Express my consent to all the ethical legal consequences that are involved.

Roza KOÇKAR

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜSÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLAR UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES.....	vii
GÖRSELLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xii
TANIMLAR, TERİMLER KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Sorun	2
1.2. Amaç	3
1.3. Önem	3
1.4. Sınırlılıklar	4
2. RUSYA COĞRAFYASI, YÖNETİM YAPISI VE EĞİTİM SİSTEMİ	5
2.1. Rusya'nın Nüfus ve Coğrafi Yapısı	5
2.2. Rusya'nın Bugünkü Yönetim Yapısı	8
2.2.1.Yürütme	8
2.2.2.Yasama	9
2.2.3.Yargı	9
2.2.4.Rusya'da İdari yapı	9
2.3. Rusya'da Eğitim	15
3. RUSYA EĞİTİM TARİHİ VE AUÖ SİSTEMİNİN BAŞLANGICI (BİRİNCİ DÖNEM)	18
3.1. Rusya'nın Kuruluşu ve Knyazlıkları Dönemi	18
3.1.1.Kiev Knyazlığı	18
3.1.2.Moskova Knyazlığı	19
3.2. İlk Çarlık ve 18. Kadar Olan Dönem	20
3.2.1.Korkunç İvan Dönemi (1547 – 1584)	20
3.2.2.Büyük Petro Dönemi (1682 – 1725)	21
3.2.3.Aydınlanma Çağı ve II. Ekaterina (1762 – 1796)	24

3.3. Rusya’da 19. Yüzyıl ve Eğitim’de Yenilikler	25
3.3.1.Çar I. Aleksandr Dönemi (1801 – 1825)	25
3.3.2.Çar I. Nikolay Dönemi (1825 – 1855)	26
3.3.3.Çar II. Aleksandr Dönemi (1855 – 1881)	26
3.3.3.1. Pazar Okulları (<i>Voskresniye şkoli</i>)	34
3.3.3.2. Yerel Belediye Okulları (<i>Zemskie şkoli</i>)	39
3.3.4.Çar III. Aleksandr Dönemi (1881 - 1894)	44
3.3.5.Çar II. Nikolay Dönemi (1894 - 1917) ve Romanovların sonu	44
4. RUSYA’DA 20. YÜZYIL ve SSCB DÖNEMİNDE EĞİTİM SİSTEMİ (İKİNCİ DÖNEM).....	55
4.1. Ekim Devrimi ve 1917 – 1939 Yılları Arası Eğitim ve Açık Öğretim Uygulamaları.....	55
4.2. II. Dünya Savaşı Süreci ve 1939 – 1945 Yılları Arası Eğitim ve Açık Öğretim Uygulamaları..	63
4.3. Savaş Sonrası 1945 – 1991 yılları Arası Eğitim ve Açık Öğretim Uygulamaları.....	66
4.4. Sovyet Eğitim Sistemi ve Sistemin Çöküşü.....	69
5. RUSYA’DA BUGÜNKÜ EĞİTİM SİSTEMİ VE AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM (AUÖ) (ÜÇÜNCÜ DÖNEM).....	74
5.1. Rusya’da Bugünkü Eğitim Sistemi.....	74
5.2. Rusya’da Bugünkü Açık ve Uzaktan Eğitim.....	79
5.3. Rusya Federasyonu’nda Uzaktan Eğitim Teknolojilerinin Kullanımı.....	87
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ.....	105

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 2.1: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography (11.09. 2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 2.2: http://www.technoavia.ru/katalog/spetsodezhda/spetsodezhda_uteplennaya/-shema_poyasov (09.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 2.3: <https://www.britannica.com/place/Primorye> (09.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.1: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Rus.PNG (17.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.2: <http://kremlion.ru/praviteli/donskoy/> (09.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.3: <https://lidenz.ru/ivan-terrible/> (07.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.4: <http://www.nationaljournal.ru/articles/2018-11-12/3470/> (05.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.5: <https://welkometospb.ru/v-peterburge/dostoprimechatelnosti/muzei/kunstkamera.html> (07.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.6: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Catherine_II_by_D.Levitskiy_\(1787Ulyanovsk_museum\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Catherine_II_by_D.Levitskiy_(1787Ulyanovsk_museum).jpg) (05.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.7: [http:// tsarselo.ru](http://tsarselo.ru) (07.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.8: <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html> (07.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.9: <https://ppt-online.org/474478> (17.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.10: https://runivers.ru/Runivers/calendar2.php?ID=61718&month=&year=__ (17.-06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.11: <http://www.p-blagovest.ru/chtenie/pervye-voskresnye-shkoly/> (17.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.12: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Федецкий_Воскресная_школа_Х.Алчевской_1900.jpg (17.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.13: <http://si-sv.com/publ/16-1-0-142> (19.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.14: http://www.aif.ru/dontknows/about/professiya_nedeli_uchitel_10_faktov (19.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.15: <http://si-sv.com/publ/16-1-0-142> (19.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.16: <https://ria.ru> (05.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.17: <http://weekend.rambler.ru> (05.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.18: <https://www.dw.com/ru> (07.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.19: <http://book.uraic.ru/uralkp/center/exhibition/Bitner/Bitner.html> (07.06.-2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.20: <http://book.uraic.ru/uralkp/center/exhibition/Bitner/Bitner.html> (07.06.-2019 tarihinde ziyaret edildi)

Görsel 3.21: Rubakin, 1975: 2

Görsel 5.1: <https://ru.pc-history.com/elektronnyj-trenazhyor> (Bilgisayar müzesi web sayfası) (07.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)

TABLÖLAR DİZİNİ:

Tablo 2.1: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/-population/

Tablo 2.2: <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

Tablo 2.3: <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

Tablo 2.4: <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

Tablo 2.5: <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

Tablo 2.6: <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

Tablo 2.7: <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

Tablo 2.8: https://www.gosuslugi.ru/situation/obtain_education/education_system_in_-Russia

Tablo 2.9: https://www.gosuslugi.ru/situation/obtain_education/education_system_in_-Russia

Tablo 3.1: <https://istoriarusi.ru/imper/finansovaya-reforma-aleksandra-2.html>

Tablo 3.2: Piskunova, 2001: 190-191

Tablo 3.3: <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

Tablo 3.4: <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

Tablo 3.5: Çehov, 1912: 216

Tablo 3.6: Bogdanov, 1964: 67

Tablo 3.7: Saprikin, 2009: 75

Tablo 4.1: SSSR v sifrah, 1934: 126

Tablo 4.2: SSSR v sifrah, 1935: 271

Tablo 4.3: Medinskiy, 1952: 25

Tablo 4.4: Speranskiy, 2015: 36

Tablo 4.5: Medinskiy, 1952: 20

Tablo 4.6: SSSR v sifrah, 1978 - 1990

Tablo 4.7: SSSR v sifrah, 1978 – 1990

Tablo 4.8: <https://www.vestifinance.ru/articles/100927>

Tablo 4.9: <https://inance.ru/2018/09/obrazovanie-v-sssr/>

Tablo 5.1: Klyachko, 2011, s. 96

Tablo 5.2: Zaborovskaya, 2004, s. 13

Tablo 5.3: Ryümin ve Ardovskaya, 2013, s. 9

Tablo 5.4: Batayev, 2015

Tablo 5.5: Batayev, 2015

Tablo 5.6: Batayev, 2015

Tablo 5.7: Bartaşuk ve Neverova, 2015, s.32

TANIMLAR, TERİMLER VE KISALTMALAR

AUÖ : Açık ve Uzaktan Öğretim

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği

RSFSR : Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

RF : Rusya Federasyonu

Ru : Rusça

OER : Open Educational Resources

OCW : Open Course Ware

MOOC : Massive Open Online Course

1. GİRİŞ

Rusya Federasyonunda (Rusya) Eğitim Sistemi ile Açık ve Uzaktan Öğrenmenin (AUÖ) gelişmesi, bu ülkenin coğrafi büyüklüğünden kaynaklanan kendine has özelliklere sahiptir¹. Bu özellikleri anlayabilmek, gelişme süreçlerini takip edebilmek için Rusya'daki Eğitim Sistemi ve Açık ve Uzaktan Öğrenme Sistemi'ni üç dönemde incelemek gerekir;

- **Birinci dönem;** Başlangıçtan 1920 yılları arasında uygulanan açık öğretim uygulama denemeleridir. 1844 yılında Moskova ve St. Petersburg'da kurulan "Okuryazarlık Komiteleri (*Komiteti gramotnosti*)", daha sonra açılan "Pazar Okulları (*Voskresniye şkoli*)" ve "Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*)" ile uzaktan eğitim sürecinin başladığı söylenebilir². 1911 yılındaki kayıtlara göre 27,486 adet "Zemskie" okulu açılmıştır. Bunların 4/3'ü üç yıllık, diğerleri ise 4'er yıllık okullardır³.
- **İkinci dönem;** 1920 – 1990 yılları arasında uygulanan "açık öğretim - *zaoçnoe obuçeniye*" adı verilen dünyanın en büyük açık öğretim sistemi uygulamasıdır.
- **Üçüncü dönem** ise 1990 yılından sonra uygulanan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına dayalı modern "Uzaktan Eğitim – *distansionnoye obuçeniye*" uygulamasıdır (Plotnikova ve Kiyan, 2015, s.200).

Çarlık rejiminin ardından 1917 devriminin başlangıcında Rusya'da okur-yazar oranı yüzde 28,4'tü. Özellikle köylüler arasında neredeyse hiç kimse okuma yazma bilmiyordu, çünkü eğitim ve öğretimin; özellikle yükseköğrenimin dayattığı maddi bedel, köylüler tarafından karşılanamayacak kadar yüksekti. Ekim Devrimiyle birlikte eğitimin tüm kademeleri, tıpkı diğer kamusal haklar gibi ücretsiz hale getirildi. Ama eğitimin ücretsiz hale getirilmesi tek başına Sovyetler Birliği'nin eğitimle ilgili sorunlarını çözmedi. Bu yüzden Lenin, 26 Aralık 1918'de; 8. parti kongresinde ülkedeki okuryazar oranını ve sanayileşmeyi arttırmak için okuma yazma seferberliği başlattı⁴.

Devrim sonrası sanayileşmenin başlaması ile birlikte çok sayıda nitelikli uzmana ihtiyaç bulunmaktaydı. Mevcut geleneksel eğitim kurumları bu problemi tek başlarına çözemiyorlardı. Bu dönemde 1919 yılında bir düşünce ortaya atıldı ve uygulanmaya

¹ <http://www.calend.ru/event/6856/>

² https://ru.wikisource.org/wiki/ЭСБЕ/Комитеты_грамотности

³ <http://zemstvo.info/zemskie-shkoly-v-rossii>

⁴ www.soL.org.tr/ SSCB'de eğitim

başlandı. Bu düşüncenin adı “açık öğretim - *zaoçnoe obuçeniye*” idi. Bu eğitim sisteminde yüz yüze eğitim de öngörülmekteydi.

Başlangıçta, çalışıkları için veya geçerli nedenleri olup yüz yüze eğitim alamayan kimselere teknik uzmanlık alanlarında eğitim veren Üniversitelerde bu eğitim sistemi uygulandı. 29 Ağustos 1938 yılında ise “SSCB Halk Komiserleri Konseyi (SNK) Kararı” ile eğitim verilecek alanlar ve “açık öğretim - *zaoçnoe obuçeniye*” eğitimi verecek yeni Üniversiteler açılması kararlaştırıldı. Böylece öğrenciye belirli bir saat yüz yüze eğitim verilmesi, sınavlara girmesi durumunda çalıştığı kurumun ücretli izin vermesi sağlandı. Bu kararın ardından yoğun talep nedeniyle “açık öğretim - *zaoçnoe obuçeniye*” 1990’lı yılların ortalarına kadar Rusya eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olmuştur⁵.

1990’lı yıllarda dünyada gelişmeye başlayan bilgisayar kullanımı, iletişim araçlarının artması ile birlikte bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmaya başlaması, bu teknolojinin eğitim sistemlerine de uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Rusya’da yeni teknolojilere dayalı Uzaktan Eğitim sisteminin resmi olarak başlama tarihi 30 Mayıs 1997’dir. Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı aldığı 1050 numaralı bu kararla “Eğitimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarının denenmesi için Eğitim kurumlarına izin” verdi (Plotnikova ve Kiyan, 2015, s.201).

1.1. Sorun

Dünyada ve Türkiye’de ilgili alan yazınına bakıldığında Rusya’da AUÖ ile ilgili Türkçe kaynakların azlığı göze çarpmaktadır. Uzaktan eğitimin geçirmiş olduğu tarihsel süreç içerisinde Rusya’daki uygulamaların Rusya eğitim sistemine katkıları, uygulama süreçleri ve bu süreçlerin etkilerini incelemek yararlı olacaktır. Tarihi geçmişi çok köklü olan, kültür, dil, edebiyat ve sanatsal açıdan zengin bir geçmişi bulunan Rusya’nın dünyanın en büyük coğrafi alanına sahip olduğu da göz önüne alındığında Rusya’da Açık ve Uzaktan Eğitimin kendine özgü uygulamalarının, geliştirmeye çalıştığı teknolojilerin bilinmesinde yarar görülmektedir. Rusçanın dünyada yaygın bir dil olarak konuşulmaması nedeniyle bu araştırma ile elde edilen verilerin, ülkedeki AUÖ’nin gelişme süreçleri ve uygulama ölçütlerinin ortaya konmasıyla Dünyada ve Türkiye Açık ve Uzaktan Öğrenme Sistemi’ne sağlayacağı katkılar önemli olarak düşünülmektedir.

⁵ <http://www.calend.ru/event/6856/>

1.2. Amaç

Çalışmanın amacı Rusya Federasyonu’nda AUÖ’nin gelişme süreçleri, geliştirilmiş olan yeni teknolojilerin belirlenmesi ve uzaktan eğitimin gelişim sürecinde rol alan önemli olayları incelemek, kimlerin nasıl ve hangi amaçlarla uyguladığını, geçmişten günümüze aşamalı olarak geçirdiği süreçleri ve 2019 yılındaki durumu belirlemektir. Bu bağlamda Rusya’da AUÖ’nin;

- a. Birinci Döneminde 1920’li yıllara kadar uygulanan AUÖ’nin Rusya’da okur-yazarlık oranının arttırılması yönündeki uygulamaları içeren, Moskova ve St. Petersburg’da kurulan “Okuryazarlık Komiteleri (*Komiteti gramotnosti*)”, “Pazar Okulları (*Voskresniye şkoli*)” ve “Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*)” nin açıldığı görülür. Bu uygulamaların ve dönem özelliklerinin ayrıntıları,
- b. İkinci Döneminde 1920 – 1990 yılları arasında dünyanın en büyük AUÖ sistemi uygulaması olan “açık öğretim - *zaoçnoe obuçeniye*” adı verilen sistemin özellikleri,
- c. Üçüncü Döneminde ise 1990 yılından sonra uygulanan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına dayalı modern “Uzaktan Eğitim – *distansionnoye obuçeniye*” uygulamasının özellikleri belirlenmelidir.

1.3. Önem

Dünyadaki ve Türkiye’deki AUÖ uygulamalarında geliştirilmeye çalışılan yeni teknolojilere, teknolojik açıdan dünya ölçeğinde ileri düzeyde bulunan Rusya’daki uygulamaların bilinmesinin, kullanılan bilgi ve iletişim teknolojileri, eğitim sistemleri ve uygulamaları açısından katkı yapacağına inanılmaktadır. Böylelikle Rusya Federasyonu’nda uygulanan farklı açık ve uzaktan eğitim teknolojilerinin denenmesinde nasıl sonuçlar elde edilebileceği gözlemlenebilecektir. Bu amaçla Rusya Federasyonu’ndaki eğitim kurum ve kuruluşlarıyla, dünyadaki ve Türkiye’deki eğitim kurum ve kuruluşları arasında ortak projeler başlatabilmesi sağlanabilir. Bu projeler sayesinde ülkelerin ve kurumların ellerinde bulunan teknolojilerin AUÖ açısından sağlanan çeşitli ortamların analizi yapılabilecektir. Söz konusu ülke ve kurumlarda AUÖ

uygulamalarını henüz kullanmaya başlayacak olanlar için bu teknolojilerin sağladığı katkıların önceden bilinmesi sağlanabilecek, ilgili personelin hizmet içi eğitimlerinin düzenlenmesinde sağlayacağı katkılar değerlendirilebilecektir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma:

1. Rusça ve Türkçe kaynaklarla sınırlıdır.
2. Söz konusu kaynaklar 01.01.2015 ve 15.08.2019 tarihleri arasında geçmişe dönük taranan internet, makale, yüksek lisans tezi, doktora tezi ve yayınlanmış olan kitaplar ile elektronik ortamda elde edilen verilere dayanmaktadır.
3. Bu çalışma bir doküman analizi çalışmasıdır,
4. Bu araştırmada elde edilen veriler 27 adet kitap, 37 adet makale, 1 adet yüksek lisans ve 1 adet doktora tezi ile 61 adet internet sayfası taranarak elde edilmiştir.

2. RUSYA COĞRAFYASI, YÖNETİM YAPISI VE EĞİTİM SİSTEMİ

Rusya 17.075.389 km² toprağa sahip olan, topraklarının bir kısmı Avrupa’da bir kısmı da Asya’da olan bir Avrasya ülkesidir. Doğusundaki Dalniy Vostok-Anadyr ve batısındaki Kaliningrad arasında 11 saatlik bir zaman dilimi bulunmaktadır. Kuzeyinde Kuzey Kutup Denizi; doğusunda Pasifik (Büyük) Okyanusu; batısında Estonya, Litvanya, Beyaz Rusya, Letonya, Ukrayna, Moldavya, Baltık Denizi; güneyinde Kazakistan, Moğolistan, Çin, Gürcüstan, Azerbaycan, Hazar Denizi, Kuzey Kore ve Karadeniz yer alır.

2.1. Rusya’nın Nüfus ve Coğrafi Yapısı

Rusya topraklarının 1/3’ü Doğu Avrupa’da, 2/3’ü Kuzey Asya’dadır. Kara sınırlarının toplamı 20.241.5 km’dir. Kara sınırlarında 14 ülke ile sınırı bulunmaktadır. Rusya sınırlarının 2/3’ü de deniz sınırlarını kapsamaktadır.

Rusya Federasyonu sınırları içerisinde yaklaşık 120 farklı etnik grup ve halk yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu Avrupa kesiminde daha çoktur. 2019 yılında yapılan çalışmada km² başına düşen nüfus miktarı aşağıda gösterilmektedir (Görsel 1)⁶:

⁶ <http://www.gis.gks.ru/StatGis2015/Viewer/?05285969-ec60-e911-8f04-c52edb349072>

1. Astrahanskaya Oblast	14. Krasnodarskiy Kray	27. Respublika Başkortostan	40. Smolenskaya Oblast
2. Belgorodskaya Oblast	15. Kurganskaya Oblast	28. Respublika Dagestan	41. Stavropolskiy Kray
3. Bryanskaya Oblast	16. Kurskaya Oblast	29. Respublika İnguşetiya	42. Tambovskaya Oblast
4. Vladimirska Oblast	17. Leningradskaya Oblast	30. Respublika Kalmikiya	43. Tverskaya Oblast
5. Volgogradskaya Oblast	18. Lipetskaya Oblast	31. Respublika Mariy El	44. Tulska Oblast
6. Voronojskaya Oblast	19. Moskovskaya Oblast	32. Respublika Mordoviya	45. Udmurskaya Respublika
7. Ivanovskaya Oblast	20. Nijegorodskaya Oblast	33. Res. Sever. Osetiya-Alaniya	46. Ulyanovskaya Oblast
8. Kabardino-Balkarskaya Respublika	21. Novgorodskaya Oblast	34. Respublika Tatarstan	47. Çeçenskaya Respublika
9. Kaliningradskaya Oblast	22. Orenburgskaya Oblast	35. Respublika Hakasiya	48. Çuvaşskaya Respublika
10. Kalujskaya Oblast	23. Orlovskaya Oblast	36. Rostovskaya Oblast	49. Yaroslavlskaya Oblast
11. Karaçaevo-Çerkesskaya Respublika	24. Penzenskaya Oblast	37. Ryazanskaya Oblast	50. Respublika Kırım
12. Kemerovskaya Oblast	25. Pskovskaya Oblast	38. Samarskaya Oblast	
13. Kostromskaya Oblast	26. Respublika Adigeya	39. Saratovskaya Oblast	

Görsel 2.1: Rusya'da nüfus yoğunluğu haritası (1 Şubat 2019)

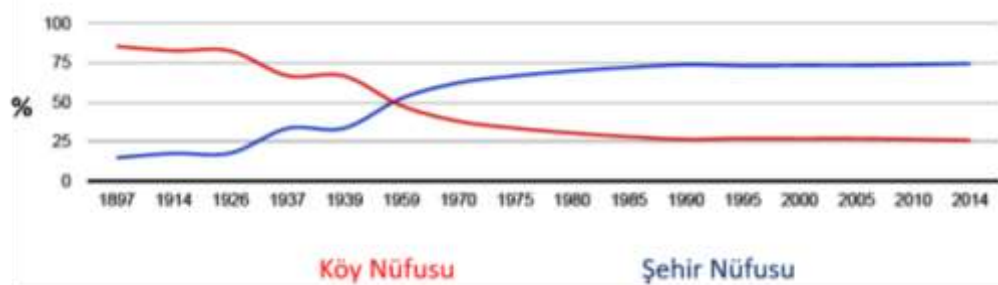
Rusya Nüfusunun %15.2'si 15 yaş altı, %71.8'i 15 – 65 yaş arasında, %13'ü de 65 yaş üzerindedir. 15 yaş altındaki erkek çocuk sayısı 11.423.390, kız çocuk sayısı ise 10.831.489'dır. Görüldüğü gibi 2019 yılı itibariyle erkek çocuk sayısı kız çocuk sayısından 591.900 çocuk daha fazladır. Erkek nüfusunun ortalama yaşam süresi 59.8, kadınlarda 73.2 olarak beklenmektedir.

15 – 65 yaş arası erkek sayısı 50.140.139, kadın sayısı ise 55.032.110 kişidir. 65 yaş üzeri erkek sayısı 5.762.241, kadın sayısı da 13.320.695 kişi olarak verilmektedir⁷.

2019 verilerine göre 15 yaş üzeri 123.908.325 kişi okuma yazma eğitimine sahiptir. Bu da yetişkin nüfusun %99.72'sini kapsamaktadır. Yetişkin erkekler arasındaki eğitim seviyesi %99.73, kadınlar arasındaki eğitim %99.72'dir. 15 – 24 yaş arasında erkek nüfusun %99.66'sı kadınlar arasında ise %99.75'i okuma-yazma eğitimine sahiptir.

Rusya'nın kuruluşundan itibaren genel nüfusunun köylerde bulunduğu ve tarım ve hayvancılıkla geçinmekte iken 1950'li yıllardan sonra köy nüfusunun şehirlere doğru kaydığı, 1960'lı yıllardan günümüze kadar da dengeli bir köy-şehir yerleşmesi bulunduğu görülmektedir (Tablo 1) (Duplenko, 2017, s.4)⁸.

Tablo 2.1: Rusya'da yıllara göre köy-şehir nüfusu yerleşim oranları

⁷ https://countrysmeters.info/ru/RUSSIAN_FEDERATION#population_density

⁸ http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/

Rusya Federasyonu iklimsel olarak dört bölgeye sahiptir. *Tropikal Bölge* (I): Rusya'nın güney bölgeleri. *Subtropikal Bölge* (II): Batı, Kuzeybatı ve Primorye bölgeleri ile Buryansk, Voronej, Vladimir bölgeleri. *Ilıman Bölge* (III): Tataristan, Güney Sibirya'da Dalnıy Vostok, Buryat, Orenburg, Karelya bölgeleri. *Kutup Bölgesi* (IV): Yakutya, İdil, Ural, Arhangelsk, Murmansk bölgeleri. Ayrıca kutup üstü özel (osobyı) bölge olarak Magadan, Çukotka, Tomsk ve Saha'nın bir kısmı yer almaktadır (Görsel 2)⁹.

Görsel 2.2: Rusya'da İklim bölgeleri

Bu bölgelerdeki kış ayları ortalama sıcaklığı (Santigrat) ise şöyledir:

Tropikal Bölge (I): ■

Rusya'nın güney bölgeleri. – 9.7⁰

Subtropikal Bölge (II): ■

Batı, Kuzeybatı, Primorye bölgeleri ile Buryansk, Voronej, Vladimir bölgeleri. – 9.7⁰

Ilıman Bölge (III): ■

Tataristan, Güney Sibirya'da Dalnıy Vostok, Buryat, Orenburg, Karelya bölgeleri. - 18⁰,

Kutup Bölgesi (IV): ■

Yakutya, İdil, Ural, Arhangelsk, Murmansk bölgeleri. - 41⁰,

Kutup Üstü Özel (osobyı) Bölge: ■

Magadan, Çukotka, Tomsk ve Saha'nın bir kısmı. - 25⁰'tir.

⁹ http://www.technoavia.ru/katalog/spetsodezhda/spetsodezhda_uteplennaya/shema_poyasov

2.2. Rusya'nın Bugünkü Yönetim Yapısı

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında dağılmasından sonra kurulan Rusya Federasyonu yeni bir yapıyla yönetilmeye başlandı. İki yıllık bir geçiş sürecinden sonra 12 Aralık 1993'te, Sovyet yönetim sistemi değiştirilerek Federal Anayasa ile Rusya Federasyonu yönetim sistemi bugünkü halini aldı.

Rusya Federasyonu, Federal Anayasası, Federal Hükümetin yürütme yetkilerini açık bir şekilde tanımlamıştır. Bu Anayasa ile bölgesel nitelikteki sorunlar Federal Hükümet ile federasyonun diğer birimlerinin ortak sorumluluk alanına bırakılmaktadır. Yönetim gücü merkezi hükümet, bölgesel ve yerel yönetimler arasında paylaşılmıştır ancak, bu halen gelişmekte olan bir süreç olarak görülmektedir.

Rusya Federasyonu “*güçler ayrılığı*” prensibi ile işlemektedir: Bunlar; Yürütme, Yasama ve Yargı'dır¹⁰.

2.2.1. Yürütme

1993 Rusya Federal Anayasası ile oluşturulan siyasi sisteme göre Rusya Federasyonu Devlet Başkanı altı yıl süreyle seçilir. Başkan geniş yürütme yetkileri ile donatılmıştır. Yasama organı Devlet Başkanı'na bağlıdır ve Başkan yardımcısı bulunmamaktadır. Başkan aynı zamanda Rusya Silahlı Kuvvetleri'nin de başkomutanıdır.

Devlet Başkanı Devletin ve Rusya vatandaşlarının güvenliği ile ilgili kararlar alan Rusya Güvenlik Konseyi'ne de başkanlık eder. Devlet Başkanı Hükümeti kuracak olan Başbakanı seçer ve kabinede yer alacak olan Bakanları onaylar. Başbakan, Başbakan Yardımcısını kendisi seçerek Devlet Başkanının onayına sunar. Eğer Devlet Başkanı, görevi sırasında ölür ya da sağlık sorunlarından dolayı görevini icra edemez hale gelirse, yargı önüne çıkacak şekilde suçlanır veya istifa ederse seçimlere kadar görevini Başbakan üstlenir. Başbakan seçimlerin üç ay içinde gerçekleştirilmesini sağlar. Başbakan ve Başbakan yardımcısı parlamentonun alt kanadı olan “Duma”nın onayından geçmek suretiyle, Devlet Başkanı tarafından atanır. Devlet Başkanı, yasa hükmündeki kararnameleri Duma'nın onayı olmadan yürürlüğe sokabilir¹¹.

¹⁰ <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/rusyanin-yonetim-yapisi>

¹¹ <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/rusyanin-yonetim-yapisi>

2.2.2. Yasama

Rusya Federasyonu'nun yasama organı olan Federal Meclis, 450 sandalyeli Duma ile 166 sandalyeli Federasyon Konseyi'nden oluşmaktadır. Alt meclis olan Duma üyeleri nispi temsil sistemi ile seçilirken, Federasyon Konseyi'nde Rusya'nın 85 federe bölgesinden (Cumhuriyet, Oblast, Kray ve Okrug) temsilciler atanarak gelmektedir. Bu temsilciler arasında Rusya Federasyonu'nu oluşturan 22 Federe Cumhuriyet ve diğer Yönetim birimlerinin temsilcileri bulunmaktadır.

2.2.3. Yargı

Rusya Federasyonu hukuk sistemi Medeni Hukuk Sistemi üzerine kurulmuştur. Bu sistem yasama organının yasal değerlendirmesine tâbidir. 1993 Federal Anayasası tarafından kurulması kararlaştırılan Rusya Anayasa Mahkemesi, yasama ve yürütme organı ile Moskova ve bölgesel/yerel yönetimler arasındaki anlaşmazlıkları çözme yetkisine sahiptir. Mahkeme aynı zamanda anayasal hakların ihlallerine, çeşitli organların temyiz başvurularına ve Devlet Başkanı'na karşı suçlamalara bakmakla yükümlüdür.

Mahkemeler, yetki alanları bakımından sınırlandırılmışlardır ve başvuru olmadan herhangi bir inceleme başlatamazlar. Mahkemelerdeki üye atamalarını, Devlet Başkanının tavsiyesi ile Federasyon Konseyi yapar.

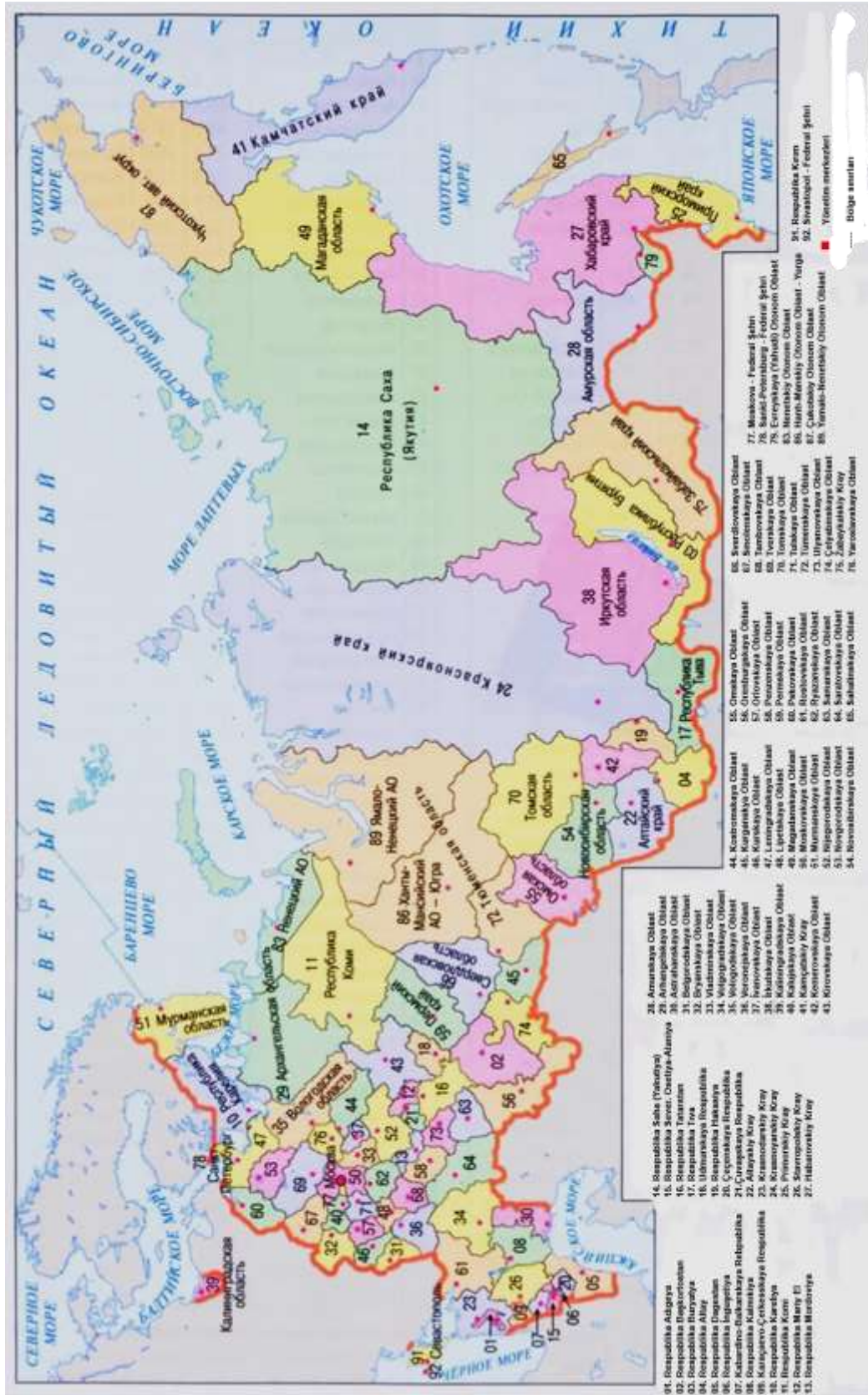
Federasyon Konseyi ayrıca, Rusya'nın en üst ceza, medeni ve idari mahkemesi olan Yüksek Mahkeme ile ticari anlaşmazlıklara bakan Yüksek Tahkim Mahkemesi'nin hâkimlerini, yine Devlet Başkanı'nın tavsiyesi ile atar. Rusya Federasyonu hükümeti son yıllarda Hukuk sisteminde ve Hukuk kurumlarında reform hamlesi başlatmıştır.

Bu reform ile eskiden olduğu gibi bazı ceza davalarında jüri ile karar verilen mahkemeler yeniden kuruldu. Bu reformlarla Hâkimlerin bağımsız yargılama süreçleri daha düzenli olarak uygulanmaya konabildi¹².

2.2.4. Rusya'da İdari Yapı

Rusya Federasyonu mevcut idari yapılanması ülkenin en önemli temel bileşenidir. Bu yapılanma ülkenin büyüklüğüne, coğrafi yapısına, ekonomik ve demografik durumuna, doğa koşullarına ve etnik özelliklerine göre belirlenmiştir (Görsel 3).

¹² <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/rusyanin-yonetim-yapisi>

Görsel 2.3: Rusya Federasyonu İdari Yapısı

SSCB'nin 1992 yılında dağılmasından sonra 12 Aralık 1993 yılında kabul edilen Federal Anayasa'dan itibaren birçok değişikliğe uğrayan yapılanma son olarak 21 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın Rusya Federasyonuna katılması ile birlikte bugünkü şeklini almıştır¹³.

Rusya Federasyonunda 22 adet Cumhuriyet (*Respublika*) bulunmaktadır. Cumhuriyetler etnik çoğunluk esasına göre düzenlenmiştir. Cumhuriyetler Federasyon Anayasasına göre birer devlet statüsündedirler. Federal Anayasa'nın 4. maddesine göre Federal Anayasa tüm yasaların üzerindedir. Cumhuriyetlerin, Federal Anayasanın 5 maddesinin 1. ve 2. maddelerine göre yasalarını yaparken Federal Anayasaya uyumlu olmak ve Federal Anayasanın 4. maddesini engellemek koşulu vardır. Yasama, Yürütme ve Yargı sistemlerini de kendileri oluşturabilirler (Tablo 2)¹⁴.

Tablo 2.2: Rusya Federasyonu Cumhuriyetleri (22 adet)

№	Cumhuriyetin Adı	km ²	Nüfusu (2013)	Başkenti
1	Adıgey Cumhuriyeti	7792	444 403	Maykop
2	Altay Cumhuriyeti	92 903	210 344	Gorno-Altaysk
3	Başkurtistan Cumhuriyeti	142 947	4 060 957	Ufa
4	Buryat Cumhuriyeti	351 334	971 810	Ulan -Ude
5	Dağıstan Cumhuriyeti	50 270	2 946 035	Mahaçkala
6	İnguş Cumhuriyeti	3628	442 255	Magas
7	Kabardino-Balkarya Cumhuriyeti	12 470	858 946	Nalçik
8	Kalmuk Cumhuriyeti	74 731	284 140	Elista
9	Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti	14 277	471 847	Çerkessk
10	Karelya Cumhuriyeti	180 520	636 932	Petrozavodsk
11	Komi Cumhuriyeti	416 774	880 639	Siktıvkar
12	Kırım Cumhuriyeti	20 081	1 966 800	Simferopol
13	Mari-El Cumhuriyeti	23 375	690 349	Yoshkar-Ola
14	Mordovya Cumhuriyeti	26 128	818 566	Saransk
15	Saha Cumhuriyeti (Yakutya)	3 083 523	955 580	Yakutsk
16	Kuzey Osetya-Alanya Cumhuriyeti	7987	706 123	Vladikavkaz
17	Tataristan Cumhuriyeti	67 847	3 822 038	Kazan
18	Tuva Cumhuriyeti	168 604	310 460	Kızıl
19	Udmurtistan Cumhuriyeti	42 061	1 517 692	İjevsk
20	Hakasya Cumhuriyeti	61 569	533 025	Abakan
21	Çeçen Cumhuriyeti	15 647	1 324 767	Grozny
22	Çuvaş Cumhuriyeti	18 343	1 243 431	Çeboksarı

Rusya Federasyonunda 4 adet Otonom Okrug (*Avtonomniy Okrug*) ve 1 adet Otonom Oblast (*Avtonomnaya Oblast*) bulunur. Rusya Federasyonu Anayasasının 5. ve 65. maddeleri yerli halkların tüm haklarının güvence altına alınma garantisi vermektedir. Bu amaçla kurulan Otonom Okruglar ile Rusya'nın Kuzey bölgelerinde ve Dalnıy Vostok

¹³ <https://megabook.ru/article/Административно-территориальное%20деление%20России>

¹⁴ <http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf>

bölgesinde yaşayan küçük halkların tüm sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel hakları, etnik özgünlükleri ve kimlikleri koruma altına alınmıştır (Tablo 3).

Tablo 2.3: Otonom Okruglar (4 adet) ve Otonom Oblast (1 adet)

No	Otonom Okruglar ve Otonom Oblast	km ²	Nüfusu (2013)	Yönetim Merkezi
1	Nenetskiy Otonom Okrug	176 810	42 789	Naryan-Mar
2	Hanti-Manskiy Otonom Okrug-Yurga	534 801	1 584 063	Hanti-Manskiy
3	Çukotskiy Otonom Okrug	721 481	50 780	Anadır
4	Yamalo-nenetskiy Otonom Okrug	769 250	541 612	Salehard
1	Yahudi Otonom Oblastı	36 266	172 671	Birobican

Rusya Federasyonu'nda 9 adet İdari Bölge (Kray) bulunur. Kraylar Rusya Federasyonu Anayasasının 65. maddesine göre kurulmuş olan idari yönetim bölgeleridir. Federal Anayasanın 76. Maddesine göre de Kray yönetimi yasal düzenlemeler yapabilmektedir.

Krayların yönetim yapısında Rusya Federasyonu Anayasasına uygun olarak düzenlenmiş olan Yasama, Yürütme ve Yargı organları mevcuttur (Tablo 4).

Tablo 2.4: Rusya Federasyonu İdari Bölgeleri (Kraylar) (9 adet)

No	İdari Bölge (Kray)	(km ²)	Nüfusu (2013)	Yönetim Merkezi
1	Altayskiy Kray	167 996	2 398 751	Barnaul
2	Zabaykalskiy Kray	431 892	1 095 169	Çita
3	Kamçatskiy Kray	464 275	320 549	Petrozavodsk-Kamçatskiy
4	Krasnodarskiy Kray	75 485	5 330 181	Krasnodar
5	Krasnoyarskiy Kray	2 366 797	2 846 475	Krasnoyarsk
6	Permskiy Kray	160 236	2 634 461	Perm
7	Primorskiy Kray	164 673	1 947 263	Vladivostok
8	Stavropolskiy Kray	66 160	2 790 785	Stavropol
9	Habarovski Kray	787 633	1 342 083	Habarovsk

Rusya Federasyonunda bulunan 46 adet Oblast (Tablo 5) ve 3 adet Federal Statüye sahip Şehir (Goroda Federalnogo Znaçenie) de (Tablo 6) Kraylar gibi Rusya Federasyonu Anayasasının 65. maddesine göre kurulmuş olan idari yönetim bölgeleridir. Federal Anayasanın 76. Maddesine göre de Oblast ve Federal Şehirlerin yönetimleri yasal düzenlemeler yapabilmektedir.

Bunların yönetim yapısında da Rusya Federasyonu Anayasasına uygun olarak düzenlenmiş olan Yasama, Yürütme ve Yargı organları mevcuttur.

Tablo 2.5: Rusya Federasyonu Oblastları (46 adet)

No	Oblastlar	km ²	Nüfusu (2013)	Yönetim Merkezi
1	Amurskaya Oblast	361 913	816 910	Blagovesensk
2	Arhangelskaya Oblast	589 913	1 202 295	Arhangelisk
3	Astrahanskaya Oblast	49 024	1 013 840	Astrahan
4	Belgorodskaya Oblast	27 134	1 540 985	Belgorod
5	Bryanskaya Oblast	34 857	1 253 666	Bryansk
6	Vladiminskaya Oblast	29 084	1 421 742	Vladimir
7	Vologodskaya Oblast	112 877	2 583 002	Volograd
8	Vologodskaya Oblast	144 527	1 196 196	Vologda
9	Voronejskaya Oblast	52 216	2 330 377	Voronej
10	Ivanovskaya Oblast	21 437	1 048 961	Ivanovo
11	Irkutskaya Oblast	774 846	2 422 026	Irkutsk
12	Kaliningradskaya Oblast	15 125	904 773	Kaliningrad
13	Kalujskaya Oblast	29 777	1 005 585	Kaluga
14	Kemerovskaya Oblast	95 725	2 742 450	Kemerovo
15	Kirovskaya Oblast	120 374	1 319 076	Kirov
16	Kostromskaya Oblast	60 211	658 906	Kostroma
17	Kurganskaya Oblast	71 488	885 759	Kurgan
18	Kurskaya Oblast	29 997	1 119 262	Kursk
19	Leningradskaya Oblast	83 908	1 751 135	Sankt-Peterburg
20	Lipetskaya Oblast	24 047	1 162 235	Lipetsk
21	Magadanskaya Oblast	462 464	152 358	Magadan
22	Moskovskaya Oblast	44 379	7 048 084	Moskova
23	Murmanskaya Oblast	144 902	780 401	Murmansk
24	Nijegorodskaya Oblast	76 624	3 289 841	Nijniy Novgorod
25	Novgorodskaya Oblast	54 501	625 855	Velikiy Novgorod
26	Novosibirskaya Oblast	177 756	2 709 461	Novosibirsk
27	Omskaya Oblast	141 140	1 973 985	Omsk
28	Orenburgskaya Oblast	123 702	2 016 086	Orenburg
29	Oriovskaya Oblast	24 652	775 826	Oryol
30	Penzinskaya Oblast	43 352	1 368 657	Penza
31	Pskovskaya Oblast	55 399	661 507	Pskov
32	Rostovskaya Oblast	100 967	4 254 613	Rostov-Na-Donu
33	Ryazanskaya Oblast	39 605	1 144 650	Ryazan
34	Samarskaya Oblast	53 565	3 213 289	Samara
35	Saratovskaya Oblast	101 240	2 503 305	Saratov
36	Sahalinskaya Oblast	87 101	493 302	Yujno-Sahalinsk
37	Sverdlovskaya Oblast	194 307	4 315 830	Ekaterinburg
38	Smolenskaya Oblast	49 779	975 188	Smolensk
39	Tambovskaya Oblast	34 462	1 075 748	Tambov
40	Tverskaya Oblast	84 201	1 334 061	Tver
41	Tomskaya Oblast	314 391	1 064 245	Tomsk
42	Tulskaya Oblast	25 679	1 532 436	Tula
43	Tümenskaya Oblast	1 464 173	3 510 683	Tümen
44	Ulyanovskaya Oblast	37 181	1 274 487	Ulyanovsk
45	Çelyabinskaya Oblast	8 529	3 385 272	Çelyabinsk
46	Yaroslavlskaya Oblast	36 177	1 271 672	Yaroslav

Tablo 2.6. Federal Şehirler (3 adet)

No	Federal Şehirler	km ²	Nüfusu (2013)	Yönetim Merkezi
1	Moskova	2511	11 979 529	Moskova
2	Sankt-Peterburg	1399	5 028 000	Sankt-Peterburg
3	Sivastopol	1080	385 870	Sivastopol

Böylece ülkede toplam olarak 85 adet idari birim bulunmaktadır (Görsel 3). Bu idari birimler Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 13 Mayıs 2000 tarih, 849 sayılı kararıyla önce 7 adet Federal İdari Bölge'ye, daha sonra da 28 Temmuz 2016 yılında da 8 adet Federal İdari Bölge'ye ayrılmıştır (Tablo 7). Bu Federal İdari Bölgelere Devlet Başkanı'nın özel temsilcileri atanmıştır. Atanan bu özel temsilcilerin herhangi bir Anayasal sorumlulukları olmamakla birlikte Devlet başkanını temsil etmektedirler¹⁵.

Tablo 2.7: Federal Bölgeler (8 adet)

Federal Bölgeler	Yönetim Merkezi	Bölge Sayısı	(Bin) km ²	Nüfusu (01.01.2013)
Merkezi Federal Okrug	Moskova	18	652, 8	38 678 913
Güney Federal Okrug	Rostova-Na Donu	6	416, 84	13 910179
Kuzey-Batı Federal Okrug	Sankt-Peterburg	11	1 677, 9	13 717 773
Dalnıyostok Federal Okrug	Habarovsk	9	6 215, 9	6 251 496
Sibirya Federal Okrug	Novosibirsk	12	5 114, 8	19 278 201
Ural Federal Okrug	Ekaterinburg	6	1 788, 9	12197544
Privoljskiy Federal Okrug	Nijniy Novgorod	14	1 038	29 772 235
Kuzey Kafkasya Federal Okrug	Pyatigorsk	7	172, 36	9 540 758
Kırım Federal Okrug *	Simferopol	2	27, 16	2 342 000

* Kırım Federal Okrug 28 Temmuz 2016 tarihli kararname ile Güney Federal Okrug'a bağlanmıştır.

Rusya Federasyonu Bayrağı ve Devlet Arması

Rusya Federasyonu dünyanın en büyük kara coğrafyasına ve en uzun deniz kıyılarına sahip ülkesidir. 1992 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra çıkarılan yeni yasalarla oluşturulan eğitim sisteminde 2019 yılına kadar olan dönemde çok büyük değişiklikler yapılmamıştır. Bu büyük coğrafyada yüz yüze eğitimin oldukça güç olduğu görülmektedir. Bu amaçla eğitimin ülkenin en uzak köşelerine ulaştırılabilmesi için Açık

¹⁵ <https://megabook.ru/article/Административно-территориальное%20деление%20России>

ve Uzaktan Öğretim ile ilgili birtakım uygulamalar yürürlüğe konmaya çalışılmıştır. Bu uygulamalarda yeni teknolojilerin de kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Rusya Federasyonu eğitim yasası yüz yüze yapılan 11 yıllık zorunlu eğitimin yanı sıra hayat boyu öğrenme ile ilgili yasal kurumları ve yönetmelikleri de hazırlamıştır.

SSCB'nin dağılmasından sonra ilk kez 10 Temmuz 1992 yılında çıkarılan Eğitim Yasası ile Rusya Federasyonu Eğitim sisteminin temelleri belirlenmiştir. Daha sonra 22 Ağustos 1996 tarih, 125 sayılı Yasa ile Lisans ve Lisans sonrası Mesleki Eğitim ile ilgili yönetmelikler belirlenmiştir. Son olarak 29 Aralık 2012 tarih, 273 sayılı Federal Yasa ile;

1. Bütün Rusya vatandaşları İlk, Orta, Yüksek Öğretim ve Mesleki Eğitimde eşit haklara sahiptir,
2. Toplumun gelişmesi için temel bir platform olarak Eğitim Sistemi koşulsuz önceliklidir,
3. Vatandaşların yalnızca okur-yazar olması dışında kültürlü bir toplumun bireyleri olarak, tarihi mirasa, doğal zenginliklere ve toplum değerlerine saygı duyan bireyler olarak yetiştirilmesi önceliklidir,
4. Bireyler Medeni Hukuk çerçevesinde her yönü ile ve her detayları göz önünde bulundurulmuş bir öğrenme sürecinden geçmeleri gereklidir,
5. Tüm eğitim kurumlarında, devlet ve belediye platformunda çalışanlar özerk ve laik bir karaktere sahip olmaları gereklidir,
6. Her yaşta eğitim alma olanağı sağlanmalıdır¹⁶.

1992 yılında kabul edilen Eğitim yasasına gelinceye kadar Rusya'nın günümüze yansıyan değerlerini de kapsayan Eğitim sistemi ile ilgili tarihsel sürece değinmek gereklidir.

2.3. Rusya'da Eğitim

Günümüzde Rusya'da Eğitim ile ilgili ayrıntılı bilgiler 3. Bölüm'ün sonunda anlatılacaktır. Burada kısaca belirtmek gerekirse Rusya'da Eğitim üç aşamadan oluşmaktadır. İlk Okul Öncesi Eğitimdir (*Doşkolnoye obrazovaniye*). Okul Öncesi

¹⁶ <http://zakon-ob-obrazovani.ru/>

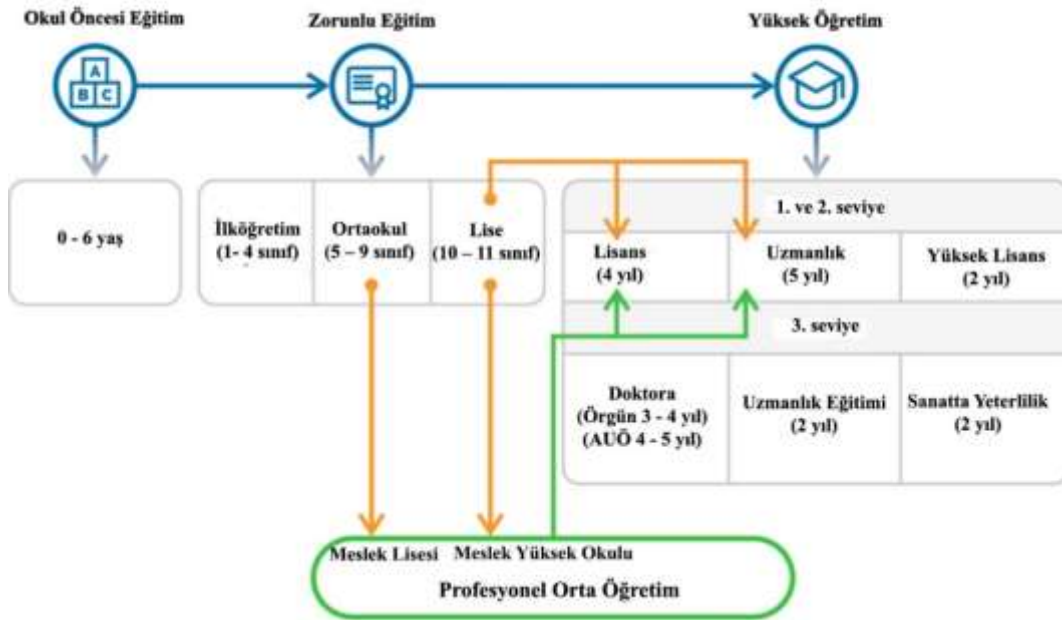
eğitimi iki aşamalıdır Birinci aşama 0 – 3 yaş arası *Yasli* ve 3 – 6 yaş arası Anaokulu (*Detskiysad*) olarak iki aşamalıdır.

İkinci aşama 11 yıllık zorunlu Genel Eğitim aşamasıdır (*Obşçeye obrazovaniye - şkola*). Bu aşamada da üç temel eğitim aşaması bulunmaktadır. Bunlar İlköğretim (1- 4 sınıf) (*naçalnoye şkoli*), Ortaokul (5 – 9 sınıf) (*osnovnoye şkoli*), Lise (10 – 11) (*sredneye şkoli*)’dir.

İkinci aşamadaki Mesleki Eğitim (*Professionalnoye obrazovaniye*) sisteminde Meslek Liseleri (PTU, *professionalny lisey*), Meslek Yüksek Okulları (*tehnikum, kollec*) yer almaktadır

Üçüncü aşamada Yüksek Öğretim (*Visşeye obrazovaniye*) yer almaktadır. Yüksek Öğretim de *Bakalavriat* (4 yıl), Uzmanlık (*Spesialitet*, +1 yıl), Yüksek Lisans (*Magistratura*, +2 yıl), Lisans Üstü Eğitim (Yüksek Lisans – *aspirantura* ve Doktora – *doktorantura*) olarak yapılandırılmıştır (Tablo 8).

Tablo 2.8: Rusya Federasyonu Eğitim sistemi

Genel Eğitim dışında iki basamaklı eğitim bulunmaktadır. Bunlar Ek Eğitim (*kursı, krujki*) ve Kendi Kendine Eğitim (*samostoyatelnoye obuçeniye*)’dir.

Yukarıdaki Yüksek Öğretim aşamaları 5 eğitim türünde yapılmaktadır. Bunlar Örgün Eğitim, İkinci Öğretim, Açık Öğretim, Uzaktan Öğretim ve Eksternat Eğitim (*Eksternatura*)¹⁷ (Tablo 9).

Tablo 2.9: Rusya'da Yüksek Öğretim Sistemi

Rusya'da genel eğitimde, kişinin entelektüel, ahlaki, duygusal ve fiziksel gelişimi amaçlanmaktadır. Eğitim programlarında öğrenciler, meslek seçimini yaparak kendilerini geleceğe hazırlarlar. 1985 yılı öncesinde on yılı kapsayan genel eğitim, daha sonra on bir yıllık bir öğrenim süresine göre düzenlenmiştir. Öğrenciler orta öğrenimlerini 17-18 yaşlarında bitirmektedir. Genel eğitim sisteminde yaklaşık 68 bin eğitim kurumunda öğrenim gören 22 milyon kadar öğrenci bulunmaktadır¹⁸.

¹⁷ https://www.gosuslugi.ru/situation/obtain_education/education_system_in_Russia

¹⁸ <https://rbg24.ru/news/rusyanin-egitim-sistemi-nasil-1279.html>

3. RUSYA EĞİTİM TARİHİ VE AUÖ SİSTEMİNİN BAŞLANGICI (BİRİNCİ DÖNEM)

Rusya’da eğitim sisteminin tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Başlangıç noktası olarak 11. yüzyılda Kiev Rusya’sı döneminde açılan okullar gösterilmektedir, ancak yüzyıllar boyunca eğitim ve kültür bakımından Avrupa’nın çok gerisinde kalan Rusya aradaki açığı kapatmak için 18. ve 19. yüzyıllarda reformlar yapmak zorunda kalmıştır (Gurkina, 2001, s.3).

3.1. Rusya’nın Kuruluşu ve Knyazlıkları Dönemi

Bugünkü Rusya’nın tarihi M.S. 12. yüzyılda Doğu Avrupa steplerinde yaşamış olan Doğu Slavlarına ve Viking kökenli Normanlara (Vareg Rusları) kadar dayanır. M.S. XIII. yüzyılda Kiev bölgesinde Knyaz’lık (Prenslik) kuran Ruslar X. Yüzyılın ilk yarısında Knyaz Igor’un önderliğinde birleştiler. Igor’un ölümünden sonra karısı Olga tahtı devraldı. Olga, M.S. 957 yılında Bizans İmparatoru (ve meşhur tarihçi) Konstantin Porfirogennetos’u ziyareti sonrası Ortodoks Hristiyan oldu.

3.1.1. Kiev Knyazlığı

980 yılında tahta geçen Knyaz Vladimir, 988 yılında tüm Kiev Rusya’sının Ortodoks Hristiyan dinini kabul ettiğini ilan etti. Kiev Knyazlığı Avrupa’nın en büyük ve en müreffeh ülkelerinden biri haline geldi (Bkz. Görsel 4). Knyaz Vladimir (980 - 1015) ve oğlu Bilge (*Mudryy*) Knyaz Yaroslav (1019 - 1054) döneminde Kiev Altın Çağı’nı yaşadı ve ilk Doğu Slav yazılı Yasası olan *Russkaya Pravda* oluşturuldu (Zuyev v.d, 2002, s.12).

Bilge (*Mudryy*) Knyaz Yaroslav’dan sonra tahta geçen Vladimir Monomah (1053 – 1125) da bu geleneği sürdürerek Kiev Knyazlığını iyi bir şekilde yönetti (Leontev, 2001).

Eğitime de önem veren Vladimir Monomah’ın döneminde kızkardeşi Anna Kiev Manastırında ilk kız okulunu açtı. Kiev Knyazlığının Anayasası olan *Russkaya Pravda*’ya yeni maddeler ekledi. Bu sayede ülkede sosyal ve kültürel gelişmeler yaşandı. Bu dönemden günümüze maalesef ancak dört adet edebi eser niteliğinde mektup kalmıştır. Bunlar “*Ustav Vladimira Monomaha* veya *Ustav Vladimira Vsevolodoviça*”, “*Pouçeniye*

Vladimira Monomaha”, “Zaveşçaniye Vladimira Monomaha Detyam” ve “Pouçeniye Detyam” adlı mektuplardır¹⁹.

Görsel 3.1: 11. Yüzyılda Kiev Knyazlığı

Knyaz Vladimir Monomah’dan sonra Kiev Rusya’sı büyük bir çöküş yaşamaya başladı. 1060 yılında doğudan Ural dağlarını aşarak gelen Kuman-Kıpçak (Ru= *Polovets*) kabileleri ile büyük savaşlar yaşayan Ruslar, küçük feodal knyazlıklara bölündü. Bunlardan bir kısmı kuzey ormanlarına bugünkü Moskova bölgesine çekildiler. Bu bölgede daha önceden beri yaşayan Fin kökenli kabilelerle birleşerek Moskova Knyazlığını ve *Velikiy Rusları* (Eski Ruslar) oluşturdular.

3.1.2. Moskova Knyazlığı

1380 yılında Rus prensliklerinin birleşik ordusu Moskova Knyazı Dmitri Donskoy’un (1359-1389) (Görsel 5) önderliğinde ve Rus Ortodoks Kilisesi’nin de yardımıyla, Kulikovo Muharebesi’nde Moğol ve Tatar ordularını yenilgiye uğrattı. Moskova Knyazlığı yavaş yavaş Tver Knyazlığı ve Novgorod Knyazlığı gibi eski güçlü rakipler dâhil olmak üzere çevredeki knyazlıkları kendi hâkimiyeti altına aldı.

¹⁹ <https://24smi.org/celebrity/3560-vladimir-monomakh.html>

Görsel 3.2: Moskova Knyazı Dimitriy Donskoy

1462 yılında tahta geçen III. İvan (1440 – 1505), Büyük İvan (*İvan Velikiy*) unvanını aldı. İvan Velikiy, Altın Orda Hükümdarlığını kontrolü altına aldı, Orta ve Kuzey Rusya'yı Moskova'nın hâkimiyetinde birleştirdi ve "Tüm Rusya'nın Hükümdarı" oldu. 1453 yılında İstanbul'un Fethi'nden sonra, Moskova Knyazlığı kendini Doğu Roma İmparatorluğu'nun halefi ilan etmişti. III. İvan, son Bizans imparatoru XI. Konstantinos'un yeğeni olan Sofia Palaiologos ile evlenerek, Bizans çift başlı kartalını Rusya'nın arması yaptı (Orlov v.d, 2008,s. 36; Gorskiy, 2008, s.108).

Bu dönem savaşların çok olduğu bir dönem olarak geçmiştir. Eğitim ve kültür ile ilgili yeni bir oluşum kayıtlarda bulunmamaktadır. Moskova Knyazlığında eğitim yalnızca din adamları için zorunluydu. Bu dönemde kiliseler için birçok el yazması kitabın çoğaltıldığı en önemli merkezlerden birisi de Moskova olmuştur²⁰.

3.2. İlk Çarlık ve 18. Yüzyıla Kadar Olan Dönem

3.2.1. Korkunç İvan Dönemi (1547 – 1584)

1547 yılında 16 yaşında “Çar” unvanıyla tahta geçen IV. İvan (1530 – 1584), 1551 yılında kilise önderleriyle yaptığı büyük “Sobor (Toplantı)” sonucunda yüz maddelik “Stoglav (100 madde) adı verilen yasayı yürürlüğe koydu. 20 yıl süren yönetiminde kurduğu “Opriçnina” adlı organizasyon ile kendisine ihanet ettiğini düşündüğü birçok

²⁰ <http://www.slavkrug.org/moskva-pri-dmitrii-donskom/>

kişiyi öldürterek katliam yaptı. Bu nedenle de “Korkunç İvan (*İvan Grozny*)” lakabını aldı (Görsel 6) (Kurat, 1987, ss.143-150).

Görsel 3.3: Korkunç İvan (1547 – 1584)

Korkunç İvan Rusya topraklarına Volga bölgesinde Kazan ve Astrahan’ı katarak nehir yoluyla güney denizlerine inmenin yolunu açtı. Sibirya’yı ele geçirdi ve geniş bir alanda hâkimiyet kurdu²¹.

1598 yılında İvan’ın oğullarının ölümü antik Rurik Hanedanı’nın sonunu getirdi. 1601 yılında Rusya’da çıkan büyük kıtlık sonucunda ortaya çıkan Karışıklık Dönemi (*Smutnoye Vremya*) adı verilen iç savaş ve karışıklıklar Romanov Hanedanı’nın, *Zemskiy Sobor* kararı ile 1613 yılında tahta geçmesiyle durmuş, ülke bulunduğu krizden kademeli olarak toparlanmaya başlamıştır (Gorskiy, 2008, s.145).

3.2.2. Büyük Petro Dönemi (1682 – 1725)

1682 yılında Romanov ailesinin en ünlü Çar’ı olan I. Petro (Büyük Petro) (Görsel 7) (1672 – 1725) tahta geçti. Bu döneminde Rusya, 1721 yılında bir imparatorluk ve bir dünya gücü haline geldi. 1725'e kadar olan hükümdarlığı süresince, Petro Büyük Kuzey Savaşı'nda İsveç'i yenerek, daha önce Karışıklık Dönemi'nde (*Smutnoye Vremya*) kaybedilen Batı Karelya ve İngriya'nın yanı sıra Estonya ve Livonya'yı da alarak, deniz

²¹ <https://statehistory.ru/3884/Izmenenie-granits-Moskovskoy-Rusi-pri-Ivane-Groznom--Karty/>

ve deniz ticaretinde Rusya'nın batı kıyılarına erişimini sağladı. I. Petro, Baltık Denizi kıyısında daha sonra Rusya'nın batıya açılan penceresi olarak adlandırılacak olan yeni başkent Sankt-Petersburg'u kurdu. I. Petro'nun reformları, Rusya'ya Batı Avrupa'nın önemli kültürel etkilerini getirdi (Gorskiy, 2008, ss.179 - 184).

Görsel 3.4: Büyük Petro (1682 – 1725)

Büyük Petro 1698 – 1716 yılları arasında *Reformu Armii i Flota* (Ordu ve Donanma Reformları)'nı gerçekleştirdi. 1711 yılında Senato oluşturdu. 1714 yılında Miras Yasası'nı çıkardı. 1715 yılında Askeri Mahkeme'yi kurdu. 1715 – 1723 yılları arasında Hukuk Reformu'nu gerçekleştirdi. 1718 tarihinde Vergi reformunu yaparak vergileri kişiselleştirdi. Bu amaçla da Nüfus sayımını gerçekleştirdi. 1718 – 1720 yılları arasında devlet yönetimi için yeni organlar oluşturarak reform yaptı. 1700 – 1721 yılları arasında Kilise Reformunu yaptı. Bu reformla birlikte Ortodoks Kiliseleri devletin kontrolüne geçti. 1708 – 1715, 1719 yıllarında devlet yönetiminde bölgesel yönetim sistemini kurdu. Başlangıç olarak ülkeyi sekiz il bölgesine ayırdı. Daha sonra eklediği dört yönetim bölgesi ile oniki il yönetimini oluşturdu. 1719 ve 1722 yıllarında Yargı Reformunu gerçekleştirdi. 1722 yılında devlet Hiyerarşisi Yasası'nı çıkardı (Zuev, 2002, ss.44 - 49).

Büyük Petro'nun en önemli reformlarından birisi de Eğitim Reformu'dur. Birçok farklı alanlarda ve disiplinlerde okullar açtı. 1703 yılında "Vedomosti" adlı ilk gazetenin çıkmasını sağladı. 1708 yılında bir sivil alfabe yayınlattı. 1714 yılında Sankt Persburg'da

Halk Kütüphanesi’ni ve “*Kunstkamera*” adında Etnografya ve Antropoloji Müzesi ile Donanma ve Topçu müzelerini açtı (Görsel 8). 1724 yılında Rusya Bilimler Akademisi’ni kurdu (Gorskiy, 2008, s.184).

Görsel 3.5: Etnografya ve Antropoloji Müzesi “*Kunstkamera*”

Bu dönemde Yükseköğretim ile ilgili ilk örgün eğitim kurumu, “*Slaviano-Greko-Latinskaya Akademiya*” adıyla 1687 yılında Moskova’da açılmıştır. Bu akademinin ilk mezunlarından olan M. Lomonosov, daha sonraki yıllarda günümüzde de kendi adıyla anılan, Rusya’nın en eski üniversitelerinden birisi olan “*M. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi*”ni 1755 yılında Çariçe Ekaterina döneminde kurmuştur (Gurkina, 2001, s. 8).

18. yüzyılın ilk yarısı Rusya eğitim tarihi için önemli bir dönemdir. I. Petro’nun Çarlık döneminde (1682 – 1725) ilk laik okulların kuruluşu gerçekleşmiştir. Devlet eğitim sistemini kurmaya yönelik ilk çalışmalar bu dönemde başlamıştır. Farklı alanlarda açılan devlet okullarına, yurt dışından tanınmış üniversitelerden davet edilen ünlü bilim insanlarının ders vermeleri sağlanmıştır.

1724 yılında Sankt-Petersburg şehrinde I. Petro tarafından Petersburg Üniversitesi kurulmuştur. 1725 yılında yine Petersburg’da bilim ve eğitim merkezi olarak Bilimler Akademisi (*Akademiya Nauk*) açılmış, bu kurumun içerisine Petersburg Üniversitesi ve Gymnasia (Lise) dâhil edilmiştir (Gurkina, 2001, s.11).

Büyük Petro'dan sonra 1741 – 1762 yılları arasında tahta geçen kızı I. Elizaveta'nın (1709 – 1762) hükümdarlığı döneminde Rusya, Yedi Yıl Savaşı'na (1756 -1763) katıldı. (Gorskiy, 2008, ss.191-193).

3.2.3. Aydınlanma Çağı ve II. Yekaterina (1762 – 1796)

Rus Aydınlanma Çağı'nı yaratan ve 1762 - 1796 yıllarında hüküm süren II. Yekaterina (1729 – 1796), Lehistan-Litvanya Birliği üzerinde Rus siyasi kontrolünü genişleterek Lehistan'ın bölünmesini sağladı ve topraklarının büyük bir kısmını Rusya'ya kattı. Böylelikle Rusya'nın sınırlarını Orta Avrupa'ya kadar genişletti. Güneyde 1768 – 1774 ve 1787 – 1791 yıllarında Osmanlı Devleti'ne karşı yaptığı savaşlarda başarılı oldu. 1783 yılında Kırım Hanlığını yenerek sınırlarını Karadeniz'e kadar uzattı (Gorskiy, 2008, ss.199 - 200).

II. Yekaterina Rus Aydınlanma Çağı'nda yaptığı Eğitim Reformları ile Rusya'nın gelişimine büyük katkı sağlamıştır²². Bu dönemde Fransız ekolüne ağırlık verilmiş, Fransız felsefecileri ile iletişim kurularak yeni düşünce sistemleri geliştirilmiştir. Özellikle Voltaire ile mektuplaşarak özel bir ilişki kuran II. Yekaterina Eğitim Reformuna temel olan düşünceleri bu sayede oluşturmuştur (Rambo, 1994, s.309).

Çariçe II. Yekaterina, Avrupa eğitim sistemlerini inceleyerek eğitim reformlarını sürdürmüş, eğitim sisteminde Prusya ve Avusturya Eğitim sistemlerini temel almıştır. Sisteme göre üç basamaklı okul sistemi düşünülmüştür. Bunlar İlkokul, Orta Okul ve Yüksekokul eğitimidir. Çariçe Yekaterina kendi döneminde bu okul sistemini tam olarak uygulayamasa da Rusya eğitim sisteminin gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır. Bu reformlar sayesinde 19. yüzyılın başlarında 300'ün üzerinde okul bulunmaktadır (Leontev, 2019). Bir başka kaynakta ise bu dönemde özel okullar dışında 550 okul bulunduğu belirtilmektedir (Gurkina, 2001, s. 15). Bu okullar genellikle büyük kentlerde bulunmakta, yalnızca Rus soyluları ve zenginler eğitim alabilmekteydi. Çariçe Yekaterina'nın projelerinde yer almasına rağmen kırsal kesimlerde ve köylerde bu okulların açılması gerçekleştirilememiştir. Bu dönemin en önemli gelişmesi 1755 yılında açılan “*M. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi*”dir (Leontev, 2019).

²² <https://xn--2-7sbasbsl1azs.xn--p1ai/>

Görsel 3.6: Çariçe Yekaterina

3.3. Rusya’da 19. Yüzyıl ve Eğitim’de Yenilikler

3.3.1. Çar I. Aleksandr Dönemi (1801 – 1825)

1801 - 1825 tarihlerinde hüküm süren Çar I. Aleksandr (1777 – 1825) döneminde Rusya, Napolyon’a karşı savaştı. 1812 yılında Napolyon en güçlü döneminde Rusya Seferi’ne çıktı, ancak büyük bir direniş gösteren Rus Ordusu *Pan-European Grande Armée* adı verilen Fransız Ordusunu Vatterloo’da yenilgiye uğrattı. Fransız ordusunun hemen tamamı yok oldu. General Mihail Kutuzov ve General Barclay de Tolly liderliğindeki Rus ordusu Napolyon’u ülkeden çıkarıp Avrupa’ya sürdü ve sonunda Paris’e girdi. I. Aleksandr, Viyana Kongresi’nde Rus heyetine kendisi başkanlık etti ve Napolyon sonrası Avrupa haritası yeniden çizildi (Rambo, 1994, s.343; Gorskiy, 2008, s.227).

Çar I. Aleksandr 1802 yılında ilk kez Rusya Milli Eğitim Bakanlığının kurar. Bakanlık 1803 yılında Birleşik Eğitim Sistemi (*Edinnaya Sistema Obrazovaniya*) adında bir sistemi uygulamaya koyar. Bu sistem dört basamaklı bir eğitim sistemini içermektedir. Bunlar, İlköğretim, Orta Öğretim, Lise ve Üniversite Eğitimi’dir. Bu sisteme göre Rusya toprakları altı büyük bölgeye ayrılarak, her bölgeye birer sorumlu atanır. Atanan sorumlular Rusya’da Birleşik Eğitim Sistemi’nin (*Edinnaya Sistema Obrazovaniya*) uygulanmasını sağlarlar. Bu dönemde beş üniversite daha açılır. Bunlar, Harkov Üniversitesi, Kazan Üniversitesi, Sankt Petersburg Eğitim Enstitüsü, Vilenskiy Üniversitesi ve Derptskiy Üniversitesi’dir (Vasileva, 2006, s.245).

3.3.2. Çar I. Nikolay Dönemi (1825 – 1855)

Napolyon Savaşı sonrasında Rus subayları liberalizm düşüncesini geliştirdiler. 1 Aralık 1825 tarihinde I. Aleksandr aniden öldü. Liberalizm düşüncesine sahip olan subaylar 14 Aralık 1825 yılında “*Vosstaniye Dekabristov* (Aralıkçılar İsyanı)” adı verilen isyana kalkışarak yeni Çarın yetkilerinin azaltılmasına çalıştılar. Çar I. Nikolay'ın (1796 – 1855) sert müdahalesiyle isyancılar dağıtıldı. Bu olay Çarın 1825 – 1855 tarihleri arasındaki katı yönetiminin başlangıcı oldu. I. Nikolay dönemi salgın hastalıklar ve kıtlık nedeniyle yaklaşık bir milyon kişinin ölümüne, savaşların kaybedilmesine ve Rusya'nın Avrupa'da güç kaybetmesine neden oldu (Gorskiy, 2008, ss.232 - 233).

Çar I. Nikolay liberal bir eğitim sistemi sürdürülürken Aralıkçılar İsyanı (*Vostanie Dekabristov*)'ndan sonra daha muhafazakâr bir tutum izledi. Din eğitime öncelik tanıdı (Gurkina, 2001, s. 21).

3.3.3. Çar II. Aleksandr Dönemi (1855 – 1881)

I. Nikolay'dan sonra tahta geçen II. Aleksandr (1818 - 1881) (Görsel 10) döneminde 1861 köylü reformu da dâhil olmak üzere ülkede önemli değişiklikler yapıldı. Bu Büyük Reformlar sayesinde ülke sanayisi geliştirildi ve Rus ordusu modernize edildi. Modernize edilen ordu sayesinde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı kazanıldı ve Bulgaristanı Osmanlı egemenliğinden aldı (Rudnik, 2013, s. 18 - 103).

Görsel 3.7: Çar II. Aleksandr (1855 – 1881)

1860 ve 1870 yılları Rusya tarihinde önemli bir dönemdir. Bu dönemde Çar II. Aleksandr, Çarlık Rusyası tarihin en büyük reformlarını gerçekleştirmiştir. Bu reformlar Rusya insanların yaşamının her kesimini ilgilendiren reformlar olarak tarihteki yerini almıştır. Çar II. Aleksandr ilk iş olarak 1861 yılında “Köleliğin Kaldırılması Kanunu (*Otmena Krepostnogo Prava*)”nu çıkardı. Köleliğin kaldırılması sayesinde formal olarak milyonlarca insanı özgürlüğüne kavuşturdu. Özgürlüğüne kavuşan bu insanlar eğitim hakkı dâhil olmak üzere tüm vatandaşlık haklarından yararlandılar.

Çar II. Aleksandr’ın Rusya’da yaptığı reformları şöyle sıralanabilir²³:

- **1861, Köleliğin Kaldırılması (*Otmena krepostnogo prava*);**

1861 yılının ilk aylarından itibaren Rusya İmparatorluğu çok gergin günler yaşamaktaydı. Çar II. Alexander orduyu yüksek alarma geçirmek zorunda kaldı. Bunun nedeni olası bir savaş değil, köylüler arasında artan hoşnutsuzluk patlamasıydı. 1861’den birkaç yıl önce Çar, köleliği kaldıran bir yasayı düşünmeye başlamıştı. Çıkan kargaşalar nedeniyle bu düşüncesini geciktirmemesi gerektiğini anlamıştı. Çar’ın danışmanları, ülkenin bir köylü savaşı patlamasının eşiğinde olduğunu söylediler. 30 Mart 1859 tarihinde soylular ve Çar arasında bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda, soylular köylülerin ve kölelerin özgürlüğünün yukarıdan gelmesinin daha iyi olacağını, aksi takdirde aşağıdan geleceğini belirttiler. Sonuçta 19 Şubat 1861 tarihinde kölelik kaldırıldı. Bu tarihten itibaren siyasal ve ekonomik olarak Rusya İmparatorluğu kapitalizme ilk geçişi de onaylamış oldu²⁴.

- **1860 - 1864, Ekonomik Reformlar (*Finansovaya reforma*)**

Çar II. Aleksandr köleliğin kaldırılmasından daha önce 1860 yılında ilk ekonomik reformunu gerçekleştirdi. Ekonomik alanda reform yapma ihtiyacı, Rus İmparatorluğu’nun Kırım Savaşı’nın sona ermesinden sonra finansal olarak kötü bir durumda olması gerçeğiyle bağlantılıdır. Bu durum devlet sekreteri ve ekonomist

²³ <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

²⁴ <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

Valerian Alekseevich Tatarinov tarafından düzenlenerek yürürlüğe konmuştur. Bu dönemde yapılan reformlar şu tablo ile gösterilebilir (Tablo 10)²⁵:

Tablo 3.1: II. Aleksandr dönemi Ekonomik reformları

- 1864, Yerel Belediyecilik Reformu (*Zemskaya reforma*)

Çar II. Aleksandr'ın 1 Ocak 1864'te gerçekleştirdiği liberal reformlarından biri olan Zemsky reformu, "İl ve ilçe yerel kurumlarına ilişkin hükümler - *Polojeniy e gubernskih i uyezdnih zemskih uçrejdeniyah*" adı altında tarihe geçti ve yerel yönetim sistemini yerel bölgelerde tanımladı. Bu reformun gerçekleştirilmesindeki ana nedenler şunlardır; yerel yönetimlere daha çok katılımın sağlanması, yerel sorunları çözmede özerklik sağlamak ve köleliğin kaldırılmasından doğan mağduriyetlerin giderilmesinin sağlanması.

Yerel yöneticiler seçimle geliyordu. Oy kullanma yaşı yalnızca 21 yaşını dolduran erkeklere tanınmıştı. Seçmenler üç gruba ayrılmıştı. Tarım, köylü ve kent seçmenleri. Seçimler üç yılda bir yapılmaktaydı.

Yerel yönetimler şu görevleri yapmaktaydı; Yaşadıkları bölgelerdeki köy ve kentler arasındaki yolların yapılması, okulların, hastanelerin veya barınakların yapılması ve

²⁵ <https://istoriarusi.ru/imper/finansovaya-reforma-aleksandra-2.html>

onarılması, istatistiksel bilgileri toplamak, nüfus sayımı yapmak, özellikle kıtlık dönemlerinde köylülere ve çiftçilere yardım etmek.

Yerel yönetimlerin valinin sorumluluğunda idi ve validen onay almaktaydılar²⁶.

- 1870, Şehir Reformu (*Gorodskaya reforma*)

Çar II. Aleksandr'ın 1862 yılından itibaren hazırlıklarını yaptığı Şehir Reformu (*Gorodskaya reforma*) 16 Haziran 1870 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen reform ile şehirlerde iki birbirinden bağımsız organ oluşturuldu. Bunlardan biri idari organ olan Belediye Meclisi (*Gorodskaya Duma*), diğeri ise yürütme organı olan Şehir Hükümeti (*Gorodskaya Uprava*) idi. Bu organların seçimi 4 yılda bir yapılmaktaydı. Şehir reformunun hedefleri ve uygulamalarını bir tablo ile açıklamak gerekirse (Tablo 11)²⁷:

Tablo 3.2: Şehir Reformunun Hedefleri

- 1864, Yargı Reformu (*Sudebnaya reforma*)

II. Aleksandr dönemi, Rusya tarihinde liberal-demokratik reformlar dönemidir. Bu reformlar içerisinde en tutarlı ve eksiksiz olanlardan birisi, 1864'te onaylanan yargı reformudur. Bu reform sırasında, Rusya'nın adli sistemi tamamen değiştirilmiştir. Mahkemelerin hiyerarşisi ve yetkileri ile yargı sistemi yeniden yapılandırıldı. Yeni sisteme göre şu yapılandırma gerçekleştirilmiştir:

- Ulusal ölçekte, ana adli organ olan Yargı Senatosu kuruldu. Senato iki bölümden oluşuyordu: sulh ceza mahkemeleri ve genel mahkemeler.
- Küçük yerleşim birimlerinde, ilçelerde yargı Sulh yargıcının sorumluluğundaydı,

²⁶ <https://istoriarusi.ru/imper/zemskaya-reforma-1864-aleksandra-2.html>

²⁷ <https://istoriarusi.ru/imper/gorodskaya-reforma-aleksandr-2-1870.html>

- İl ölçeğinde daha önemli davalar için ilçe mahkemeleri oluşturulmuştu,
- Yargı Senatosunda Sulh Hukuk ve Sulh ceza mahkemeleri bölümleri oluşturuldu,
- İlk kez jüri duruşması oluşturuldu. Jüri enstitüleri kuruldu.
- Avukatlık kurumu oluşturuldu. Suçlulara avukat tutma hakkı tanındı.
- Noterlik kurumu oluşturuldu.

Yargı mensuplarının çoğunluğu seçimle görevlendirilmeye başlandılar. Görevliler 3 ila 5 yıl arasında değişen görev süresine sahipti. Ancak, siyasi suçların soruşturulması jandarma sorumluluğunda kaldı. Çar önemli mahkeme davalarının değerlendirilmesinde müdahale etme hakkını da saklı tutmakta idi²⁸.

- **1864, Askeri Reform (*Voennaya reforma*)**

Askeri Reform II. Aleksandr'ın en kapsamlı reformlarından birisidir. Savaş Bakanı Dmitry Milyutin tarafından hazırlanan bu reform sayesinde İlkokuldan Askeri akademilere kadar sürdürülen bir askeri okul sistemi kuruldu. 20 yaşını dolduran erkeklere askerlik zorunlu hale getirildi.

Reformun en önemli nedenlerinden birisi 1853-1856 yılları arasında Rusya, Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupalı müttefiklerine karşı (İngiltere, Fransa) Kırım Savaşı'na katıldı. Savaş kaybedildi. Savaşın kaybedilmesinin asıl nedeni, hem askeri hem de ekonomik olarak Rus İmparatorluğu'nun geri kalmışlığıydı.

Reform ile 20 yaşını dolduran tüm erkekler, Kara Kuvvetleri için 6 yıl, deniz kuvvetleri için 7 yıl askerlik yapmak zorunda idi. 1888'de, askerlik yaşı 21 olarak değiştirildi. Ayrıca, Askeri Mahkemeler ve Askeri Savcılık Ofisi kuruldu.

- **1865, Sansür Reformu (*Reforma tsenzuri*)**

Reformdan önce 10 sayfanın üzerinde olan yayınlar basılmadan önce Sansür Kurulu tarafından kontrol edilmekteydi. Bu reform ile 1865 yılından itibaren söz konusu yayın sansürü kaldırıldı. Bu reform ile Editörler ile yayıncıların cezalandırılma işlemi ancak mahkemeler tarafından yapılacaktır. Yayıncılar özel izinle ve birkaç bin ruble ödeme ile

²⁸ <https://istoriarusi.ru/imper/sudebnaja-reforma-aleksandra-2-1864.html>

sansüre tabi tutulmayacaktır. Devlet yayınları, bilimsel yayınlar ve yabancı dillerden çevrilen edebiyat eserleri sansürden muaf tutulmuştu²⁹.

- 1863, Eğitim Reformu (*Reforma obrazovaniya*)

Bu reformlar arasında en önemlilerinden biri de Eğitim Reformu 'dur. Bu reform ile Üniversitelere geniş bir özerklik tanındı. Devlet İlkokulları ile ilgili yeni bir yasa çıkardı. Lise eğitimi iki tür okul biçiminde düzenlendi. Birincisi Klasik (Sözel) Lise (*Klasiçeskaya Gimnaziya*), ikincisi ise Teknik (Sayısal) Lise (*Realnaya Uçiliçşa*) olarak düzenlendi. Kadınlar ile ilgili eğitim yasasını çıkararak Kadın Kolejlerini (*Jenskiye Gimnazii*) açtı.

1864 yılında basın sansürünü azaltan bir yasa da çıkaran Çar II. Aleksandr, Eğitim Reformunu Tablo 12'de görüldüğü gibi birkaç etapta uygulamaya koydu³⁰:

Tablo 3.3: Rusya'da 1864 yılı başlıca Eğitim Reformları

Çar II. Aleksandr'ın Eğitim reformu "*Eğitimde Eşitlik*" ilkesini benimseyerek, her Rus vatandaşının istediği eğitime erişilebilirliğini sağlamaya yönelik reformlardır. Bu reform çıkarılan Yasalar ile ilgili önemli tarihler şunlardır:

- **18 Haziran 1863** Üniversite Yasası'nın (*Universitetskiy Ustav*) yayınlanması; bu Yasa ile Üniversitelere geniş özerklik tanındı. Her Üniversite

²⁹ <https://studfiles.net/preview/4603568/>

³⁰ <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

kendi yönetim organlarını kendisi oluşturdu. Bu organların en üstünde Profesörler Konseyi (*Sovyet Professorov*) bulunmaktaydı. Rektör ve Dekanları bu konsey seçmekteydi. Üniversite Eğitiminin programlanması, işe alınacak öğretim üyeleri ile diğer görevlilerin seçimi ve işe alınması, hangi derslerin verileceği ve kimlerin bu dersleri vereceği, derslerin planlanması, eğitimin programlanması, her türlü finans ve bütçe işlemlerinin yürütülmesi bu konseyin göreviydi. Bu yasanın en önemli katkılarından birisi de kadınlara eğitim alma hakkı tanınmasıdır.

- **14 Temmuz 1864** Devlet Okulları Yasası'nın (*Polojenie o narodnih učilişşah*) yayınlanması; bu Yasanın en önemli özelliği Devlet okulları ile Kilise okullarının tekelinde bulunan eğitim sisteminin düzenlenmesi idi. Bu Yasa ile söz konusu tekel kaldırılmış, farklı yapıda birçok özel ve yerel yönetim okulları açılmıştır. Bu reform ile birlikte üç yıllık eğitimi içeren İlkokulların yapıları şöyle oluşmuştur: Pazar Okulları (*Voskrisenie Şkoly*), Kilise Okulları (*Tserkovnoprihodskie Şkoly*), Yerel belediye Okulları (*Zemskiye Şkoly*), Özel Okullar (*Častnye Şkoly*), Devlet Okulları (*Gosudarstvennie Şkoly*).

- **18 Kasım 1864** Lise ve Dengi Okullar Yasası'nın (*Ustav gimnazii i Progimnazii*) yayınlanması; bu Yasa ile iki tip orta dereceli okul oluşturuldu. İlki Klasik (Sözel) Lise (*Klasičeskaya Gimnaziya*), ikincisi ise Teknik (Sayısal) Lise (*Realnaya Gimnaziya*) olarak düzenlendi (Tablo 13). Bu liselerin eğitim süresi 7 yıldır. 1871 yılında yeniden yapılan bir düzenleme ile Klasik Liseler 8 yıla çıkarıldı.

Tablo 3.4: 1864 Reformu sonrası Liselerin türü ve özellikleri

Lise Türü	Eğitim sistemi	Mezuniyeti sonrası
Teknik (Sayısal) Lise	Doğa Bilimleri	Teknik Üniversitelere devam edebilme
Klasik (Sözel) Lise	Sosyal Bilimler	Üniversitelere girebilme

Klasik (Sözel) Liselerin programlarında yer alan derslerin %40'ı Latince ve Eski Yunanca idi. Bunun dışında Rus dili ve Edebiyatı, Dünya Tarihi, Anavatan Tarihi ve Kilise tarihi, Coğrafya, Doğa Bilimleri, Matematik, Fizik, Kozmografi, Teknik Çizim ve Yabancı dil. Yabancı dil olarak Fransızca ve Almanca'dan birisi zorunluydu. Klasik (Sözel) Lise'yi bitiren öğrenci herhangi bir Üniversite'ye başvurma hakkına sahip olmaktaydı (Piskunova, 2001, ss.190-191).

Teknik (Sayısal) Lise programlarında ise Rus Dili ve Edebiyatı, tarih, Coğrafya dersleri Klasik Liseler ile aynı iken, Doğa Bilimleri, Matematik, Fizik, Kozmografi

derslerinin saatleri daha fazlaydı. Ayrıca Almanca ve Fransızca dillerinin ikisi de zorunlu idi.

Bu reformun en önemli özelliği Rusya’da yaşayan her bireyin bu liselerde eğitim alma hakkının olmasıydı. Gerçekte ise eğitim maliyetinin yüksek olması nedeniyle lise eğitiminden soylular ve zenginler yararlanabilmekteydi. Rusya nüfusunun büyük bir kısmı ise bu olanaktan yararlanamamaktaydı.

Bu reformlar sayesinde açılan Kadın liselerindeki (Görsel 11) eğitim sistemi diğer liselere göre daha düşük seviyedeydi.

Görsel 3.8: Ekaterinburg’da açılan ilk kadın lisesi, 1864

Çar II. Aleksandr’ın özellikle İlköğretim alanda yaptığı reformlar oldukça başarılı olmuştur. 1844 yılında Moskova ve St. Petersburg’da kurulan “Okuryazarlık Komiteleri (*Komiteti gramotnosti*)”, daha sonra açılan “Pazar Okulları (*Voskresniye şkoli*)” ve “Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*)” ile uzaktan eğitim sürecinin de başladığı söylenebilir. Bu okulların tamamı parasızdı.

Okuryazarlık Komiteleri (*Komiteti gramotnosti*) Rusya’da AUÖ sisteminin temelini oluşturmaktadır. 8 Aralık 1845 yılında Moskova’da açılan ilk Okuryazarlık Komitesi’nin hedefi kitap basmak, köy kitaplıkları kurmak, basılan kitapların köylere ulaşmasını sağlayarak köylünün okuma-yazma oranını arttırmaktı. Rus aydınları bu komitelere büyük destek verdiler. Örneğin ünlü yazar Tolstoy, sesli okuma yöntemi adını verdiği ve okumayı öğretmeyi sağlayan bazı yöntemlerle denemeler yaptı. Kendisinin yaşadığı Moskova yakınlarındaki “*Yasnaya Polyana*” bölgesinde açtığı okulda okur-

yazarlık eğitimi verdi. Çocuklar için kitaplar ve eğitim dergileri basılmasını sağladı (Egorov, 1986, s.181).

6 Nisan 1861 yılında bir diğer Okuryazarlık Komitesi (*Komiteti gramotnosti*) Sankt Petersburg’da açıldı. Bu komitenin amacı okullara maddi yardım yapmak, ders ve okuma kitapları basmak, kütüphaneler kurma ve bu kütüphanelerde bulunacak olan kitapların seçimini yapmaktı.

Bu komitelerde okul dışı eğitime de büyük önem verilmekteydi. Rus ve yabancı yazarların eserlerini yanlamak, sistematik olarak bilgi toplamak ve halk okumaları düzenlemek bu komitelerin önemli işlerindendi. Bu konuda Rus aydınlarının maddi ve manevi desteğini almışlardı. 1894 yılında 449.000 adet kitap bastılar. Bu konuda “Halk İçin En İyi Okuma Kitapları (*İzdan Katalog Luçşih Knig Dlya Naroda*)” adında bir de katalog yayınladılar (Kairov ve Petrov, 1965, s. 912).

1880. yılların sonlarına doğru halkın büyük ilgisi nedeniyle ülkenin birçok yerinde komiteler açıldı. Bu komitelerin tümünün amacı eğitimi yaygınlaştırmak ve okur-yazar kişi sayısını arttırmaktı. Bu komitelerin en büyüklerinden birisi de Tomsk şehrinde 1882 yılında açıldı. Tomsk şehri komitesi amacını bir sloganla açıklamaktaydı “Tek bir Eğitimsiz Kalmayacak (*Ni odnogo negramotnogo*)”. Bu amaçla birkaç okul, kütüphane, kadınlar için el sanatları ve dikiş okulları, resim, müzik kursları açarlar.

3.3.3.1. Pazar Okulları (*Voskresniye şkoli*)

1850’li yıllarda eğitimciler tarafından “yetişkinler için okul dışı eğitim - *za vneşkolnoye obrazovaniye vzroslih*” adını taşıyan bir akım başlamıştı. 19. yüzyılın ortalarına kadar Rusya’da feodal sistem köle sınıfında yer alan köylülere ve diğer alt tabakalardaki vatandaşlara ilköğretim imkânı tanımamaktaydı. Bu sistem içerisinde temel eğitimi alarak öğrenim görebilenler tekrar köylerine döndüklerinde ortama uymaları nedeniyle bir süre sonra öğrendiklerini dahi unutuyorlardı. Bu dönemde Rusya insanların büyük bir çoğunluğunun okuryazarlığı bulunmamaktaydı. “Yetişkinler için okul dışı eğitim” akımının başlamasının nedeni halkın eğitim durumuna bir cevap olarak düşünülmüştü. Bu akım ile birlikte süreç içerisinde Rusya’da sosyo-ekonomik ve siyasi yaşamın değişmesi gerçekleşmiş, köleliğin kaldırılmıştır.

Bu dönemde Rusya’da İ. Pavlson, L. Tolstoy, K. Uşinskiy, N. Pirogov gibi ünlü pedagoglar halkın cehaletini gidermek amacıyla yapılabilecekleri görüşmek üzere birçok toplantı yaparlar. Batıdaki uygulamaları da incelemek suretiyle Rusya koşullarına en uygun olarak Pazar Okulları (*Voskresniye şkolı*) uygulamasını getirirler.

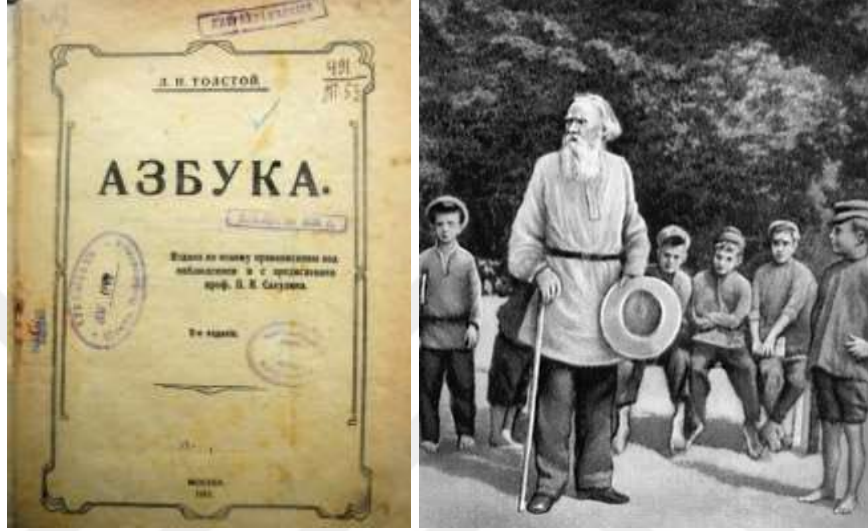
Rusya’nın eğitim tarihi içerisinde ünlü yazar Lev Tolstoy’un önemli bir yeri vardır. 1859 yılında Tolstoy kendi isteği ile yaşadığı yer olan Tula şehri yakınlarındaki Yasnaya Polyana’da bölgede yaşayan köylülere ve kendisine ait kölelerin çocuklarına bir okul açmıştı (Görsel 12). Henüz 22 yaşında olan Tolstoy, okulu açmadan önce birkaç kez yurtdışına giderek benzer okulları incelemek suretiyle okulun programını hazırladı. Programında Tolstoy’un amacı yalnız okur-yazarlık eğitimini vermek değil, tam bir aydın insan yetiştirmektir. Okulunda 12 adet ders vermektedir. Bunlar kendi geliştirdiği yöntemle yavaş ve kademeli okuma, yazma, güzel yazı, gramer, kutsal tarih, Rus tarihi, resim, çizim, müzikle ilgili temel bilgileri de içeren şarkı söyleme, matematik, fen bilgisi, doğa bilimleri ile ilgili sohbetler, dini bilgiler başlıklı derslerdir. Okulda kesinlikle şiddet ve zor kullanma yoktur. Eğitiminde öğrenme isteğine dayalı bir yöntem kullanmaktaydı. Bir süre sonra edindiği deneyimleri ve güçlükleri paylaşmak amacıyla “Yasnaya Polyana” adlı bir eğitim dergisi çıkarmaya başlar.

Görsel 3.9: Tolstoy’un 1859 yılında Yasnaya Polyana’da açtığı ilkokul

Köleliğin kaldırılması yasasının ardından Tolstoy 20’den fazla okul açmıştır. Ancak 1863 yılında Jandarma’nın evinde arama yapması üzerine eğitim ve okullarla ilgilenmekten vazgeçerek “Savaş ve Barış” romanını yazmaya başlar.

1870 yılında tekrar eğitim yaşamına geri döner. 1875 yılında “Azбука - Alfabe” adlı eğitim kitabını yayınlar (Görsel 13). Bu kitap çok uzun yıllar Rusya’da ve yurtdışında kullanılan en önemli ilköğretim kitabı olmuştur. Tolstoy kendi okulundan sonra açılacak olan Pazar Okulları (*Voskresniye şkoli*) ve Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*) uygulamalarına sıcak bakmamasına rağmen, bu okullarda eğitim veren öğretmenler için en önemli idol olarak görülmektedir (Aksenov, 2012).

Görsel 3.10: Azбука kitabı ve Tolstoy öğrencileriyle

Pazar Okulları Rusya eğitim tarihinde iki farklı tip olarak uygulanmaktaydı;

İlki “Dini okullar”dır. Eğitimler Rusya’da bulunan dinlerin özelliklerine uygun olarak düzenlenmekteydi. Örneğin bu eğitimler Müslümanlara Cuma günleri, Yahudilere Cumartesi günleri, Hristiyanlara ise Pazar günleri verilmekteydi. Bu okullarda ilk hedef genel eğitimi vermek, bunun yanı sıra dini eğitimlerin de sürdürülmesini sağlamak idi.

İkinci tür Pazar okullarında ise dini okullardan farklı olarak devlet desteği ve yurtsever entellektüellerin, aydınların gönüllü katkılarıyla açılmaktaydı (Trubitsina ve Savvina, 2007, s.112).

İlk Pazar Okulu 1859 yılında Kiev’de Pedagog Dr. N. Pirogov tarafından 12 Üniversite öğrencisi ile birlikte açılmıştır. Okulda devlet okullarına gidemeyen esnaf çocukları ile işçi sınıfının erkek çocukları öğrenim görmektedir. Okul programında Din dersi, okuma-yazma, matematik dersleri bulunmaktaydı. Pirogov programları uygularken öğrencilerin kısa bir zamanda sıkılmadan temel bilgileri edinmesini sağlamayı amaçlıyordu. Verilen dersler Okulun ilk açıldığı Pazar günü derse 50 öğrenci katılmıştı.

Bir sonraki haftada bu sayı 100 öğrenciye çıkmıştı. Bu sayı giderek artması bir okul daha açılmasını gerektirmişti. 1860 yılında kadınlar için de Pazar okulları açılmaya başladı (Görsel 14). Kısa zamanda bu okulların sayısı 300'e ulaşmıştır. Ünlü pedagog K. B. Uşinskiy'e göre Pazar okullarının öğretmenleri iki hedefi gözetmelidir. İlki formal eğitimi uygulamak. Burada öğrencinin zihinsel yeteneğini geliştirmeye, hafızasını güçlendirmeye, hayal gücünü kullanmaya yönelik uygulamalar yapmak. İkincisi ise öğrencinin kendi başına bilgi edinme arzusunu ve yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olmaktır (Nikitskaya, 2008, s.128).

Görsel 3.11: Pazar okulu (Yağlıboya tablo: N. Bogdanov-Belskiy, 1895)

Pazar okullarında her yaştan kişilere eğitim olanağı sağlanmaktaydı. Okulda ders alan öğrenciler yaş, bilgi düzeyi, ilgilendiği alan gibi sınıflara ayrılmaktaydı. Bu sınıflar iki-üç kişiden 15-16 kişilik gruplara kadar değişebilmekteydi. Okullardaki sınıf sayıları da 15 – 20'ye kadar ulaşabilmekteydi. Öğrenci çeşitliliği nedeniyle öğretmenler esnek programlar hazırlamaktaydı. Her öğrenci grubunun özelliklerine göre özel programlar gerekmektedir. Öğrencilerin gruplara ayrılmaları sırasında en önemli kriter okur-yazarlık düzeyi idi. Örneğin en alt seviye hiç okur yazarlığı olmayan, sonraki seviye harfleri tanıyan ve seslendirebilen, bir üst seviye okuyabilen... gibi.

Pazar okulları süreç içerisinde geliştikçe ve çoğaldıkça her şehir ve bölgede tarih, coğrafya, fen bilgileri, yabancı dil, geometri gibi yeni dersler eklenmekteydi (Trubitsina ve Savvina, 2007, s.114).

Pazar okullarının bütçesi yardımseverler, geliri yüksek olan tüccar, devlet görevlileri gibi insanların bağışları, okul için düzenlenen konserler, konferanslar ve

gösterilerin gelirlerinden oluşturulmaktaydı. Bazı okullar kamu fonlarından da yararlanmaktaydı (Pozdnyakov, 2014, s.7)

Pazar okullarında öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim informal bir biçimde yürütülmekteydi. Öğrencinin devam zorunluluğu yoktu, kendi istediği dersleri seçebilmekteydi, sınav ve not verme yoktu. Kurs bitiminde öğrenciye bir bitirme belgesi veriliyordu. Bu okullarda formal eğitime başvurulmaması öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkilerin daha insancıl bir biçimde yürütülmesini sağlamaktaydı. Öğrencinin eğitim sürecinin içerisinde bulunması düşüncesi 19. yüzyıl Rusya'sında çok yenilikçi düşünceler olarak yer almıştır. Pazar okullarının en önemli ve öncelikli prensibi eşitlik ilkesi olarak belirlenmişti. Pazar okullarındaki öğretmenler öğrencilere “siz” diye hitap etmekteydiler. Bir disiplinsizlik görüldüğünde öğrenciyi rencide edecek biçimde davranılmamakta, uyarılar genelleme biçiminde yapılmaktaydı. Pazar okulları herkese açıktı. Her isteyen okula gelerek derse girerek düşüncesini söyleyebilirdi (Trubitsina ve Savvina, 2007, s.115).

Gelişimsel eğitim ilkesi, Pazar okullarının etkinliklerinde önemli bir ilke olarak kabul edilmişti. Okullar, öğrencilerine yalnızca belirli miktarda bilgi vermekle kalmayıp, öğrenme sürecini, derslerin öğrencilerin düşüncelerini uyandıracak, ufkunu geliştirecek ve genişletecek şekilde inşa etme görevini üstlenmişti. Ünlü öğretmen K. Alçevskaya gibi öğretmenler (Görsel 15), özel bir okul atmosferinin yaratılmasını, görevi ve öğrenmeyi kolaylaştırmanın önemli bir aracı olarak görüyorlardı (Trubitsina ve Savvina, 2007, s.116).

Görsel 3.12: 19 yüzyıl sonlarında kadın Pazar okulu ve ünlü öğretmen Kristina Alçevskaya

Öğretmenler, öğrencilerin zihinsel faaliyetlerini, sorularına dikkat ederek yoğunlaştırmaya çalışmaktaydı. Yaşamın ürettiği soruların cevaplarına yönelik ortak bir araştırma, öğretmenlerin öğrencilerin entelektüel ihtiyaçlarını şekillendirmek ve geliştirmek için kullanılıyordu. Böylece, öğretmenin öğrencileriyle iletişimi, aktive edici bir işlev görmekteydi. Kişisel etkileşim ve iletişim ile birlikte, ilk Pazar okullarının öğretmenleri kitabı önemli bir gelişme aracı olarak görüyorlardı. Okullarda kütüphaneler vardı, evde okuma teşvik ediliyordu. Öğretmenlerin görüşüne göre kitap, zihni genişletiyor, kişisel eğitimi teşvik ediyor, yeni ilgi alanlarının oluşmasına katkıda bulunuyordu. Kitap, eğitime devam etmek için bir teşvik görevi görmekteydi. Böylece, Pazar okulları uygulamaları, gelişimsel pedagoji koşullarının ve araçlarının gelişimine yaklaşmış ve böylece geleneksel pedagojiyi önemli ölçüde zenginleştirmiştir (Trubitsina ve Savvina, 2007, s.117).

Devlet Yöneticilerinin Pazar okullarına karşı tutumu belirsizdi. Başlangıçta, okullara karşı olan yardımsever tutumları, bir süre sonra temkinli davranma biçimine dönüştü. Okullarda genişleyen ve derinleştirilen programların, ilköğretimin sınırlarının ötesine geçmeye başladığı gözlenmekteydi. Özellikle sınıflarda bir şekilde ideolojik çalışma yapıldığı konusunda endişeler, hükümet karşıtı propagandalar yapıldığı düşüncesi hâkim olmaya başladı. Çarın emriyle 10 Haziran 1862 tarihinde okulların faaliyetleri geçici bir süreliğine durduruldu. Gerekçe olarak da okul programlarının ve kurallarının yeniden gözden geçirileceği duyuruldu. Yaklaşık yirmi yıl sonra Pazar okulları yeniden açılmaya başladı (Pozdnyakov, 2014, s.8).

3.3.3.2. Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*)

1 Ocak 1864 tarihinde yapılan Yerel Belediyecilik Reformu (*Zemskaya reforma*) ile yerel belediyelere iki tür yetki verilmişti. Bunlar uygulaması zorunlu olan yetkiler ve zorunlu olmayan yetkiler idi. Zorunlu yetkiler Belediyelerin işlevlerini yerine getirmeleri gereken temel hizmetler ve finansal konulardı. Zorunlu olmayan yetkiler ise çiftçilere maddi destek sağlamanın yanı sıra halka sağlık ve eğitim alanında destek olmak ve okur-yazarlık oranını arttırmak gibi yetkilerdi (Volkova, 2007, s.5).

Köleliğin kaldırılması ile birlikte Rusya vatandaşı olmuş milyonlarca insan resmi olarak özgür insan oldular ve bu nedenle eğitim hakkı da dâhil olmak üzere tüm sivil özgürlüklere sahip oldular. Ülkenin gelişmekte olan ekonomisi yoğun bir tarımsal gelişmenin sağlanması ve dolayısıyla köylü nüfusunun eğitim ve kültür seviyesinin artırılmasını gerektirmekteydi. Yerel belediyeler köylülerin eğitim ihtiyacının karşılanması ve geliştirilmesine, endüstrinin büyümesiyle bağlantılı olarak da çalışanların da bu eğitimden yararlanmasına duyulan ihtiyaçları belirlemişlerdi. Sanayi işletmeleri için emekçi ihtiyacı, çoğu zaman okuma yazma bilmeyen, şehre göç eden köylüler tarafından çözülüyordu. Sanayinin gelişmesi kalifiye işçi ve uzman gerektirmekteydi. İnsanlara yeni sanayi faaliyetlerinin tanıtılmasına acilen ihtiyaç duyulması, özel bir operasyonel eğitime tabi tutulmalarını gerektiriyordu (Kornetova, 2013, s.341).

Yasa ile verilen yetkilere dayanarak bazı belediyeler eğitim ile ilgili yaptıkları araştırmalar sonucu İlkokulların yetersizliğini tespit etmişlerdi. İlk iş olarak bu okulların çoğaltılması gerektiğini düşünerek Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*)'nı açmaya başladılar. Eğitim Bakanlığından özel izin alarak temel ilkokul eğitimini veren okullar açmaya başladılar. Ancak okul programlarını daha genişleterek zorunlu derslerin dışında ortaokullarda verilebilen fen, tarih ve coğrafya derslerini programlarına aldılar. Okullar üç yıllık ve beş yıllık olmak üzere iki türlü açılmıştı. Okullar yerel yöneticiler tarafından önemli bir sosyal kurum olarak görülmekteydi. Sosyal ve pedagojik çevrelerde, eğitim sistemi ilkelerini ve yaklaşımlarını gözden geçirme ihtiyacı ile ilgili sorular gittikçe daha fazla gündeme getiriliyordu.

Yeniçağın acilen talep ettiği ulusal kültürün "birliği" olan eğitimi demokratikleştirmek için önerilerde bulunuldu. Aynı zamanda, eğitimin niteliğini değiştirmeye ilgili sorular da gündeme getiriliyordu. İlköğretim okuryazarlığının, sayma, okuma, yazma becerilerinin çocuklara verildiği okul öğretisinin tahakkümü, zamanın gereksinimlerini karşılamadığı görülmüyordu. Okul sayısındaki artışla ifade edilen eğitim alanını öğrenci sayısında da genişletmek gerekiyordu. Böylelikle Yerel Belediye Okulları (*Zemskie şkoli*) sayesinde temel olarak öğretimin içeriğini ve yöntemlerini değiştirmek suretiyle eğitim bilgisinin hacmi de bu dönemde çarpıcı biçimde artmıştır (Volkova, 2011, s.59).

Görsel 3.13: Yerel Belediye Okulları (*Zemskie školi*), 19. yüzyıl sonu.

Dolayısıyla Yerel Belediye Okulları (*Zemskie školi*) (Bkz. Görsel 16), oluşumunun başlangıç aşamasında bile, önceki gelişimin meyvesi ve medeni özgürlüklerin ve anayasal ilkelerin kullanılmasının bir teminatıydı. Başlangıcından itibaren, Yerel Belediye Okulları (*Zemskie školi*) milyonlarca Rus köylüsünün yaşamını ve faaliyetlerini iyileştirmek için muazzam miktarda çalışma yaptılar. Halk eğitimi alanında da oldukça başarılı oldular. Yerel Belediye Okulları (*Zemskie školi*)’nın bu yöndeki faaliyetlerinin sonucu, 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusya’da toplum üzerinde ilerici bir etkiye sahip olan bir halk eğitimi sistemi oluşturulmasıydı. Yekaterinburg ilçesinde, Yerel Belediye Okulları (*Zemskie školi*)’nın faaliyetlerinin ilk on yılında, okulların sayısı, öğretim materyalleri, öğretmen ve diğer ekipman sayısı önemli ölçüde arttı (Fahrziyeva, 2017, s.68).

Görsel 3.14: Vyatka Vilayeti, Arkhangelsk Zemskie škola öğrencileri, 1890

Zemskie Şkola’lar (Görsel 17) köleliğin kaldırılmasının ardından Rusya’nın merkez şehirlerinde bazı hayırsever soyluların desteği ile açılmaya başlamıştı. Ancak hakları çok

sınırlıydı. Aldıkları kararlar İçişleri Bakanlığı tarafından iptal edilebiliyordu. Yerel belediyeler aynı zamanda hastanelerin yönetimi, yolların onarımı, eğitim kurumlarının açılması ve bakımı gibi ilçe ve bölge için önemli bir takım sorunların çözümü ile de görevlendirilmişlerdi. Sınırlı kaynaklarına rağmen, genel eğitim planlarını yapmak, okullar açmak, öğretmenler için kurs ve kongreler düzenlemek, yeni programlar ve ders kitapları geliştirmek, öğretmen seminerleri düzenlemek gibi eğitim-öğretimin iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yapıldığını gösteren örnekler bulunmaktadır. İlk Zemskie škola'lar çok zor şartlarda açılmıştı. Bu okulların kurulmasından önce, sadece küçük yerleşim yerlerinde değil, ilçelerde bile okul olmadığı görülmektedir. Tüm bu çalışmalara rağmen öğretmen eğitimi için okul yoktu.

1867–1872 yılları arasında Baron N.A Korf, Yekaterinoslav eyaletinin Aleksandrovsky semtindeki okul konseyinin bir üyesi olarak hizmet verirken birçok ilkokul açtı. Köy ve köylerde nitelikli öğretmen yetersizliğini gidermek ve eğitim kalitesini yükseltmek için derslere sistematik bir katılım ve tartışma ortamının sağlanması metodunu uyguladı. Rusya'da ilk öğretmen kongresini düzenledi. Zemskie škola'larda görsel destek sağlama problemi, özel olarak oluşturulmuş atölye çalışmaları ve ilçenin merkezi okullarına gerekli nitelikte sağlanan sistem sayesinde başarılı bir şekilde çözüldü. N.A. Korf'un geliştirilen tipik okul binası projesinde her bir öğretmenin kendi odası vardı. Cam bir kapıyla ayrılan iki sınıf bulunuyordu. Bu sınıfların birinde bulunan öğretmen bir sonraki sınıftaki çocukları rahatlıkla kontrol edebiliyordu. Mezunlarına da oldukça süslü diplomalar veriliyordu (Görsel 18).

Görsel 3.15: Zemskie Şkola'da verilen diploma örneği

Baron N.A. Korf ve “Öğretmenlerin öğretmeni” unvanı verilen eğitimci N.F. Bunakov, Rusya'daki ilk ulusal öğretmenler kongresini Aleksandrovsky bölgesinde düzenledi. Bunakov, bu kongreyi daha sonra sistematik olarak yürütmeye başladı. Bu sayede Zemskie Şkola'ların yöntemsel yapısı da önemli ölçüde gelişti. Bu öğretmen kongreleri 20. Yüzyılın başlarına kadar 88 kez düzenlenmiştir. Dikkati çeken ise durum ilk on yılda 44 kez düzenlenerek öğretmen kalitesinin arttırılmak için gösterilen çabalar olduğu gözlenmektedir (Tablo 14) (Çehov, 1912, s.216).

Tablo 3.5: Rusya'da 20. yüzyılın başlarına kadar düzenlenen öğretmen kongreleri

Yıllar	Kongre sayısı
1866 – 1876	44
1876 – 1886	5
1886 – 1896	4
1896 – 1906	9
1906 – 1911	25
TOPLAM	88

Bu öğretmen kongrelerindeki katılımcılarının coğrafyası; Moskova ve St. Petersburg, Herson, Kostroma, Pskov, Penza, Velikiye Luki, Odessa, Starodub, Nizhny Tagil, Irbıt ve Shadrinsk şehirlerine kadar yayılmıştı ve 19. yüzyıl sonlarında toplam ulusal öğretmen sayısı 4278 kişiye ulaşmıştı (Düryagina ve Sidorov, 2019).

Çar II. Aleksandr, Eğitim reformları ile şunları hedeflemişti:

- Eğitimde fırsat eşitliği, bütün Rus vatandaşlarının eğitim alma haklarının tanınması,
- Eğitimde tekelin kaldırılması,
- Lise ve dengi okullardaki eğitim seviyesinin yükseltilmesi.

Söz konusu reformların içerisinde Çar II. Aleksandr'ın bu hedeflerinden Eğitimde tekelin kaldırılması ve Lise ve dengi okullardaki eğitim seviyesinin yükseltilmesi bir ölçüde gerçekleştirilmesine rağmen, yüksek oranda gerçekleştirilebilen eğitim süreci İlkokul eğitim sürecidir. Lise ve dengi okullar ile Üniversite Eğitimi reformunda ise eğitimin paralı olması, maliyetinin yüksek olması nedeniyle Lise eğitiminde “Eğitimde Fırsat Eşitliği” ilkesi büyük oranda gerçekleştirilememiştir³¹.

³¹ <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

Çar II. Aleksandr'ın 1881 yılında teröristler tarafından öldürülmesinden sonra yerine geçen oğlu III. Aleksandr'ın Çarlık döneminde babasının yaptığı birtakım reformlar askıya alındı. Bunlardan birisi Üniversitelerin özerkliğinin kaldırılmasıdır. 1884 yılında II. Aleksandr'ı öldürenin bir Üniversite öğrencisi olması nedeniyle, Üniversitelerin terör kaynağı olduğu biçiminde değerlendirerek Üniversiteleri doğrudan Eğitim Bakanlığına bağladı. 5 Haziran 1887 yılında çıkardığı bir Yasa ile Eğitim'de Fırsat Eşitliği ilkesini çiğneyen bir düzenleme yaptı. Orta ve Lise Eğitimine girişi zorlaştırdı. Dar gelirli vatandaşların bu okullara kabul edilebilmesi için soylu ailelerden referans alınması zorunluluğunu getirerek okul ücretlerini arttırdı. Böylelikle Rusya aydınlarının okur-yazar oranının arttırılmasına yönelik planlarına büyük bir darbe vurmuş oldu³².

3.3.4. Çar III. Aleksandr Dönemi (1881 - 1894)

19. yüzyılın sonlarında Rusya'da çeşitli sosyalist hareketlerin yükselişi görüldü. II. Aleksandr, 13 Mart 1881'de Loris-Melikov Anayasası'nı imzaladığı gün, Halkın İradesi adlı sosyalist örgütünün gerçekleştirdiği bombalı suikastta ölünce tahta geçen oğlu III. Aleksandr (1845 - 1894) ilk işi olarak babasının imzaladığı anayasayı iptal etmek oldu. III. Aleksandr Rus-Ortodoks milliyetçiliğini öne çıkaran bir politika izledi. Dış ilişkilerinde barışçıl ancak daha az liberal bir yönetim anlayışına sahipti. Ona göre Rusya, Batı liberalizmiyle değil, Rus-Ortodoks değerleriyle kalkınmalıydı. III. Aleksandr Romanov'un amacı; dili, dini, yönetim biçimi tek olan bir ülke yaratmaktı. Alman, Yahudi, Leh, Fin, Kazak, Uygur ve Kırgız v.b. halklara Rusça eğitim yapan okulları zorla kabul ettirdi.

3.3.5. Çar II. Nikolay (1894 - 1917) Dönemi ve Romanovların sonu

Son Rus Çarı II. Nikolay Aleksandroviç Romanov (Görsel 19, 20) (1868 - 1917) döneminde Rusya Ekonomik ve Askeri olarak büyük bir çöküş yaşadı. Japonya yenilgisi ve Kanlı Pazar olayları sonucu çıkan 1905 Devrimi önlenemedi. İsyanın bastırılmasına rağmen hükümet ifade ve toplanma özgürlükleri verilmesi, siyasi partilerin yasallaştırılması ve seçilmiş bir yasama organı olan Devlet Duması'nın oluşturulması dâhil olmak üzere önemli reformları kabul etmek zorunda kaldı. Rusya içlerindeki

³² <https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html>

köylüler Sibiry'a'ya göç etmeye başladılar. Özellikle bu göçler 16 Haziran 1907'de ikinci Duma'yı dağıtan Pyotr Stolipin'in Tarım ve Arazi reformu sırasında hızla artmıştır. 1906 ve 1914 yılları arasında dört milyondan fazla yerleşimci bu bölgeye göç etmiştir (Kurat, 1987, ss.364-396).

Görsel 3.16: Çar II. Nikolay (1894 - 1917)

1914 yılında Rusya, Avusturya-Macaristan'ın kendi müttefiki olan Sırbistan'a savaş ilanına tepki olarak I. Dünya Savaşı'na girdi ve birden fazla cephede Üçlü İtilaf müttefiklerinden izole olarak savaştı. Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan satın aldığı Yavuz (Göben) ve Midilli (Breslav) savaş gemilerinin 29 ve 30 Ekim 1914 günlerinde, Odessa, Sivastopol, Feodosya, Novorossiysk ve Batum şehirlerini bombardıman etmesiyle Rus hükûmeti 2 Kasım 1914 Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. 1916 yılında Rus Ordusu Brusilov Saldırısı ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunu neredeyse tamamen imha etti. Ancak, bu savaşlarda verilen yüksek kayıplar, yolsuzluk ve Alman asıllı Çariçe Aleksandra Feodorovna'nın ihaneti söylentileri, rejimin yarattığı kamu güvenini sarsan olaylar ve savaşın yüksek maliyetleri ile birlikte kriz arttı. Bütün bunlar 1917 Rus Devrimi'nin zemin oluşturdu (Kurat, 1987, ss.411-426).

22 Ocak 1917'de "Kanlı Pazar" gününün yıldönümü nedeniyle Sankt-Petersburg şehrinde bir süredir devam eden yiyecek sıkıntısını protesto etmek ve savaş aleyhinde büyük bir miting yapıldı (Görsel 21). Fabrikalarda grevler başladı. Grevler büyüdü ve Petersburg'da karışıklıklar başladı. Sokaklara dökülen kadınlar, çoluk-çocuk, işçiler fırınlar önünde toplanarak: "Hleba, hleba! (ekmek, ekmek)" diye bağırdılar. Bu

karışıklıklar hemen siyasî bir çehre aldı ve mevcut rejime karşı bir hareket haline geldi (Kurat, 1987, s.433).

Görsel 3.17: Son Çar II. Nikolay ve ailesi (Romanovlar)

Çar II. Nikola, Rus orduları başkumandanı sıfatıyla, Pskov şehrinde bulunuyordu. Karışıklıklardan haberdar edilen Çar, Sankt-Petersburg garnizonu komutanı Çabalov'a asayişin sağlanması emrini vermekle yetindi. Fakat bu emir yerine getirilemedi. 26 Şubat'da Sankt-Petersburg, Vıborg ayaklanan ve silâhları ele geçiren işçiler tarafından işgal edildi. Saraydaki askerî birlikler de devrimcilere katılmağa başladılar. 14 Şubat'ta toplantılarına başlayan Duma Başkanı Rodzyanko, Çar'a hemen telgraf göndererek "Halkın dileklerini nazarı itibara almasını ve sülâleyi kurtarmasını" istedi. Duma başkanına cevap olarak, II. Nikolay, bütün bu devrimci hareketlerin "Duma" kaynaklı olduğunu söyleyerek 26 Şubat'ta Duma'nın dağıtılması fermanını imzalamıştı. Duma üyeleri dağılmadılar ve Meclis binası olan "Tavrida Sarayı"nda kaldılar.

Çar, Sankt-Petersburg'daki karışıklıkları bastırmak için, cephe arkasından bazı alayların harekete geçirilmesine emir verdi. Bu kuvvetler ancak "Çarskoye Selo"ya kadar gelebildiler. Bunların da birçoğu devrimcilere katıldılar. Sankt-Petersburg'da başlayan bu karışıklık sonucunda devrimciler 27 Şubat'ta galip geldiler. Sankt-Petersburg hapishanesindeki mahkûmlar çıkarıldı. Çar taraftarı olan askeri birliklerin, jandarma ve polislerin silâhlarına el konuldu. Dördüncü Duma, Rodzyanko'nun başkanlığında tekrar kuruldu. Devlet işlerini yönetmek üzere 2 Mart günü de, Knyaz L'vov'un başkanlığında Geçici hükümet oluşturuldu. Fakat aynı zamanda, İşçi Grubu liderleri "İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti" adı ile bir teşkilât kurdular ve faaliyete geçtiler. Bu zaman zarfında,

Moskova'da ve büyük şehirlerde devrimciler hâkimiyeti ele almışlardı. Bu durum karşısında II. Nikolay, Mihail'i kendine halef tayin ederek, 15 Mart 1917 tarihinde tahttan vazgeçti. Ancak Mihail'in tacı reddetmesiyle 303 yıl süren Romanovların saltanatı ile birlikte Rusya'da bin yıllık monarşi yönetimi son buldu (Kurat, 1987, s.434).

Görsel 3.18: Büyük Petersburg mitingi, 1 Mayıs 1917.

Çar II. Nikolay döneminde ülkenin birçok sorunlarına rağmen eğitim alanında birtakım iyileştirmeler yapıldı. 1897 yılında Rusya'da yapılan ilk nüfus sayımında eğitimin durumu şöyleydi (Tablo 15) (Bogdanov, 1964, s.67):

Tablo 3.6: 1897 yılında Rusya'da eğitimin durumu

Eğitim Seviyesi	Erkek		Kadın		TOPLAM	
	Sayı (Bin kişi)	Yüzdesi	Sayı (Bin kişi)	Yüzdesi	Sayı (Bin kişi)	Yüzdesi
Yüksek Öğretim	84,4	% 10.2	4,4	% 08	88,8	% 6,4
Orta Öğretim	417,7	% 50.3	307,5	% 55.5	725,2	% 52,4
İlk Öğretim	328,3	% 39.5	241,7	% 43.7	570,0	% 41,2

Çar II. Nikolay İmparatorluğunun son on yılında eğitim alanında birtakım yatırımlar yaptı. Bir çeşit “Ulusal proje – *Natsionalnyy Proyekt*” anlamına gelen bir proje ile bütün ülke çapında okul inşaatları başlattı. Bu okulların öğrencilerin yaşam alanlarına ulan uzaklığının 3 km’yi geçmemesi gerekiyordu. Projeyi gerçekleştirebilmek amacıyla Yerel Belediyeler ile Çar hükümeti arasında bir sözleşme yapıldı. Bu sözleşme ile Belediyeler hazineden önemli miktarda yardım yapıldı. Öğretmen kalitesini arttırmak ve hizmet içi eğitim amacıyla birçok Öğretmen Kongresi düzenlendi (Tablo 14).

Çar hükümetinin 1897 yılında yapılan Nüfus sayımından sonra eğitim alanında karşılaştığı manzara hiç iç açıcı değildi. 1899 yılında Çar'ın emriyle iki komisyon kuruldu. Birincisi orta öğretim reformunun ilkelerini geliştiren *Bogolepov Komisyonu* ve ikincisi yükseköğrenimin sorunlarını inceleyen *Vannovsky Komisyonu*. Eğitim bakanı N. P. Bogolepov başkanlığında kurulan bu komisyonlar eğitim sisteminde bazı değişiklikler ve reform uygulamalarına gitmek gerektiği kararını aldılar. Aldıkları kararlarda prensip olarak şu konulara dikkat çekilmekteydi:

- 1) Eğitim sisteminde "temel bir gözden geçirme ve düzeltme" ihtiyacı,
- 2) Okulun aileden yabancılaşmasını ve bürokratik yapısını aşmak,
- 3) Eğitimin bütünlüğünü, sadece zihinsel olarak değil, aynı zamanda ahlaki olarak da değerlendirmek,
- 4) Beden eğitimini güçlendirmek ve sınıflarda sağlığa zarar veren uygulamaları düzeltmek (özellikle “aşırı ders yüklemelerin” kaldırılması).
- 5) Rusya'da kurulan başlıca okul türlerinin kapsamlı bir biçimde gözden geçirilmesi (klasik ve teknik okullar) ve muhtemelen yeni bir orta öğretim türünün oluşturulması.
- 6) Meslek okullarının (ilk, orta, yüksek) çeşitlendirilmesi, teknik eğitimin genişletilmesi ve geliştirilmesi, genel ile mesleki eğitim sistemi arasındaki farkı azaltmak,
- 7) Eğitimi ulusallaştırmak,
- 8) Öğrenmenin kişiselleştirilmesi, yaşa uyum sağlama, öğrencilerin sosyal ve bireysel özelliklerini ön plana çıkarmak,
- 9) Eğitimin her aşamasının eksiklerinin giderilmesi (veya “kendi kendine yeten” karakterinin ortaya çıkarılması). Yani okul örneğin, sadece Yükseköğrenime hazırlanmak için değil, aynı zamanda her bireyin yaşamda yolunu bulmasına olanak sağlamak için eksiksiz bir eğitim vermelidir. Ayrıca ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, bu ulusal program içerisinde yer almıştır.

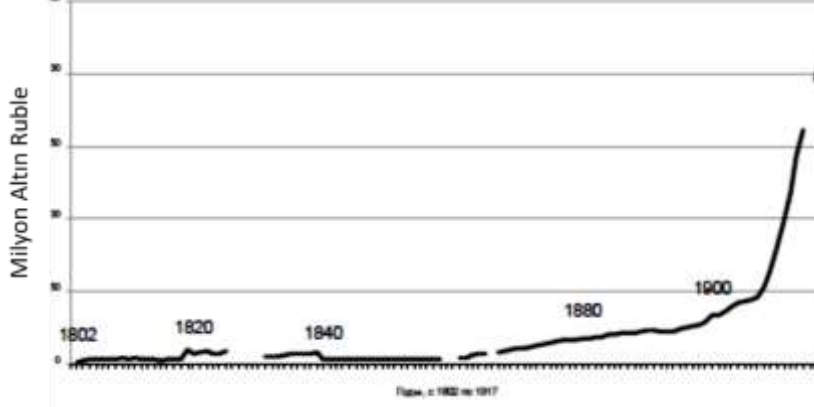
Bu ilkeler, II. Nikolay'ın saltanatı boyunca tutarlı bir şekilde 1899'dan 1917'ye kadar uygulamada kaldı (Saprikin, 2009, s.105).

II. Nikolay döneminde kütüphanecilik alanında da büyük gelişmeler yaşanmıştır. Rusya'da Kütüphaneciliğin kökeni I. Pyotr dönemine kadar uzansa dahi ilk Halk Kütüphanesi II. Aleksandr döneminde 1861 yılında Saratov eyaletinin Volsky

bölgesindeki Vyazovsk şehrinde açılmıştı. 1880 yılına kadar olan dönemde kütüphane sayısı yeterli değildi. Özellikle Yerel Belediye Okulları (*Zemskie Şkoly*), Pazar Okulları gibi yetişkin eğitime yönelik okulların açılması ile birlikte kütüphanelerin de önemi arttı. 1880 yılından itibaren Yerel Belediyelerin ve Okur Yazarlık komitelerinin de desteği ile kütüphane sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. 1912 yılında ülkedeki toplam kütüphane sayısı 20.000, 1914 yılındaki sayı ise 26.000'i aşmıştı (Bejevets, 2013, ss.6-12)

Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi II. Nikolay dönemi (1894 – 1917) 1802 yılından itibaren Rusya İmparatorluğu'nun eğitime en fazla bütçe ayırdığı dönem olmuştur (Tablo 16) (Saprikin, 2009, s.75)

Tablo 3.7: 1802 – 1917 yılları arasında Rusya'da Eğitim'e ayrılan bütçe miktarı

1860'lı yıllarda ortaya çıkan sosyo-pedagojik düşünce hareketleri, toplumun ilerici kesimlerinin tartışma ortamında değerlendirilmekteydi. Eğitim alanındaki kısıtlayıcı devlet politikasına bir tepki olarak bu sosyo-pedagojik hareket temsilcilerinin faaliyetleri, ülke genelinde eğitimin gelişimini ve özellikle yetişkinlerin eğitimini etkileyen, kendi kendine eğitim de dâhil olmak üzere, nüfusun bilgi edinimi alanındaki faaliyetlerinin artmasını büyük ölçüde etkilemiştir. Çeşitli yetişkin eğitimi biçimlerinin geliştirilmesi için temel alan öğrencinin sosyalleşmeyi anlama ve anlama - gerçekleştirme, toplumda aktif, bilinçli ve bağımsız bir kişiliğin sürekli oluşum süreci ve bunun gerçekleştirilmesi ana fıkirdi. Bu fikri uygulamak için, öncelikle, kendi kendine eğitim faaliyetlerinin gerekliliğine inanılıyordu, çünkü kendi kendine eğitim, özellikle eğitimde iletişim formunun temeli olarak görülmekteydi. Böylece, uzaktan eğitimin kökeni ve gelişimi, kendi kendine eğitim, okul dışı eğitim ve yetişkin eğitimi gibi eğitim olaylarının gelişimi ile yakından bağlantılı olarak gerçekleşti. Tüm bu eğitim türlerinin karakteristik bir

özelliği vardır - onlar yetişkin, aktif, bilinçli ve büyük ölçüde yetişkin bireyin bilişsel etkinliğinin kullanımına dayanıyordu (Kimaykin, 2013, s.73).

Yetişkin eğitimi, toplumsal bir fenomen olarak Rus toplumunun ve kültürünün, okul dışı eğitimin gelişimi, okuryazarlığı teşvik eden gönüllü kişi ve kuruluşların çabaları, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki sosyo-politik eğilimlerin mücadelesi ile organik olarak bağlantılıdır.

Çar II. Nikolay döneminde doğru Rusya’da okul dışı eğitim ve yetişkinlerin kendi kendine eğitimi alanında ilk metodoloji merkezleri kurulmuştu. Bu merkezler eğitim materyallerinin dağıtımı, danışmanlık hizmetleri, seminer ve konferansların organizasyonu ile ilgileniyordu.

19. ve 20. yüzyılların başında okul dışı eğitim ve yetişkinlerin kendi kendine eğitimi için yayınlanan dergilerin listesi oldukça kapsamlıydı. Ülkede farklı zamanlarda birçoğu haftalık olmak üzere dergiler yayınlanmaktaydı. Bunlardan bazıları: “Kendi kendine eğitim için yardım - *Pomoşç samoobrazovaniyu*”, “Kendi kendine eğitim bülteni - *Vestnik samoobrazovaniya*”, “Bilgiye giden yol - *Put k znaniyu*”, “Her şeyi bilmek istiyorum - *Hoçu vse znat*”, “Kendin için öğren - *Uçis sam*”, “Kendi kendine öğretilen - *Samowçka*”, “Kendi kendine öğretilen köy - *Derevenskiy samowçka*”, “Herkes için bilgi - *Znaniye dlâ vseh*” gibi dergilerdi (Piskunov, 2001, s.222).

1893 yılında Moskova’da “Teknik Bilgiler Yayma Derneği - *Obşçestvo rasprostraneniya tehniçeskih znaniy*” tarafından bir “Evde Okuma düzenleme komisyonu - *Komissiya po organizasii domaşnego çteniya*” adlı bir komisyon kuruldu. Komisyon kendi kendine eğitim için Üniversitelerdeki ders programlarına uyumlu olarak çeşitli programlar hazırlamaktaydı. Komisyon üyelerinin oluşturduğu yazarlar grubu da “Kendi kendine eğitim kütüphanesi – *Biblioteka dlya samoobrazovaniya*” adlı bir bülten yayınlamaktaydı. Bunun yanı sıra komisyon yazılı olarak da danışmanlık hizmetleri vermekteydi (Savinova ve Rındina, 2012, s.48).

1894 yılında St. Petersburg’da “Askeri Okullar Eğitim Müzesi Komitesi - *Komitet Pedagogiçeskogo muzeya voyenno-uçebnih zavedeniy*” tarafından kendi kendine eğitimi teşvik amacıyla bir bölüm kuruldu. Bu bölüm tarafından hazırlanan sınavlarda başarılı olan adaylar İlköğretim okullarında veya evde öğretmen olarak çalışma hakkı elde etmekteydiler. Adaylar bu sınava kendi kendilerine hazırlanmaktaydı. Bu

organizasyonun finansmanı Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanmaktaydı (Brockhaus ve Efron, 1897, s.125).

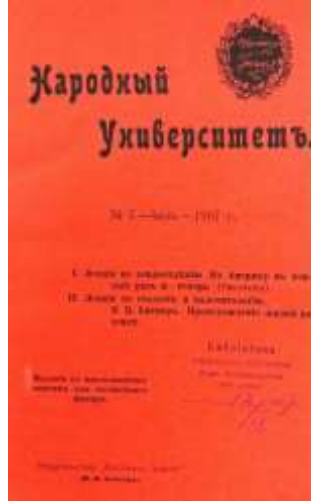
Bu dergilerden en ilginç olanı "Bilgi Bülteni – Vestnik znaniya" idi (Görsel 22) (İlk adı: "Kendi Kendine Eğitim Başvuruları, Aylık Resimli ve Popüler Bilim Dergisi - *Ejemesyaçny illüstrirovannyy i nawçno-populyarnyy jurnal s prilozheniyami dlya samoobrazovaniya*). Bu dergi 1903'ten 1918'e kadar yayınlandı. Editörü ve yayıncısı V.V. Bitner'di. Derginin yazarları oldukça eğitilmiş yazarlar, bilim adamları, eğitimciler uzmanlardan oluşuyordu. Derginin temel konuları arasında eğitim ve Okul dışı eğitim ile yetişkin eğitimi sorunlarının ele almak, çözüm yolları aramak ve önermek bulunmaktaydı. Dergi zaman zaman da ücretsiz ekler yayınlamaktaydı. Bu eklerden bazıları şunlardı: "Açık Üniversite - *Obşçedostupnyy universitet*", "Kendi Kendine Eğitim İçin Ansiklopedik Kütüphane - *Ensiklopedičeskaya biblioteka dlya samoobrazovaniya*" i "Bilgi Bülteni Okuma Salonu - *Çitalnya Vestnika znaniya*", "Halk Üniversitesi - *Narodnyy Universitet*".

Görsel 3.19: Bitner'in yayınladığı "Bilgi Bülteni - Vestnik znaniya" dergisi, 1904

Bitner, okuyucularını ilgi alanlarına yönelik isteklerini karşılamak için birçok seri kitap yayınladı. Bu kitap serilerine dergi eklerinde yayınladığı kitap isimlerine yakın isimler verdi. Bu serilerden bazıları şunlardır: "Kendini Geliştirme Kütüphanesi – *Biblioteka dlya Samorazvitiya*", "Sistemik Bilgi Edinme Kütüphanesi – *Biblioteka Sistematičeskogo Znaniya*", "Bilim Kütüphanesi – *Nauçnaya Biblioteka*", "Halk Üniversitesi – *Narodnyy Universitet*" (Görsel 23), "Açık Üniversite - *Obşçedostupnyy Universitet*"³³.

³³ <http://book.uraic.ru/uralkp/center/exhibition/Bitner/Bitner.html>

Görsel 3.20: "Bilgi Bülteni - Vestnike znaniya" dergisi eki "Narodnyy Universitet, 1907

II. Nikolay döneminin önemli yayınevlerinden birisi de "Brockhaus ve Efron" Yayınevidir. Günümüzde de kullanılan, yayınevi sahipleri Friedrich Arnold Brockhaus ve İlya Abramoviç Efron tarafından Rusya'da yayınlanmış olan en kapsamlı Ansiklopedilerden birisi olan "Ansiklopedik Sözlük - *Ensiklopedičeskiy Slovar*" adlı Ansiklopediyi 1890 – 1907 yılları arasında 86 cilt halinde yayınladı. Birçok yayının arasında yayınevi AUÖ kapsamında sayılabilecek 1903 – 1905 yılları arasında "Kendi kendine eğitim için kütüphane bülteni - *Vestnik i biblioteka dlâ samoobrazovaniya*" adlı dergiyi yayınladı. Bu dergi yazarları makalelerinde ünlü bilim insanları ve edebiyatçılar tarafından her tür bilim alanında yazılmış okunabilecek kitap ve yazıları sistematik ve açıklayıcı biçimde ele almaktaydı.

1908 yılında Moskova'da Rusya'nın önde gelen aydınlarının öncülüğünde ilk adı "*Moskovskiy gorodskoy narodnyy otkrıtıy universitet A.L. Şanyavskiy*" olan "Açık Halk Üniversitesi - *Narodnyy otkrıtıy universitet*" faaliyete başladı. Dönemin aydınları P.A. Stolipin, D.A. Milyutin, M.M. Kovalevskiy ve A.L. Şanyavskiy tarafından desteklenen ve Çar II. Nikolay'ın da onayı ile açılan bu ilk Açık Halk Üniversitesi, Orta ve Yüksek Öğretim alanında Rusya'nın AUÖ sisteminin temeli olarak düşünülmektedir³⁴.

İsteyen herkesin kimlikle kayıt olabildiği ve adı Açık Halk Üniversitesi olmasına rağmen okulu tamamlayanlara herhangi bir belge verilmemekteydi. Okulun ilk açıldığı tarihte kayıt sayısı 400'e ulaşmıştı. Üniversitenin iki bölümü bulunmaktaydı. Birincisi "Popüler Bilim – *Nauçno Popularnoye*" diğeri "Akademik - *Akademiçeskoye*" bölümdü.

³⁴ <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1046896>

Ayrıca eğitimi düşük seviyede olan öğrenciler için “Temel Bilgi Kursları – *Kursi Elementarnih Znamı*” adı altında ek dersler bulunuyordu. Okulda derslere devam zorunluluğu yoktu. Öğrenciler kendi istedikleri derslere girmekteydi. Ne öğrenmek istediğine kendisi karar veriyordu. Üniversite yarısı Şehir Duma’sı yarısı da Şehir Konseyi tarafından seçilen altı kadın Mütevelli Heyeti’nde oluşuyordu. Ayrıca eğitim programlarından sorumlu bir Akademik Konsey bulunmaktaydı. 1920 yılında bu Üniversite yeni yönetim tarafından kapatılmıştır³⁵.

Kendi kendine eğitim konusunda yazdığı kitaplarla ve kütüphanesiyle Rusya’da AUÖ’in gelişmesinde dönemsel olarak katkıda bulunanlardan birisi de eğitimci ve metodist Nikolay Rubakin’dir. Evinde bulunan kütüphanesini Pazar okullarında eğitim alan işçilere açarak yol gösterici olmuş, kendi kendine eğitim ile ilgili yazdığı kitap ve makalelerle araştırmacılara ve alanda çalışanlara yardımcı olmuştur. İlk kitabı “Kitaplar arasında – *Sredi knig*” adıyla 1915 yılında üç cilt halinde yayınlandı (Görsel 24). Kendi kendine eğitim alan okuyucular için hazırlanan Rubakin’in bu kitabı, incelediği 60.000 (Altmışbin) adet kitapla ilgili notlardan oluşmaktadır (Rubakin, 1975: 13).

Rubakin’in kendi kendine eğitim alanında yazdığı bütün yazıları iki cilt halinde “Seçkiler – *İzbrannoe*” adıyla 1975 yılında yayınlandı. Kitabın birinci cildinde işçi, köylü ve okur-yazarlığa henüz başlamış olanlara kitap nasıl okunur, ikinci cildinde ise kendi kendine eğitim nasıl yapılır konularındaki yazıları bir araya toplandı (Rubakin, 1975, cilt I. ve II.). Rubakin günümüzde de Yetişkin Eğitimi alanında kaynak olarak kullanılan 150 kadar kitap yazmıştır.

Görsel 3.21: Nikolay Aleksandroviç Rubakin (1862—1946) ve “Sredi Knig” kitabı

³⁵ <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/302522>

Çar II. Nikolay döneminin sonuna doğru her ne kadar eğitim, kültür ve sanat alanında birçok atılım gerçekleştirilse de ülkedeki siyasi ve ekonomik sorunlar çözülemedi. Ekonomik ve sosyal kriz ağırlaştı. Sonunda Bolşevik lider Vladimir İ. Lenin'in önderliğinde Ekim Devrimi ile Çar'ın Geçici Hükûmeti devrildi ve dünyanın ilk sosyalist devleti kuruldu.

4. RUSYA’DA 20. YÜZYIL VE SSCB DÖNEMİNDE EĞİTİM SİSTEMİ (İKİNCİ DÖNEM)

Sovyetler Birliği dönemi kronolojik olarak 1917’de Bolşevik’lerin iktidara gelmesinden 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasına kadar olan 74 yıllık dönemi kapsar.

Rusya’da yeni sistemin hazırlıkları sırasında eğitimin durumu çok iyi değildi. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Eğitim sisteminde yapılmaya çalışılan reformların birçoğu okuma-yazma eğitime ve ilköğretime yönelikti. Orta ve Yükseköğretim ise bölgesel düzeyde kalmış, geniş halk kitlelerine yayılamamıştı. Bunda Rusya’nın geniş coğrafyasının etkisinin yanı sıra Çarlık yönetimlerinin bu alandaki eğitimi yeterli görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Rusya’da 1897 yılında yapılan ilk Nüfus Sayımında (Bkz. Tablo 15) görüldüğü gibi Rusya halkının büyük bir çoğunluğu orta ve yükseköğretim olanaklarından yoksundu. Çar II. Nikolay döneminde bir “Ulusal Proje” olarak eğitim seviyesinin yükseltilmesi çabaları başlatılmasına rağmen yeterli seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.

4.1. Ekim Devrimi ve 1917 – 1939 Yılları Arası Eğitim ve Açık Öğretim Uygulamaları:

1917 devriminden sonraki ilk günlerden itibaren, Sovyet hükümeti öncelik olarak mesleki eğitimin geliştirilmesi için ilk adımları atmakla başladı. 23 Şubat 1918, 15 Kasım 1918, 24 Haziran 1919 ve 7 Temmuz 1919 tarihli Halk Komitelerinin kararları mesleki eğitim sorununu değerlendirmekteydi. Halk Komiserleri, 17 yaşına kadar her iki cinsiyetten tüm çocuklar için zorunlu ve ücretsiz mesleki eğitim almaları gereğini ilan ederek tüm meslek okul ve kurumlarını Halk Eğitim Komitesine devretti. Yoksul çocuklara devlet masrafları altında yiyecek, kıyafet ve eğitim-öğretim yardımları sağladı.

1917 devriminden hemen sonra “Ortaokul Reformu Yasası” (30 Kasım 1917), “İlk, orta ve yükseköğretim kurumlarının tüm binalarının, tesislerinin kültürel ve eğitici amaçlar için kullanılması yasası” (18 Aralık 1917) ve “Devlet Yayınevi Yasası” (29 Aralık 1917) çıkarıldı. Bu yasaların Devrimin hemen başında çıkarılması, ülkenin yeni yönetiminin, Rusya vatandaşlarının eğitilmesinin stratejik ve politik önemini açıkça anladığını kanıtlamaktadır.

Halk Eğitim Komitesi Üyesi ve Eğitim Bakanı A. Lunacharsky tarafından imzalanan 16 Ekim 1918'de yayınlanan “*Rusya'daki mesleki eğitimin geliştirilmesi*” özel bildirgesinde, aşağıdaki ana kılavuzlar oluşturulmuştur:

- Ülkede bütün ilk ve ortaokullar iki aşamalı oluşturulacaktır. Birinci aşama 8 – 13 yaş arası, ikinci aşama 13 – 17 yaş arası planlanacaktır;
- Bu okullarda farklı meslek alanlarında iş eğitimi verilecektir.
- Asıl meslek eğitimi 17 ve üzeri gençlerde yapılacaktır (Abakumov vd,1974, s.137).
- 18 – 23 Mart 1919 tarihinde yapılan Rusya Komünist Partisi – *Rossiyskaya Kommunističeskaya Partiya (Bolşevikov)* – RKP (PKII) (6), 8. Kongresinde eğitim ile ilgili birçok karar alındı. Bu kararlardan bazıları şunlardır:
- 17 yaşına kadar her iki cinsiyetten tüm çocuklara zorunlu genel ve teknik eğitim vermek (Sanayi ve endüstriyel üretimin teorik ve pratik ana dalları ile tanışmak);
- 17 yaşından büyükler için mesleki eğitimin kapsamlı olarak geliştirilmesi;
- Kadınları özgürleştirmek için iş yaşamında aktif rol alabilmeleri için kreşler (*yasli*) ve anaokulları (*detskiy sad*) açmak;
- Okullarda ana dil eğitimi vermek;
- İşçi ve köylülere kendilerini eğitmeleri ve geliştirmeleri için devlet tarafından kapsamlı yardım edilmesi (Okul dışı eğitim kurumları ağı oluşturulması: kütüphaneler, yetişkin okulları, halk evleri ve halk Üniversiteleri, kurslar, konferanslar, sinema gösterimlerinin organizasyonu) (Abakumov vd,1974, s.18).

Sovyet hükümetinin ilk hedeflerinden birisi toplum içerisindeki eğitimsizliği gidermekti. Bunun için Halk Komiserleri Konseyi tarafından 26 Aralık 1919'da seferberlik ilan edildi. Alınan kararlara göre 8 – 50 yaş arasındaki bütün vatandaşlar Rus dilinde veya kendi ana dilinde okur-yazarlık eğitimi almak zorundaydı. Eğitim alan işçiler tam maaş alarak iki saat daha az çalışmaktaydı. Okuma yazma bilenler ise okuma yazma bilmeyenlerin sayılarını tutmak ve eğitimleri için onlara yardımcı olmak zorundaydılar. Ancak iç savaş nedeniyle bu alınan kararlar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Savaş sonrası 1920 yılında kurulan “*Okuma-yazma Seferberliği Komitesi*” içerisinde yer alan “Azınlık Halklar Bölümü” 1930 yılına kadar bu konudaki çalışmalarını sürdürmüştür (Gurkina, 2001, s.45).

1919 kararlarından sonra kendi kendine eğitim için çok fazla yayın yapıldı. Bunlar arasında “Evde Okul – *Şkola na domu*”, “Evde Halk Üniversitesi – *Narodnyy Universitet*

na domu”, “ Evde işçi fakültesi - *Raboçi Fakultet na domu*”, “Üniversiteye hazırlan - *Gotovsya v vuz*”, “Evde Meslek Teknik okulu - *Raboçi Tehnikum na domu*”, “Kendini öğren - *Uçis sam*” v.b. kitaplar sayılabilir. Bu kitaplar genellikle meslek geliştirme veya sınava hazırlık amacına yönelik kitaplardı (Staroverova, 2012, s.237).

İç savaştan sonraki ilk yıllarda (1920 – 1925) okuma yazma seferberliği ilan edildi. Hükümet tarafından ayda iki kez yayınlanan "*Cehaleti yok etme - Doloy negramotnost*" adlı dergi yayınlandı. Dergi içeriğinde edebiyattan alıntılar, coğrafya makaleleri, siyasi konular, tarımı tartışan konular ve kendi kendine eğitim yapanlara tavsiyeler bulunuyordu. 1920 yılında Lenin'in karısı N.K. Krupskaya başkanlığında "*Cehaleti Yok Etme Komisyonu*" kuruldu. Krupskaya, Eğitim kurumları ağının restorasyonunu başlattı. Yavaş yavaş kırsal alanlardaki ortaokulların sayısı arttı. 1920/21 öğretim yılında 2.000'den fazla Ortaokul açıldı. Ancak sert ekonomik koşullar nedeniyle özel bir başarı elde edilemedi. Çocuklar ve okullar, yıkım ve kıtlık mağdurlarıydı. Sadece 1921'de Volga bölgesinde, yaklaşık 3 milyon çocuk ve ergen açlıktan öldü. Eğitimin bütçe içindeki payı 1920'de % 10'a ulaşırken, 1922'de % 2-3'e düştü. 1921-1925 döneminde Ortaokul öğrencilerinin yaşı 17'den 15'e düşürüldü, okul ağı azaltıldı, birçok okul, devlet desteğini kaybetti. 1. ve 2. aşamalarda bazı okullarda öğrenim ücretli hale getirildi (Curinskiy, 2000, s.174).

Ülkedeki ekonomik durumun düzelmeye başladıktan sonra eğitime daha çok bütçe ayrılmaya başlandı. 1927-28 yılından itibaren 1913 yılına göre eğitim kurumları %10 daha çok arttı. Öğrenci sayısı da %43 arttı. 1922-23 yıllarında ülkede bulunan okul sayısı 61.600 okul bulunmaktaydı. 1928-29 yılında ise 85.300 sayısına ulaşılmıştır. Bu süre içerisinde 7 yıllık okullar 5.3 kat daha çok artmıştır. Öğrenci sayısı ise iki kat artmıştır (Gurkina, 2001, s.46).

2 Ağustos 1918 tarihinde Lenin tarafından Üniversiteler ile ilgili aldığı karara göre 16 yaşını dolduran herkes istediği bir üniversiteye kaydını yaptırabilecekti. Uyuşu, hangi halktan olursa olsun kadın ya da erkek, inancı fark etmeksizin kayıt için kimlik dışında herhangi bir belge istenmemekteydi. Eğitim ücretsiz olacaktı (Abakumov vd,1974, ss.403).

Bu kararın alınmasından sonra sadece Moskova Üniversitesine 8.000'den fazla lise diploması olmayan kişi kaydını yaptırmıştı. Bu kişilerin temel bilgileri olmadığından Üniversite eğitimini sürdürmekte zorlandılar. Bununla ilgili acil bir çözüm bulunması

gerekiyordu. Bunun için 11 Eylül 1919 tarihinde “İşçi Fakültesi – *Raboçiye Fakulteti*” adıyla her Üniversitenin içerisinde bir okul açıldı. Bu Fakülteler Üniversiteye hazırlık okulu gibi düşünülürdü. Daha sonra üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin yarısı bu fakültelerde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktaydı. Böylelikle Sovyet Yüksek Öğretim sistemi temel özelliklerini 1927 yılında ana hatlarıyla belirledi. Bu dönemde 90 Üniversite’de 114.200 öğrenci, 672 Teknik Yüksekokulda 123.200 öğrenci öğrenim görmekteydi. 1927 yılına gelindiğinde nitelikli öğretim elemanı ve yetersiz bütçe nedeniyle orta ve yükseköğretimde istenen yeterli okul ve öğrenci sayısına ulaşılamamıştır (Gurkina, 2001, ss.47-48).

SSCB’de okul eğitimindeki büyük değişiklikler 1930 yılında başlamıştır. 25 Temmuz 1930 tarihinde Parti genel kongresinde alınan bir kararla “Genel Zorunlu İlköğretim” uygulamaya kondu. Bu kararla 1930 - 31 eğitim-öğretim yılında 8-10 yaş arası çocuklar için 4 yıllık zorunlu ilköğretim uygulaması başlatıldı. 4 yıllık bu eğitimi tamamlayanlar için 7 yıllık zorunlu ortaöğretim okulları açıldı. İlk yıllara oranla eğitime ayrılan bütçe miktarı on kat daha fazla idi. 1932 yılının sonunda ülkedeki 8 – 11 yaş arası çocukların %98’i zorunlu okul eğitimine alınmıştı. Buna rağmen 1939 yılına gelindiğinde 10 yaş üzerindeki çocuklar ve yetişkinler arasında her beş kişiden biri okuma-yazma bilmemekteydi (Abakumov vd, 1974, ss.109-110).

1923–1929 yılları arasında RSFSR’de bazı açık öğretim uygulamalı kurslar açılmıştır. Bu kurslar yabancı diller, sendika hareketleri ve iletişim, açık komünist üniversitesi ve açık öğretim akademisi başlıklarını taşımaktaydı. 1926-27’de Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova M. V. Lomonosov Mekanik Enstitüsü, K.A. Timiryazev Ziraat Akademisi gibi bazı üniversite ve yüksekokullarda 37 bin öğrencinin kabul edildiği açık öğretim bölümleri açıldı. Bu açık öğretim kursları esas olarak uzmanların mesleki eğitim alanında ve gençlerin eksternat (dışarıdan) okul bitirmek için sınava hazırlanmasına yardımcı olmuştur. 1927’de, Merkezi Açık Öğretim Enstitüsü ve Komsomol Merkez Komitesinin Gençlik Enstitüsü, 1930 yılında da “SSCB Tarım Açık Öğretim Enstitüsü – *Vse soyuznyy Sesko Hozyastvennyy Institut Zaoçnogo Obrazovaniya*” kurularak, 30’un üzerinde bölüm açıldı³⁶.

RSFSR Halk Komiserliği, 1929 yılında yüksek ve orta dereceli açık öğretim uygulamalarının temel ilkelerini ortaya koymuştu. Başlangıçta açık öğretim uygulaması

³⁶ <http://bse.sci-lib.com/article043221.html>

yalnızca herhangi bir geçerli nedenle düzenli olarak derslere katılamayan öğrenciler için başlatılmıştı. Bu uygulamalar esas olarak teknik uzmanlık alanında yürütülmüştü ve mesleki teknik okullarda bulunmaktaydı. 1931'in yılının başında, açık öğretim sistemindeki yüksek ve orta öğretim kurumlarında 350 binden fazla insan eğitim almaktaydı³⁷.

RSFSR Sovyet Halk Komiserliği 3 Mart 1931 tarihinde Açık Öğretim ile ilgili yeniden birtakım kararlar alır. Buna göre personelin hizmet içi eğitim sorunu çözülmeli, kalifiye kadrolar yetiştirilmeli ve ayrıca çalışanların kültürel ve teknik eksiklikleri ortadan kaldırılmalıdır. Bu amaçla, mesleki teknik ve genel eğitim kurumlarının sayısının artırılmasının yanı sıra, açık öğretimin yaygın bir şekilde uygulanması gerekir. Açık öğretimin uygulanması ile ilgili şu eksiklikler saptanmıştır:

- Açık öğretim sisteminin geliştirilmesi için ortak bir planın olmaması;
- Halk Komiserliği tarafından açık öğretimin metodolojik rehberliğinin olmaması;
- Halk komiserlerinin ve iş organizasyonlarının açık öğretimi önemseme-mesi;
- Açık öğretim ile ilgili tatmin edici ders kitaplarının üretilmemesi.
- Yukarıdaki eksiklikleri giderebilmek için Sovyet Halk Komiserliği bazı kararlar almıştır. Bu kararlardan önemli olanları şunlardır:
- Açık öğretim sistemini alanlara göre yeniden düzenlemek ve sistemin düzenlenmesi konusunda çalışmayı üniversitelere vermek. Üniversitelerin açık öğretim yöntemlerine uygun olarak, örgün yüksek ve orta mesleki eğitim kurumlarındaki bölümleri organize etmesini sağlamak.
- Yaygın olarak okuryazarlığı ve hizmet içi teknik eğitimin niteliklerini arttırmak, geniş kitlesel işçi ve kolektif çiftçilerin açık öğretim sistemine aktif olarak dâhil edilmelerini sağlamak, bu amaçla açık öğretimden sorumlu tüm kurumların işletmelerde, kolektif çiftliklerde, devlet çiftliklerinde bir açık öğretim ağının yaygın olarak kullanmalarını sağlamak.
- Açık öğretim kurumlarından mezun olan ve ilgili eğitim kurumlarında yeterlik komisyonlarında sınavı geçen kişilerin haklarının, ilgili örgün eğitim kurumlarından mezun olmuş kişilerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak,
- Ders Kitabı ve diğer yayınlar konusunda açık öğretim kurumlarının, ilgili örgün eğitim kurumları ile eşitliğini sağlamak üzere “Devlet Kitap ve Dergi Yayınevleri

³⁷ <https://www.calend.ru/events/6856/>

Birliği – *Obyedineniye Gosudarstvennih Knijno-Jurnalnih İzdatelstv* (OGIZ)” ve “Merkez Yayınevi – *Tsentralniy İzdatelsvo*” kurullarını görevlendirmek (Abakumov vd, 1974, ss.385 - 386).

Sovyet Halk Komiserliği 7 Mart 1937 tarihinde “Yetişkinler İçin Orta Öğretim Düzeyinde Açık Öğretim Eğitimi - *Obşçeobrazovatel'nogo Zaoçnogo Obuçeniya Vzroslih*” ile ilgili ek kararlar aldı. Buna göre:

- Eğitim süresi örgün eğitim süresinden daha uzun olmamalı,
- Açık Öğretim Lisesini bitirenlere kurs belgesi verilecek, diploma almak isteyenler ise ayrıca sınava girecektir,
- Açık Öğretim eğitimindeki harcamaların bir kısmı devlet tarafından karşılanacak, kitap, kalem, defter v.b. kırtasiye malzemeleri öğrencinin kendisi tarafından temin edilecektir.
- Örgün eğitim kurumlarında Açık Öğretim Eğitimi ile ilgili danışma büroları kurmak, gibi kararlar alınmıştır (Abakumov vd, 1974, s. 388).

29 Ağustos 1938’de Sovyet Halk Komiserliği “Açık Öğretim Lisan Eğitimi” ile ilgili yeni kararlar aldı. Bu kararlarla eğitimi standart hale getirebilmek ve örgün lisans eğitimine uygun hale getirebilmek için yüz yüze sınav verilmesi ve bütün disiplinlerde ilgili derslerden geçer not alması gerekiydi (Abakumov vd, 1974, s. 390).

31 Mart 1939’da ise yeni alınan kararlarla Açık Öğretimin geliştirilmesi ile ilgili Yüksek Lisans ve Doktora düzeyinde eğitimin verilmesi, bu suretle eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile ilgili çalışmalar yapıldı. Böylelikle Lisans eğitimi almış ve en az üç yıl çalışmış olan SSCB vatandaşlarının uzmanlık alanlarında (mühendisler, ziraatiler, ekonomistler, öğretmenler, avukatlar vb.) kendilerini geliştirmek için Lisansüstü eğitim almaları sağlanmıştır.

Bu kararla Açık Öğretim Lisans Üstü eğitim alanlar sınav dönemlerinde 10 gün izin hakkına sahiptir. Başarılı öğrencilere bilimsel araştırma yapabilmeleri, tez savunmaları için 30 iş günü kadar izin hakkı verilmiştir. Bu kişilerin ulaşım ücretleri de iş yeri tarafından ödenecektir (Abakumov vd, 1974, s.488).

Sovyet Halk Komiserliği’nin aldığı kararlar eğitim düzeyinde büyük artış sağlamış, kalifiye eleman açığı hızla kapatmıştır (Tablo 17). Tabloda görüldüğü gibi 1920 – 25 yılları arasında Ekim Devrimi’nin ilk yılları iç karışıklıklar ve savaş nedeniyle okullaşma

oranında düşüş yaşanmasına rağmen 1933 yılına kadar olan süreçte sürekli bir artış gözlenmektedir (SSSR v sıfrah, 1934, s.126).

Tablo 4.1: SSCB’de 1914 – 1933 yılları arasında okullaşma

SSCB’de Okullaşma (1914 – 1933) (İlk ve Ortaöğretim Okulları)		
Eğitim yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı (bin)
1914 - 15	106 400	7 800,6
1920 - 21	118 398	9 782,2
1921 - 22	102 533	8 439,0
1922 - 23	90 037	7 394,5
1923 - 24	89 616	7 828,5
1924 - 25	92 880	9 139,9
1925 - 26	102 833	10 193,9
1926 - 27	110 773	10 726,6
1927 - 28	118 222	11 356,2
1928 - 29	124 429	12 074,8
1929 - 30	132 636	13 503,7
1930 - 31	152 654	17 656,2
1931 - 32	167 262	20 846,2
1932 - 33	167 254	21 813,4

1915 yılından itibaren Yüksek Öğretim alanında okullaşma oranında benzer bir artış görülmektedir (Tablo 18) (SSSR v sıfrah, 1935: 271).

Tablo 4.2: SSCB’de Üniversite ve Yüksekokullarda Okullaşma

SSCB’de Okullaşma Sayısı (1914 – 1933) (Lisans ve Önlisans)						
Okul tipi		Eğitim yılı				
		1915	1928	1931	1932	1933
Üniversite	Okul sayısı	91	129	537	645	721
	Öğrenci sayısı (bin)	24,7	159,8	272,1	394,0	469,8
Yüksekokul (Teknikum)	Okul sayısı	233	1650	2932	3096	3522
	Öğrenci sayısı (bin)	48,0	253,6	593,7	754,1	797,0

SSCB’nin kurulmasından önce 1913 yılında 14.000 olan kütüphane sayısı 1940 yılında 95.000 sayısına ulaşmıştır. Bu kütüphanelerde bulunan toplam kitap ve dergi

sayısı da 1913 yılında 9 milyon iken, 1940 yılında 185 milyon sayısına ulaşmıştır (SSSR v sıfrah, 1964, s.164).

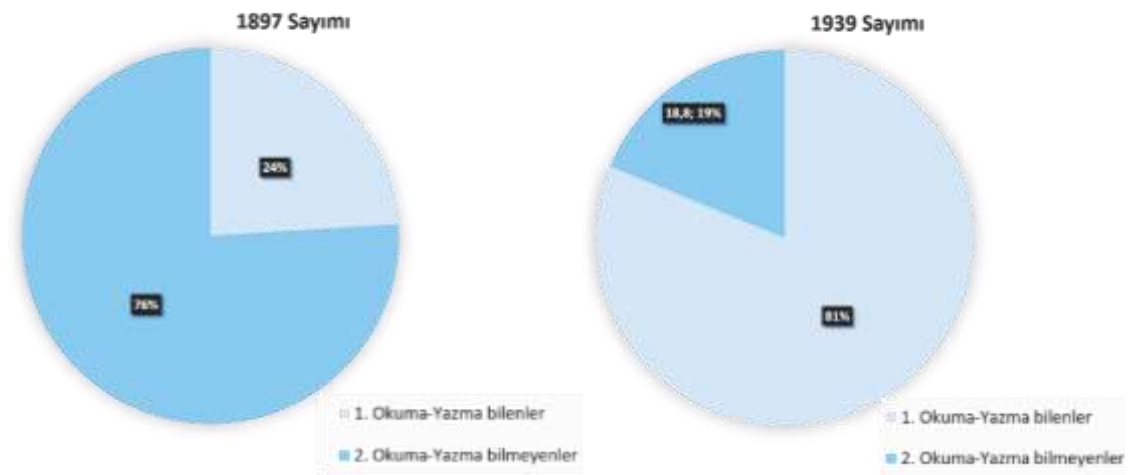
Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi (Tablo 18) 1915 yılında 91 olan Üniversite sayısı 1940 yılında 817 sayısına ulaşmıştı. Öğrenci sayısı ise 1915 yılında 24.700 iken 1940 yılında 812.000 idi. Bu Üniversitelerdeki açık öğretim öğrencilerinin sayısı da 254.000'di. 1940 – 41 eğitim yılında SSCB'de 18 Açık Öğretim Üniversitesi, 383 Üniversitede de Açık öğretim bölümü açılmıştı (Gromkova, 1990 s.27).

Aynı yıl Açık öğretim eğitimi veren ilk ve ortaöğretim düzeyindeki okul sayısı 7.300, öğrenci sayısı da 800.000'e ulaşmıştı (SSSR v sıfrah, 1964, s.156).

II. Dünya Savaşı öncesinde SSCB'de Üniversitelerde çalışan öğretim elemanı sayısı 50.000'di. Bunlardan 5.300'ü Profesör, 13.100'i Doçent, 31.600'ü Araştırma ve Öğretim görevlisiydi. Eğitim Üniversitelerindeki öğretim elemanı sayısı 18.200, Tıp Üniversitelerindeki öğretim elemanı sayısı 19.800, Mühendislik ve Teknik Üniversitelerdeki öğretim elemanı sayısı ise 9.600 kişiydi (Çutkeraşvili, 1961, s.163).

Rusya'da 1897 yılında yapılan ilk nüfus sayımında belirlenen okur-yazar sayısı oldukça düşüktü. 1939 yılına gelindiğinde Sovyetler Birliği döneminde uygulanan eğitim seferberliği ve eğitim ile ilgili reformlar sayesinde 9 – 50 yaş arası SSCB vatandaşlarının okur-yazarlık oranlarında çok büyük bir artış olmuştur (Tablo 19) (Medınskiy, 1952, s.25).

Tablo 4.3: 1897 ve 1939 yıllarında 9-50 yaş arası okur-yazarlık oranları

4.2. II. Dünya Savaşı Süreci ve 1939 – 1945 Yılları Arası Eğitim ve Açık Öğretim Uygulamaları:

1941 – 45 yılları arasında süren II. Dünya Savaşı, Sovyetler Birliği için “Ulusal Kurtuluş Savaşı” olarak anılmaktadır. Savaş süreci SSCB’nin eğitim sistemi için de büyük bir test niteliğini taşımaktadır.

1941 – 42 yılları arasında SSCB’nin Avrupa’da kalan bölümünün büyük bir kısmı Nazi Almanyası tarafından işgal edilmişti. İşgal süresince milyonlarca sivil insan yaşamını yitirdi. Köyler ve kentler harabeye döndü. Hükümet, savaşın başında sivil halk ile birlikte okulları Ural, Sibirya, Kazakistan ve Orta Asya içlerine taşımaya çalıştı. Ancak 1/3’ünü taşıyabildi. Savaş öncesinde 811.000 olan öğrenci sayısı 1942 sonunda 227.000’e düşmüştü. Ülkede neredeyse yarıya düşen okul sayısını arttırmak için 1942 sonrasında eğitime büyük bir bütçe ayırıldı. Cepheye sevk edilen öğretim elemanlarını geriye çağırarak eğitim-öğretimin aksamamasını sağlamaya çalıştı. Öğrencileri teşvik etmek için ise burs, yurt v.b. olanakları artırıldı. Birçok öğrenci çalışarak öğrenim görmek zorunda kaldı. Bu duruma uygun olarak “Genç İşçi Okulları - *Şkola Raboçey Molodoji*” açıldı. Bu okullar sayesinde öğrenciler hem çalışıp hem de öğrenimlerini sürdürme olanağına sahip olmuşlardır. 1944 yılında da yeni Açık Öğretim Okulları açıldı. Bu önlemler sayesinde eğitim sistemi hızla toparlanmaya başladı. 1942 yılında Üniversite sayısı 817’den 460’a düşmüştü. 1945 yılında açılan Üniversite sayısı 789’a kadar çıkmıştır. Bu süreç içerisinde savaşa rağmen SSCB’de milli gelirin %10’u eğitime ayrılmıştır. Ülkedeki eğitimin hızla toparlanması hükümetin eğitime ayırdığı bütçe sayesinde olmuştur (Tablo 20) (Kruglyanskiy, 1970, ss. 140 – 150; Speranskiy, 2015, s. 36).

Tablo 4.4: SSCB’de 1940 – 1945 yıllarında Üniversitelerdeki öğrenci sayıları (bin)

Eğitim yılı	1940/41	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45
Öğrenci sayısı	811,7	312,9	227,4	325,7	442,6

II. Dünya Savaşının 1945 yılında sona ermesiyle SSCB’de hükümet harabe haline gelen ülkenin kalkınması, ekonomik durumun düzeltilmesi için nitelikli personele ihtiyaç duymaktaydı. Bu amaçla yeni Üniversiteler, üniversitelerde yeni fakülteler, açık öğretim kurumları açılarak nitelikli personel yetiştirme çalışmaları başlatıldı.

Ekim Devrimi'nden sonra SSCB Eğitim sistemi 1945 yılına kadar olan dönemde şöyle oluşmuştur:

- a. Okul Öncesi Eğitim Kurumları,
- b. Çeşitli Tip ve derecelerde Genel Eğitim Okulları,
- c. Okul Dışı çocuk eğitim Kurumları,
- d. Alt ve Orta Mesleki Eğitim Kurumları,
- e. Yüksek Eğitim Kurumları,
- f. Yetişkinler için kültürel eğitim kurumları ve etkinlikleri.

SSCB eğitim sisteminde okul öncesinden önce 0 – 3 yaş arası Sağlık Bakanlığına bağlı birtakım kurumlar bulunmaktaydı. Bunlar, anne ve bebek koruma ve bakımevleri, çocuk danışma merkezleri, çalışan anneler için kendi çalıştığı kurumunda açılmış olan 0 – 3 yaş arası bebek bakımevi (*yasli*)'dir.

Okul öncesi eğitim 3 – 7 yaş arasındaki çocukları kapsar. Bu çocuklar için anaokulları (*Destkiye Sadi*) bulunmaktadır. Aynı yaşta yetim çocuklar için de devletin bakmakla yükümlü olduğu anaokulları bulunmaktadır.

SSCB'deki okul sistemi şu bağlantılardan oluşmaktadır:

1. 7 – 11 yaş arası çocuklar için 4 yıllık İlkokullar. Bu okullar ücretsiz ve zorunludur. Eğitim programları 7 yıllık ve 10 yıllık okulların ilk dört yılı ile aynıdır.
2. 7 – 14 yaş arası çocuklar için 7 yıllık okullar. Şehirlerde ve işçi kasabalarında bu okul zorunludur. 1949 yılından itibaren bu eğitim sistemi köylere de yayılmıştır. Bu okulların 7 yıllık eğitim programları 10 yıllık okulların ilk 7 yılı ile aynıdır.
3. 7 – 17 yaş arası çocuklar için okullar. Bu okulların ilk 4 yılı ilkokul olarak değerlendirilir. İlk 7 yılı da ortaokul olarak değerlendirilir. Bunların dışında 11 yıllık okullarda az da olsa bulunmaktadır.

II. Dünya Savaşı sırasında 15 Temmuz 1943 yılında yukarıda da belirtildiği gibi “Genç İşçi Okulları - *Şkola Raboçey Molodoji*” açıldı. Bu okullarda da iki seçenek bulunmaktadır. İlkinde çalışma sürecine devam ederek 5. ve 7. sınıf arası ortaokul eğitim ya da 5. ve 10. sınıf arasında orta öğretimi tamamlamak.

1944 yılında köyde çalışan çocuklar için ilk ve ortaokulu kapsayan “Gece okulları – *Veçerniye Şkoli*” açıldı.

4. II. Dünya Savaşı sırasında Piyade ve Deniz Askeri okulları açıldı. “*Suvorovskoe ve Nahimoskoe Uçilişçya*” adıyla açılan bu okullara yalnızca erkek çocuklar alınır. Okullara öncelikli olarak savaşta ailelerini kaybetmiş yetim çocuklar alınır.
5. Yetişkinler için çeşitli düzeyde genel eğitim kurumları açıldı. Bunlar; okuma-yazma bilmeyenler için okullar, az okuma-yazma bilen yetişkinler için okullar, yetişkinler için orta öğretim okulları.
6. Genel okulların yanı sıra genel eğitim veren çeşitli özel okullar açıldı. Bunlar; İşitme engelliler için okullar, görme engelliler için okullar, zihinsel engelliler için okullar. Bu okullar için Üniversitelerdeki Özel Eğitim Fakültelerinde özel kitaplar ve özel eğitim araçları hazırlandı.
7. 7 yıllık okuldan mezun olanlar istedikleri takdirde 3 - 4 yıllık meslek liselerine devam edebilmektedir. Bu teknik liseler; teknik, tıp, pedagoji, tiyatro, müzik gibi alanlarda eğitim veren meslek liseleridir.
8. 4 yıllık ilkokuldan sonra nitelikli işçi yetiştiren 2 ve 3 yıllık meslek okullarına gidilebilir. Bu okullar demiryolu, motor tamir, torna v.b. mesleklere işçi yetiştiren okullardır.
9. 10 yıllık okul eğitimini tamamlayanlar Yüksek eğitim kurumlarına (Üniversite, Enstitü, Akademi) girebilir. Bu kurumların eğitim süreleri 4 – 6 yıl arasında değişmektedir.
10. Lisans eğitimini tamamlayanlar için de 3 yıllık Lisansüstü eğitim verilmektedir (Tablo 21) (Medinskiy, 1952, s.20).

Tablo 4.5: SSCB’de Okul Sistemi (1930 - 1945)

4.3. Savaş Sonrası 1945 – 1991 yılları Arası Eğitim ve Açık Öğretim Uygulamaları:

1950 – 60 yılları arasında Ortaöğretim sisteminde meslek liseleri de dâhil olmak üzere çalışan gençlerin eğitim alabilmeleri için açık öğretim sistemini daha esnek hale getirme çalışmaları görülmektedir. Bunun için var olanların dışında yeni açık öğretim okulları ve bölümler açılır. Bunların yanı sıra demiryolu işçisi ve denizciler v.b. bazı çalışan gruplarına yönelik danışmanlık noktaları açılır. Örgün eğitim veren okullar içerisinde açık öğretim bölümleri açılır ve bireysel eğitim programları uygulamaya konulur.

1950’li yılların sonlarından 1970’li yılların başına kadar eğitimde büyük bir gelişmeler oldu. Üniversitelerin sayısı hızla arttı. Bilim insanlarının çalışmaları sayesinde özellikle pozitif bilimlerde çok büyük gelişmeler yaşandı. Özellikle nükleer silahlar ve uzay teknolojileri alanında ilerlemeler kaydedildi. Öğrenim sürecindeki öğrenci sayısı gittikçe arttı. Bilimsel gelişmelere paralel olarak açılan birçok bölümün yanı sıra orta ve yükseköğretimdeki ikinci öğretim ve açık öğretim uygulamaları öğrenci sayılarının artmasını sağladı (Tablo 22, 23).

1970 yılına kadar orta öğretimde 900’e yakın açık öğretim okulu bulunmaktaydı. 1970 başlarında Açık öğretim sistemine dâhil 813 Orta öğretim okulu açılır. Aynı yıllarda 1106 örgün eğitim veren okulda da açık öğretim öğrencilerine eğitim verildi. 500 kadar da ek eğitim ve danışma merkezi açıldı. Böylelikle açık öğretim sistemine dâhil olan orta ve yükseköğretimdeki öğrenci sayısı 2 milyonu geçmişti (Tablo 22, 23).

1970’li yılların ortalarında orta öğretimdeki açık öğretim okulları örgün eğitim sistemine dâhil edilmeye başlandı ve 1980’li yılların başlarında Açık öğretim okullarının sayısında azalma oldu. Açık öğretim uygulamaları daha çok Meslek Yüksek Okulları (*Teknikum*) ve lisans eğitimi alanında yoğunlaştı. Açık öğretim hizmeti veren bu okulların dışında farklı bir sistem uygulamasına daha gidildi. Örgün-açık öğretim (*oçno-zaoçnoe*) adı verilen, örgün ve açık öğretim sistemini birleştiren bu uygulamada, yeni kurulan genel teknik fakültelerde öğrenci ilk üç yılını örgün olarak ikinci öğretimde öğrenim görmekte, kalan süre (2 veya 3 yıl) öğrencinin seçimine bırakılarak ikinci öğretimde devam etmesi veya açık öğretim ile eğitimini tamamlaması yoluna gidilmektedir (Gromkova, 1990, s.36).

7 Ekim 1977 tarihinde SSCB Yüksek Sovyet'i yeni bir Anayasa (*Konstitutsiya SSSR, 1977*) kabul etti. Bu yasanın 45. Maddesi Eğitim ile ilgili idi. SSCB Vatandaşları Eğitim Hakkına Sahiptir (*Grajdane SSSR İmeyut Pravo na Obrazovaniye*) başlıklı bu maddeye göre bütün SSCB vatandaşları İlköğretim'den en üst seviyeye kadar bütün eğitim aşamalarında ücretsiz eğitim alma hakkına sahip olmaktadır. Bu haklar, her türlü eğitimin ücretsiz olması, orta öğretimin zorunlu olması, yaşam ve üretim arasındaki bağlantının temelinde bulunan mesleki ortaöğretim ve yükseköğretimin yaygınlaştırılması, açık öğretim ve ikinci öğretimin geliştirilmesi; öğrencilere devlet bursları sağlanması, okul kitaplarının ücretsiz olarak verilmesi; öğrencilere okulda anadillerinde eğitim alma imkânı sağlanması; kendi kendine eğitim için koşullar yaratma biçiminde özetlenebilir³⁸.

Eğitim sistemindeki bu büyük değişiklikten sonra 1977 yılında 805 olan Üniversite sayısı 1988 yılında 898'e ulaştı. Yükseköğrenim gören öğrenci sayısı 8,653.000'den 16 milyona yükseldi. Çeşitli bilim ve teknolojik gelişmelere uygun olarak, örneğin "robotik sistemler", "reprografi", "nükleer santrallerin ekipmanlarının üretimi ve montajı", "ikincil demir dışı metallerin metalürjisi", "kırsal mimari" gibi yeni uzmanlık alanlarında uzman yetiştirmeye başlandı (Logvinovich, 2018, s.187).

Ancak yasa değişikliği ile birlikte 80'li yılların sonlarında Eğitim sisteminde yükseköğretimdeki öğrenci sayısının artması gerçek ihtiyaçların ötesine taşı. Yükseköğretimin prestiji azaldı. Hükümet Eğitime ayırdığı bütçeyi azaltmaya başladı. Bilimsel araştırmalara ayrılan bütçe küçüldü. Dünya bilim ve eğitim çevrelerinde mükemmel olarak görülen SSCB Eğitim Sistemi bu dönemdeki yapısında büyük kırılmalar yaşandı. Nüfus artışına oranla Eğitimdeki insan sayısında düşüşler oldu (Tablo 22, 23).

Tablo 4.6: SSCB'de 1970 – 1990 yılları arasında ortaöğretimde eğitimin durumu

Yıllar	1914/15	1940/41	1965/66	1970/71	1978/79	1980/81	1988/1989	1989/90	1990/91
Ortaöğretimde okul sayısı	450	3773	3820	4223	4332	4383	4517	4539	4556
Öğrenci sayısı (bin)	54	975	3659	4388	4672	4612	4372	4231	4097
Örgün (1. Öğretim) (bin)	54	787	1835	2558	2916	2894	2888	2823	2769
Örgün (2. Öğretim) (bin)		32	628	645	535	504	307	282	252
Açık öğretim (bin)		156	1196	1185	1221	1212	1177	1126	1076

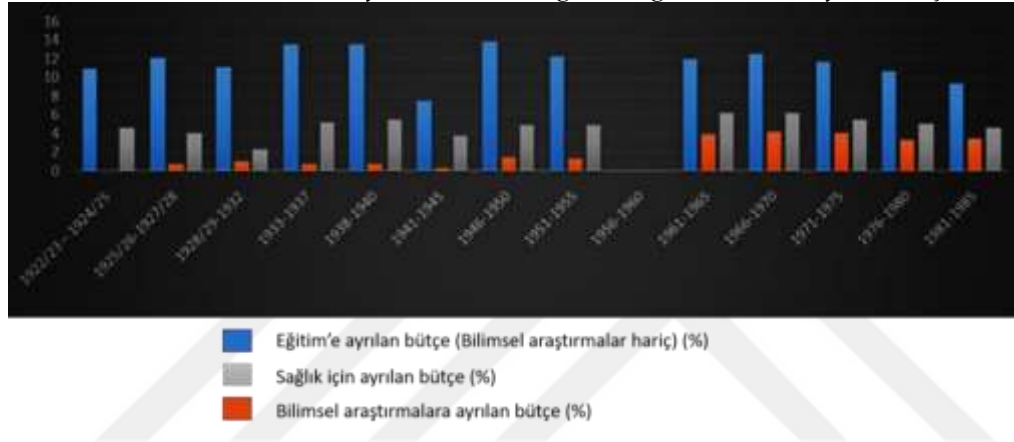
³⁸ https://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/red_1977/5478732/

Tablo 4.7: SSCB’de 1970 – 1990 yılları arasında yükseköğretimde eğitimin durumu

Yıllar	1914/15	1940/41	1960/61	1970/71	1978/79	1980/81	1988/89	1989/91	1990/91
Yüksek Öğretimde okutucu sayısı	105	817	756	805	866	883	898	904	911
Öğrenci sayısı (bin)	127	812	2396	4681	5110	5235	4999	5178	5162
Örgün (1. Öğretim) (bin)	127	558	1156	2241	2861	2978	2763	2991	3055
Örgün (2. Öğretim) (bin)		27	245	569	653	649	634	509	465
Açık öğretim (bin)		227	995	1708	1596	1608	1750	1678	1642

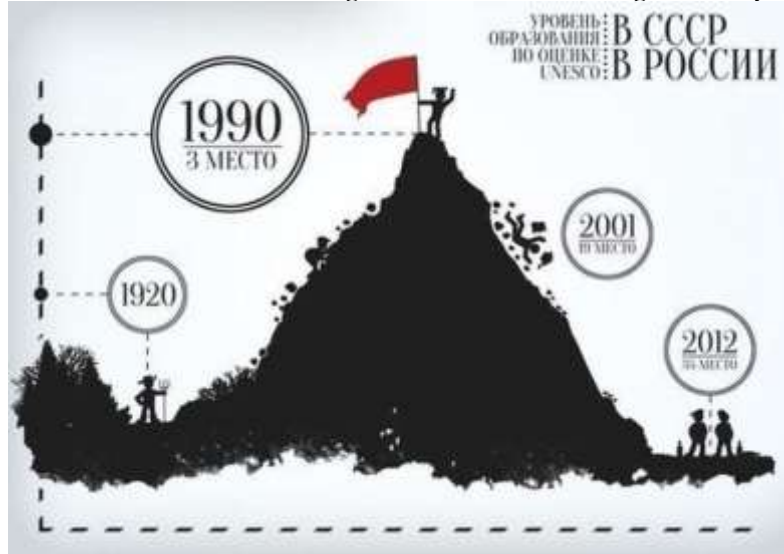
Eğitim sisteminin Devlet ve Parti kontrolünde olması, devletin dayattığı programa bağlı kalması, sisteme nitel yerine nicel yaklaşım, bilim ve teknolojiadaki son gelişmelere ayak uydurulamaması gibi olumsuzluklar yıllar boyu birikerek 1990’lı yıllara gelindiğinde SSCB Eğitim Sistemindeki çöküşü hazırlamıştır (Avrus, 2001, ss.63-64).

Tablo 4.8: SSCB’de 1922 – 1985 yılları arasında Eğitim, Sağlık ve Bilim’e ayrılan bütçe miktarları³⁹

UNESCO tarafından yapılan bir araştırmada SSCB’de Eğitim sisteminin dünya ölçeğindeki yeri 1990’lı yıllarda 3. sıradayken 2001 yılında 19, 2012 yılında ise 34. sıraya düşmüştür (Tablo 25)⁴⁰.

Tablo 4.9: UNESCO verilerine göre SSCB’de ve R. F’da eğitimin dünya ölçeğindeki durumu

³⁹ <https://www.vestifinance.ru/articles/100927>

⁴⁰ <https://inance.ru/2018/09/obrazovanie-v-sssr/>

4.4. Sovyet Eğitim Sistemi ve Sistemin Çöküşü

Sovyet eğitim sisteminin en büyük avantajlarından birisi erişilebilir olmasıydı. Bu hak Anayasa ile SSCB vatandaşlarına tanınmıştı. 1977 Anayasasının 45. Maddesi yukarıda da belirtildiği gibi bütün vatandaşlar eğitimden ücretsiz olarak yararlanmaktaydı. Eğitim sisteminde tutarlı ve net bir dikey sistem bulunmaktaydı. Sistematik olarak ilkokul, ortaokul, teknik okul, üniversite, lisansüstü ve doktora çalışmalarını içeren bu olanaklardan her vatandaş eşit biçimde yararlanmaktaydı. Her aşama için gereksinmelere uygun ortak programlar geliştirilmişti. Ailenin yer değiştirmesi durumunda bile ortamı ve okulu yeniden öğrenmek ya da yeni bir programla karşılaşma durumunda kalmak mümkün değildi. Öğrenim süresince ücretsiz olarak verilen ders kitaplarının standart olması nedeniyle öğrencinin eğitim sürecinde bir aksaklığa neden olmuyordu.

Bu uygulamalara rağmen Sovyet okullarında öğrenim gören öğrencilerin tamamının aynı seviyede oldukları söylenemez. Genel eğitim programının yanı sıra öğrencilerin ilgi alanlarına ve yeteneklerine uygun bireysel programlar, sınıflar ve okullar açılmıştı. Örneğin matematik okulu, yabancı dil okulları... gibi. Bu programlarda ve okullarda ilgi alanlarına uygun daha ayrıntılı eğitim verilmekteydi.

SSCB'de himaye ve vesayet sistemi tartışılmaz bir avantajdı. Zayıf bir öğrenci, problemleri ve başarısızlıklarıyla yalnız bırakılmıyordu. İyi öğrenciler veya üst sınıftaki öğrenciler zayıf öğrencileri veya alt sınıftaki öğrencileri himayelerine alıyordu ve başarıya ulaşana kadar birlikte çalışıyorlardı. İyi öğrenciler için bu da iyi bir okuldu: konuyu başka bir öğrenciye açıklamak, anlatmak, materyal üzerinde detaylı olarak çalışmak zorunda kalmasını sağlıyordu. Böylelikle en iyi pedagojik yöntemleri kendi başlarına uygulamayı öğreniyorlardı. SSCB okul sistemindeki bu himaye sistemi daha sonra prestijli uluslararası ödüllere layık görülen çok sayıda Sovyet bilim insanı ve öğretmenini yetiştirdi.

Bu süreçte 1970'li yılların ortalarına kadar ailelerin sosyo-ekonomik durumları okul sistemini ve öğrencinin okuldaki durumunu etkilemiyordu. Herkesin eşit şartlarda eğitim aldığı bu sistemde mezunların işe yerleştirilmeleri de eşit orandaydı. Ancak 1970'li yıllardan itibaren sistemde bozulmalar başladı. “Parti”ye yakın olanlar “daha eşit” olmaya, daha iyi okullarda öğrenim görmeye başladı. Özellikle fizik, matematik ve dil

öğrenimine ağırlık veren okullar bu “elit”ler tarafından tercih edildi. Ebeveynlerinin üst düzeyde olması nedeniyle de zayıf öğrencileri sistemden ayırmak mümkün olmadı.

Sovyet okulları öğrencilerin boş zamanlarını da değerlendirmekteydi. Öğrencinin yeteneklerine ve ilgi alanlarına uygun sanatsal ve sportif etkinliklerle öğrenciyi neredeyse boş zaman bırakmıyordu. Böylece öğrenci amaçsız bir eğlence için zaman bulamıyordu.

Sistemde öğrenciye verilen karşılıksız burslar ülke genelinde maaş ortalamasının üçte birine denk gelmekteydi.

1960’lı yıllarda çalışarak öğrenimlerini sürdürmek isteyenlerin sayısı artmaya başladı. Bu da Açık Öğretime ilginin artmasına neden oldu. Bununla birlikte Açık Öğretimin eğitim sürecine katkısı tartışılmaya başladı. Açık Öğrenme süreçlerinin beklenin altında kalması nedeniyle örgün Yüksek Öğretim düzeyinin kalitesi ile uyum sağlayamadı. Bu süreçte uygulanan Açık Öğretim Sisteminin bazı dezavantajları görüldü. Bunlar:

- Açık Öğretim için hazırlanan eğitim yöntemlerinin eksikliği,
- Öğrencinin tek başına çalışabilmesi için gerekli olan sistemin eksikliği,
- Eğitim kurumu tarafından öğrencinin sınav haftaları dışındaki ders çalışma ve öğrenme sürecinin kontrol edilememesi,
- Öğrenci – öğretmen etkileşiminin sürekliliğinin olmaması,
- Eğitim sürecinde bireysel eğitimin göz ardı edilmesi,
- Öğretim elemanları ile öğrenci arasındaki yüz yüze öğrenme sürelerinin kısa olması,

Bu eğitim sürecini modernize etmek ve daha işler hale getirebilmek için teknolojinin desteğine ihtiyaç duyuldu (Ryümin, ve Ardovskaya, 2013, ss. 7-8).

60’lı yılların başında, Rus metodologlar ve psikologlar, teknik araçların yaygın olarak kullanılmasının gerekliliğinden söz etmeye başladılar. O yılların bilimsel eğitim literatüründe, elektronik, akustik ve projeksiyon cihazlarının son derece önemli öğretim yardımcıları olduğu görüşü ortaya çıkmıştı. Eğitim materyalleri (ses kayıtları ve ses kayıt cihazları, dia, sinema ve televizyon filmleri), üniversitedeki eğitim sürecinin en değerli özellikleri arasında yer almaktadır. Bu materyallerle eğitimin gerçekleştirilmesini sağlamak için görünürlük ilkesinin yaygın olarak uygulanması gerekmektedir. Bu

rasyonelleştirme, yoğunlaşma, bireyselleşme, gerçek iletişim koşullarına yaklaşma, ilgiyi artırma ve öğrencilerin öğrenme faaliyetlerinde derhal motivasyonunu sağlaması için gerekli şartların sağlanmasına da destek olmaktadır.

Teknik eğitim araçlarına örneğin kasetlere doldurulmuş ses kayıtları ile verilen dil kursları, bir uzmanın dil eğitiminin herhangi bir aşamasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu dönemde ses mühendisliğinin geliştirilmesi sayesinde uzaktan dil eğitimi amacıyla aşağıdakileri sağlamak mümkündür:

- Tüm öğrencilerin sınıfta veya okul saatleri dışındaki konuşma eğitimine aktif ve eşzamanlı olarak katılabilmeleri sağlandı;
- Eğitim için kalıcı ve standart örnekler olarak çeşitli yüksek kaliteli dilsel anlatım;
- Dil cihazının çeşitli çalışma modlarının, yayın yapan paralel programların ve öğretmenin öğrencilerin çalışmaları üzerindeki seçici kontrolünün kullanılmasıyla öğrencilerin bireysel özelliklerinin dikkate alınabilmesi;
- Öğrencilerin dilden bağımsız olarak çalışma becerilerini, kendi kendini kontrol etme ve kendini düzeltme becerisinin oluşturulması;
- Konuşma eylemlerinin öğretmen tarafından grup çalışmasının kesintiye uğramadığı durumlarda kontrolü, değerlendirilmesi ve düzeltilmesi;
- Bütün öğrencilerin sesli konuşmaları algılaması için eşit derecede elverişli koşullar, dikkat dağınıklarını ve öğrencilerin dikkat konsantrasyonlarını azaltma;
- Ses ve görüntü bağlantısı sağlama.

Özellikle dil eğitimi konusunda yapılan teknolojik çalışmalar diğer alanlarda da bilgisayar teknolojisine geçiş için bir zemin hazırladı. İlk nesil bilgisayarların Rus eğitim sistemine sokulması, esasen simülatörler (“simulatör, danışman, sınav denetçisi – *trenajor, konsultant, ekzaminator*”) şeklinde oluşturulan ilkel bilgisayar programlarının doğuşunu getirdi. Bu dönemde öğrenme sürecinde bilgisayar kullanmanın temel amaçları olarak şunlar belirlendi:

- Öğrencilerin tek başına çalışabilmelerini sağlamak;
- Rutin işlemleri otomatikleştirerek öğretmen zamanının serbest bırakılması;
- Bilgiye erişim ve referans bilgisayar kaynaklarının sağlanması. Otomatik öğrenme araçlarının ders dışı zamanlarda kullanılması, öğrencinin eğitim

materyalinin temin edilmesi için çalışmaya harcadığı bireysel zamanı artırarak öğrenme sürecini yoğunlaştırması. Örneğin, bir bilgisayarı tek tek öğrenci çalışmasını düzenleme aracı olarak yabancı dil öğretiminde kullanmanın büyük avantajı:

- Yabancı dilde konuşmanın, yabancı konuşmacılarla yabancı dil iletişim ortamının olmadığı durumlarda öğrencinin algısı üzerindeki aktif etkisi;
- Manyetik bant veya diskete sabitlenmiş eğitim materyalinin tekrar kullanılması;
- Bu ekipmanların kontrol edilebilir olması ve kendi kendine kontrol aracı olarak kullanılması;
- Öğrencilerin bireysel çalışmalarının alternatif örnekleme yöntemiyle kontrolü;
- Öğrenci cevaplarını kaydetmek ve örneklerle kıyaslama yapmak;

Rusya’da Açık Öğretim sürecinde bilgisayar teknolojilerinin 1960’lı yıllardan itibaren kullanılmaya başlanmasının tarihsel olarak Uzaktan Eğitimin geliştirilmesine temel olduğu düşünülebilir (Ryümin, ve Ardovskaya, 2013, ss. 7-12).

Sovyet okullarında öğretmenlerin statüleri oldukça yüksekti. Öğretmenler kendi mesleklerine, vatandaşlar da öğretmenlere saygı duymaktaydı. Öğretmenler okullarını ve işlerini seviyordu. Bunun için devlet tarafından yapılan filmler ve bestelenen şarkıların içeriği öğretmenlerin yüceltilmesi üzerineydi. Bu filmlerde ve şarkılarda öğretmenler her zaman dürüst, çalışkan ve ahlaklı insanlar olarak tanıtılmaktaydı. Öğretmenlik şerefli meslekler arasındaydı. Öğretmen maaşları ortalama ücretin üzerindeydi.

Bu durum yine 1970’li yıllarda öğretmenler için de bozulmaya başladı. Sistemdeki aksaklıklar öğretmen kalitesinde de düşüşe neden oldu. Öğretmenlerin ücretleri düştü. Öğretmenlik mesleği saygınlığını yitirmeye başladı. Öğretmen kalitesindeki düşüş de doğrudan eğitimin kalitesini etkiledi.

Sonuç olarak Sovyet Eğitim Sistemi üç temele dayanmaktaydı:

- İdeolojik de olsa çeşitli konularda yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerin değişik eğitim ve senkronizasyonu ile elde edilen ansiklopedik bilgiler;
- Üst sınıflardaki öğrencilerin, daha alt sınıflardakilere karşı olan himayeleri ve ücretsiz ders dışı etkinlikler sayesinde çocukların öğrenmesi için güçlü bir teşvik organizasyonunun varlığı;
- Öğretmen’in çalışmalarına ve bir bütün olarak okul kurumuna saygı duyulması.

Sovyet Eğitim sisteminin birtakım dezavantajları da bulunmaktaydı. Bunların başında teorik çalışmaların uygulamalı çalışmaların önünde olması gelmekteydi. Yabancı dil eğitiminin iyi olmaması, “demirperde” ülkesi olması nedeniyle yabancı kaynaklara erişimin zorluğu, uluslararası bilimsel gelişmelerin takip edilememesi, ideolojik sansür gibi nedenler SSCB eğitim sisteminin en önemli dezavantajları arasındaydı.

Eğitimlerini sürdürebilmek için birçok Üniversite öğrencilerden ücret almaya başladı. Orta ve Yükseköğretimde Mesleki Eğitim sistemi bozuldu. Meslek liselerine ve Meslek Yüksekokullarına kayıtlar azaldı. Üniversiteye giremeyen dar gelirli ailelerin çocuklarının girebildiği Meslek okullarına giren öğrencilerin kalitesindeki düşüş nedeniyle bu okullardaki öğrenciler holiganlık, sarhoşluk ve genel olarak düşük bir gelişim düzeyi ile ilişkilendirildiler.

Sovyetler Birliğinin çöküşü ile birlikte Rusya eğitim sisteminde de büyük bir çöküş yaşandı. Bu süreçte Üniversitelerin sayısı neredeyse yarıya kadar düştü. Açık öğretim sistemi tamamen çöktü. Bu sürece “*glasnost*” ve “*perezstroyka*” politikaları da engel olamadı.

5. RUSYA'DA BUGÜNKÜ EĞİTİM SİSTEMİ VE AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM (AUÖ) (ÜÇÜNCÜ DÖNEM)

5.1. Rusya'da Bugünkü Eğitim Sistemi

SSCB'nin 26 Aralık 1991 yılında dağılmasından sonra Rusya Federasyonu (*Rossiyskaya Federatsiya*) olarak varlığını sürdüren Rusya bir süre ekonomik, siyasal ve sosyal olarak dramatik bir çöküntüye uğradı. Bu dramatik zaman diliminde bir dizi sosyal kırılma içeren olaylar süreci yaşandı. Bunlar:

- İnsanı ön plana çıkarmaya çalışan Demokratik Sosyalizm anlayışı “Perezstroyka” uygulaması,
- Ağustos 1991’de yapılan “Demokratik Devrim”,
- 1992 yılında Ülkenin sosyo-ekonomik yapısında çöküşe neden olan şok reformlar,
- 1993-1994 yılları arasındaki “kaos dönemi”, ülkenin yağmalanması, halkın yoksullaşması ve devletin 1990'ların sonlarında neredeyse tamamen dağılmasıyla sonuçlanan “Rus Thermidor’u”nun ortaya çıkması⁴¹; sonunda, ülkenin ve devletin 21. yüzyıla girme sürecinde aşamalı ve derinlemesine çelişkili restorasyon çabalarının sonuçsuz kalması, istikrarsızlık, buna ikinci bir “Rus Thermidoru” dalgasının eşlik etmesi, otoriter eğilimlerin büyümesi, demokratik kurumların dağılması, keskin sosyal tabakalaşmanın ortaya çıkması, siyasal anemi, manevi ve ahlaki bozulma (Dneprov, 2011, s.20),
- Ülke tarihinde benzeri görülmemiş bir yağmalanma süreci ki II. Dünya Savaşı süresince dahi bu denli bir yağmalanma görülmemiştir,
- Devletin neredeyse tamamen işlevini yitirmesi ve parçalanması,
- Halkın yağma sürecinde oluşan oligarşik yapılanmadan, soygunlardan dolayı iyice yoksullaşması,

⁴¹ Thermidor: Fransız Devrimi sırasında “Thermidor Rejimi” olarak ortaya çıkan kavram. 1794 Haziran ayında Robespierre’in devrilmesi ile başlayan Thermidor sürecinde, başkent Paris’in ülke genelindeki gücü azaltıldı. Ekonomide din adamlarının etkisi ve devlet terörü kaldırıldı. Thermidor döneminde “Beyaz Terör” de denilen bir öç alma eylemleri başladı. Toplumdan ve devlet kademelerinden Jacobin artıkları temizlenmeye çalışıldı, ancak başarıya ulaşılamadı. Thermidor’cular 1795’te yeni bir anayasa yaparak Ulusal Konvansiyonun yerine Direktuar’ı geçirdiler. 15 aylık Thermidor yönetimi boyunca halkın istemlerine yanıt verilemedi. Thermidor dönemi Robespierre ve Napoleon arasındaki çatışmaya bir tür ara verme dönemi gibi görünür. Ancak bu süreçte toplumdaki bölünmeler bir yurttaşlık bilinci ve ulus duygusunun gelişmesine izin vermeyecek kadar derinleşmiştir (Rude, 2015, s.155).

- Demokratik Reform'ların başarısızlığı ve reform kavramlarının itibarını yitirmesi,
- Siyasetin sahte politikaya veya anti-politikaya dönüşmesi, ülkenin kalkınmasının önlenmesi ve çarpıtılması,
- Sonunda, ülkenin on yıl süren Çeçen savaşının kanlı kıyma makinesine batırılması ve sebep olduğu sonsuz terör dalgası (Dneprov, 2011, s.131).

Bütün bu karanlık, özünde “gangsterler” dönemi, eğitimi neredeyse tamamen ortadan kaldırdı, durma noktasına getirdi. Neyse ki, 1992 yılında düzenlenen Eğitim Yasası, eğitimin sadece hayatta kalmasını sağlamakla kalmadı, aynı zamanda ülkedeki çöküşten en az etkilenen birkaç sosyal kurumdan biri oldu. Bu, sadece eğitim sisteminin ataletinden dolayı değil, büyük ölçüde 1992 Eğitim Yasası ile ideolojiye ve eğitim reformunun ilkelerine dâhil edilen ve eğitimin dağılmasını önleyen katı siyasi ve sosyo-pedagojik “kelepçeler” yüzündendi. Ve elbette bu, öğretmenlerin cesareti ve özverili çalışmalarından kaynaklanıyordu (Dneprov, 2011, s.133).

Nitekim ülkeyi sarsan ve tahrip eden sosyo-ekonomik tsunami, başlamış ve hayatta kalma eşiğinde eğitim veren eğitim reformuna rağmen 1990'ların sonlarında devlet bütçesinden finanse etmek zorlaştı. Eğitime ayrılan bütçe 1991 yılında, %48 oranında azaldı. Eğitim Bakanlığı'nın resmi verilerine göre, 1999 yılında eğitim ihtiyaçları için reel tahsisatların azaltılmasına yönelik eğilim devam etmiştir. Mevcut fiyatlarda yaklaşık 5 kat azaldı, bu azalma oranı karşılaştırılabilir fiyatlarda yirmi kattan fazla oldu (Dneprov, 2011, s.134).

Dneprov'a göre geçiş aşamasında, eğitim reformunun herhangi bir aşamasında yalnızca “teknolojik” değil, aynı zamanda çok sayıda genel reformist görevleri de çözmek gerekmektedir. Bu görevler stratejik eğitim sisteminin organizasyon ilkelerinin değiştirilmesi, eğitim yönetimi ve eğitim uygulamalarının, taktik eğitim sisteminin işleyiş ve gelişim mekanizmalarının ve eğitim uygulamalarının değiştirilmesi; operasyonel - eğitim sisteminin bireysel unsurlarında acil değişiklikler yapılması ve eğitimin mevcut işleyişini ve gelişimini engelleyen pratik faaliyetlerin düzenlenmesi olarak belirlenebilir (Dneprov, 2011, s.148).

Rusya'da 1992 yılından itibaren Eğitim Sisteminin oluşum ve gelişimi iki aşamada incelenebilir:

1. 1992'den 2012'ye kadar olan dönemde sistemin kendiliğinden oluşum aşamasıdır. Bu dönemin en dikkat çekenleri şunlardır: 10 Temmuz 1992 tarihli Rusya Federasyonu “Eğitim Yasasının” kabulü; 1996 yılında “Yüksek ve Lisansüstü Eğitim Yasası”nın kabul edilmesi; 2002 yılında Rusya’nın piyasa ekonomisine tamamen geçmesi; Rusya’nın Eylül 2003’te Bolonya sürecine katılımı ve diğer bazı düzenleyici yasalar.

2. 2012 dönemi, devletin öncü rolünü yeniden kazandığı Eğitim Sistemi’nin gelişiminde yeni bir aşamadır. Bu dönem için önemli olaylar: Rusya’nın Dünya Ticaret Örgütü’ne girmesi, 29 Aralık 2012’de yeni bir “Eğitim Yasası”nın çıkarılması.

1990’ların başında, Eğitim Sisteminin geliştirilmesi çalışmaları, Rusya’nın daha sonraki 10 yıl boyunca süren ve reel Milli Gelirde düşüşle karşılaşılan yukarıda da belirtilen koşullar altında gerçekleşti. Bu dönemde, merkezi hükümet yetkililerinin çabaları ve Rusya’nın bölgelerinin yeniden oluşturulması çalışmaları, Federal yönetim merkezinin ve bölgelerin bütçelerinin yetersizliği, eğitimde ciddi istikrarsızlığa yol açtı. Yeterince bütçe olanakları yaratılamayan okullar ve özellikle üniversiteler, kendi kaderlerine terk edilmekle karşı karşıya kaldı. Okul yöneticileri para kaynağı yaratabilmek için paralı eğitime yöneldiler. Buna rağmen halk tarafından Üniversiteler, Yükseköğretim için benzeri görülmemiş bir taleple karşı karşıya kaldılar (Şevçenko, 2013).

Sözü edilen 1992 ve 1996 yasaları Rusya’da Yüksek Öğretim pazarının geliştirilmesi için temel oluşturdu. Üniversitelerle ilgili olarak, devlet bir düzenleyici kurum olmaktan çok büyük bir eğitim hizmetleri müşterisine dönüşmeye başladı. Devlet ile Üniversite arasındaki ilişkinin temeli, devlet personelinin yeni ekonomik sistem için eğitim düzeninin uygulanmasına yönelik bir sözleşme sistemi geliştirdi.

Pazar ekonomisinde eğitim uzmanlarına artan talebi karşılamak için finansal kaynaklar gerekiyordu, ancak devlet bütçesi bunları sağlayamadı.

Bu sorun, piyasa ekonomisinin yeni gereklilikleri ile uyumlu hale getirilerek Yüksek Öğretim sisteminde yeni bir reform uygulamaya konmasına neden oldu. Devlet, Yüksek Öğretimin finansal sorunlarına bağımsız bir şekilde çözüm bulma yolunu açtı. Ücretli eğitim, üniversiteler tarafından devlet mülklerini kiralama, KDV’den muaf olma, gelir vergisi ve diğer avantajları ve tercihleri yapma imkânı sağladı.

Bütçe finansmanı ve birtakım bütçe kalemlerinin devlet tarafından tahsisi devam etmesine karşın, Akademik personel ve çalışanların maaşları, malzemelerin bakımı ve güncelleştirilmesi, teknik ve diğer gerekli kaynakların sağlanması için devlet tarafından ödenen bütçe, Üniversitenin genel bütçesinin % 20-30'unu aşmamıştır. Üniversite yönetimleri normal işleyişi sürdürmek için finansal kaynak yaratmak ve bağımsız olarak nasıl para kazanılacağını öğrenmek zorunda kaldı. 90'lı yıllardan 2012'ye kadar olan dönemde, Üniversiteler ayakta kalabilmek amacıyla paralı eğitime yöneldiler.

Bu süreçte paralı eğitimi karşılayabilmek için aileler ve öğrenciler öğrenimlerini sürdürerek para kazanabilecekleri bir ortam olan Açık ve Uzaktan Öğretim Sistemini tercih etmeye başladılar (Şevçenko, 2013).

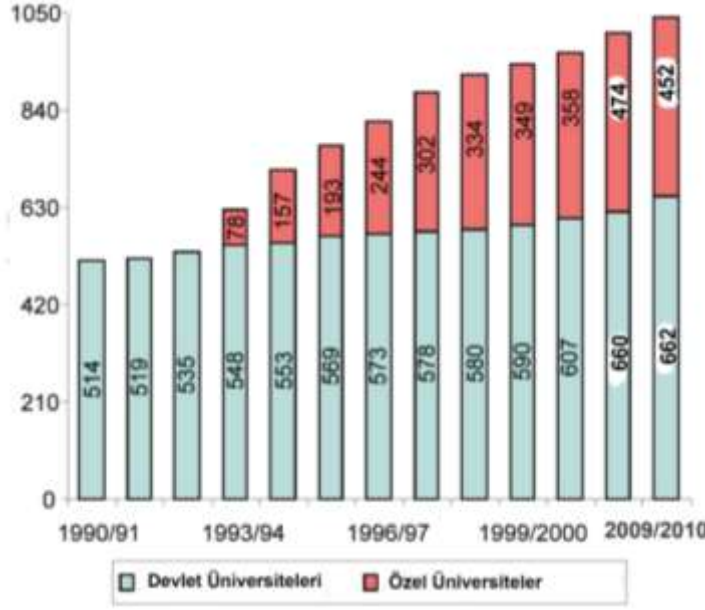
1999 yılında, tek bir Avrupa Yüksek Öğrenim alanı oluşturmak amacıyla Bologna Deklarasyonu imzalandı. Rusya, Eylül 2003'te Bologna sürecine katıldı. İki aşamalı eğitim sistemine tam geçiş (4 yıl bakalavr (lisans) ve 2 yıl yüksek lisans) 2011 - 12 yılları arasında gerçekleşti.

1992 – 2005 yılları arasında birçok yeni özel Üniversite açıldı. Ancak eğitimin kalitesi düştü. Üniversite ve öğrenci sayısındaki düzensiz büyüme, çok sayıda uzmanlık alanında Yüksek Öğrenim gören mezunların fazlalığı, üniversite dallarının sayısında benzeri görülmemiş bir büyüme, personel ve öğretim kadrosu için düşük maaşlar, eski donanım, sınıflar ve fiziki ortamın eski ve yetersiz oluşu devlete çözülmesi çok zor bir sorun olarak yansıdı. 2005-2008 yılları arasında üniversiteler arasındaki rekabet zirveye ulaştı. 2005 yılında, Rusya, öğrenci sayısı açısından (dünyadaki ortalama her 10.000 nüfusta 480 kişi) (Tablo 26), dünyada Polonya ve Finlandiya'dan sonra üçüncü sırada yer aldı. 2008 - 2009'a kadar üniversite sayısı 1134'ü buldu. Bunlardan 660'ı devlet üniversitesi, 474'ü özel üniversiteydi (Tablo 27).

Tablo 5.1: 2000 – 2010 yılları arasında Üniversitelerde öğrenci sayıları

Eğitim Yılı	2000/ 2001	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010
Toplam Öğrenci Sayısı (bin)	4741	5948	6456	6884	7064	7310	7461	7513	7419
Devlet Okulları	4741	5229	5596	5860	5985	6133	6208	6215	6136
Eğitim türüne göre dağılımı									
Örgün Eğitim	2442	2862	3010	3144	3195	3251	3241	3153	3017
2. Öğretim	259	299	302	300	300	291	280	269	253
Açık Öğretim	1519	1973	2165	2279	2348	2443	2532	2637	2710
Eksternat Eğitim	51	95	120	137	142	147	155	156	155
Özel Okullar	471	719	860	1024	1079	1177	1253	1298	1283
Eğitim türüne göre dağılımı									
Örgün Eğitim	183	242	267	290	313	331	331	304	263
2. Öğretim	44	47	50	61	71	81	72	74	71
Açık Öğretim	243	427	593	663	684	753	835	904	929
Eksternat Eğitim	1	3	4	10	11	12	14	16	21

Tablo 5.2: 1990 – 2010 yılları arasında Rusya’da Üniversite sayıları

İkinci aşamada 2012 yılında Devlet Başkanı V. Putin, Rusya Federasyonu’nda Eğitim Sisteminin geliştirilmesi için parlamentonun dikkatini çekti. 29 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen Federal Eğitim Yasası ile bir dizi reformlar başlatıldı. Bu yasa ile Devlet, Yüksek Öğretimi en üst düzeyde düzenleyen bir kurum oldu. Devlet bütçesinden Üniversitelere daha büyük paralar ayrılmaya başladı. Devlet ve Özel Üniversitelerin yapılanmaları ile ilgili bütün yetkiler Federal Eğitim ve Bilim Bakanlığına verildi.

273 sayılı Federal Eğitim Yasası şu temel ilkeleri içermektedir:

- Ortaöğretim, Özel ortaöğretim, Yüksek Öğrenim’de tüm vatandaşların eşitliği;
- Toplumun kalkınması için temel bir platform olarak eğitim sisteminin koşulsuz önceliği;
- Bireylerde tarihi mirası, doğal zenginlikleri ve sosyal değerleri dikkatle ele alan sadece okur-yazar değil, aynı zamanda toplumun kültürel bir üyesi olarak eğitimine odaklanmak;
- Öğrenme sürecinin medeni hukuk biçiminde tüm detaylarda ve her yönde uygulanması;
- Devlet ve yerel yönetim platformunda çalışan tüm eğitim kurumlarının özerk laik niteliğinin ön plana çıkarılması;
- Herhangi bir mesleğin temsilcileri için her yaşta eğitim alma imkânının sağlanması

Bu yasa 1 Eylül 2013 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdi. Federal Eğitim Yasası'na göre eğitim, kesintisiz ve birbirine bağlı bir sistemdir. Yasada “Eğitim Seviyeleri - *vidi obrazovaniya v Rossii*” olarak adlandırılmaktadır. Her seviyenin kendine özgü amaçları ve hedefleri, içeriği ve etki yöntemleri vardır. Eğitim seviyeleri şu biçimde oluşturulmuştur (Federal Eğitim Yasası: No: 273):

1. Genel Eğitim: Okul öncesi eğitim, İlköğretim Eğitimi, Ortaöğretim Eğitimi, Lise Eğitimi.
2. Mesleki Eğitim: Orta Mesleki eğitim, Yüksek Öğretim – Lisans Eğitimi (Bakalavriyat), Uzmanlık Eğitimi, Yüksek Lisans Eğitimi, Doktora Eğitimi.

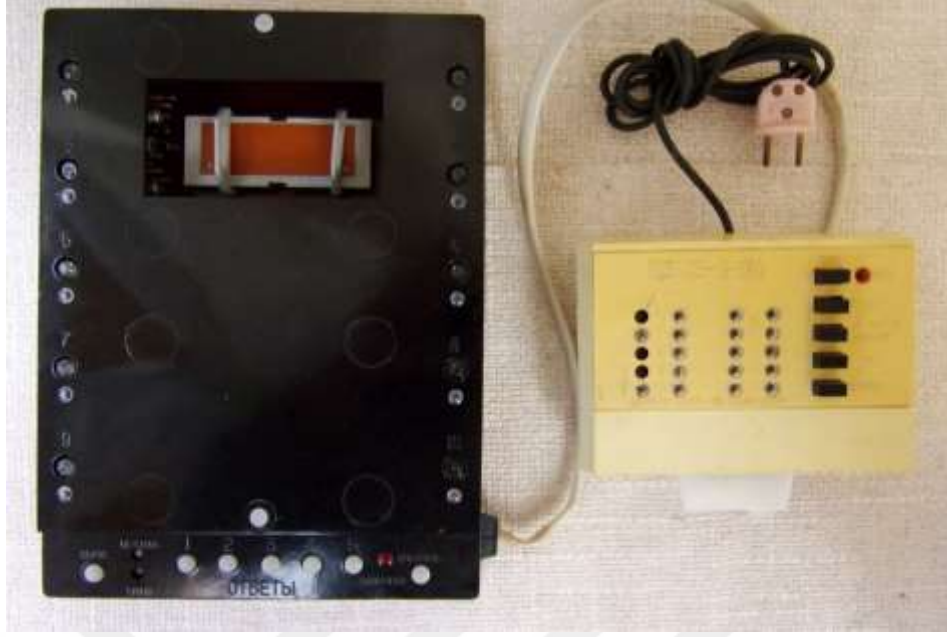
Yasanın 75. ve 76. Maddelerine göre her Rusya Federasyonu vatandaşı yaşam boyu eğitim alma hakkına sahiptir. Bu maddelere paralel olarak düzenlenen 34. Madde ise Uzaktan Eğitim ile ilgilidir.

1 Ocak 2018 tarihinde de Federal Eğitim Yasası'nda birtakım değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklerin en önemlisi Uzaktan eğitimin düzenlenmesi, e-okulların oluşturulması, ortaöğretim okullarında öğlenci, akşamcı kavramının ortadan kaldırılması, öğretmenlerin raporlama belgelerinin hacminde azaltmaya gidilmesi, gibi değişiklikler bulunmaktadır.

5.2. Rusya'da Bugünkü Açık ve Uzaktan Eğitim

Rusya'da Uzaktan Eğitim uygulamaları ile ilgili bilgilerden daha önceki konularda söz edilmişti. Günümüze kadar gelen süreç ve gelişim aşamaları dört ana aşamada ele alınabilir:

1. *Aşama*. Uzaktan öğrenme fikrinin ve uygulamasının ortaya çıkışı (1950-1960). Uzaktan eğitim teknolojileri olarak geleneksel uzaktan posta, telefon, televizyon ve radyo kullanılması.
2. *Aşama*. Uzaktan eğitimin bağımsız şekli (1960-1970). Uzaktan eğitim teknolojilerinde “simulatör, danışman, sınav denetçisi – *trenajor, konsultant, ekzaminator*” (Görsel 25) işlevi gören elektronik bir araç kullanılması (Tkaçenko, 2014, ss.67-69).

Görsel 5.1: Uzaktan eğitimde kullanılan ilk cihazlardan birisi (simulatör, danışman, sınav denetçisi – trenajor)

3. *Aşama.* Uzaktan eğitimin klasik şekli (1970-1980). Uzaktan eğitim teknolojileri olarak şu materyaller kullanıldı: video ve ses kayıt cihazları (dil laboratuvarları için), filmler, birinci nesil bilgisayarlar. Bu teknolojilerin uygulama alanı bireysel eğitimle birleşik ve dağınık grupların eğitimi idi.
4. *Aşama.* Endüstri sonrası uzaktan öğrenme biçimleri (1980’den sonrası). Bilgisayar teknolojileri, bilgi ve veri tabanları, yerel ve kurumsal bilgi ve iletişim sistemleri, eğitici setler, çeşitli eğitim programları, İnternet ağı. Bu teknolojilerin uygulama alanı uzaktan öğrenme ve e-öğrenme teknolojileridir (Tablo 28).

Tablo 5.3: Rusya’da Uzaktan Eğitimin Eğitim teknolojileri ile uyumlu olarak gelişim aşamaları:

No	Uzaktan Eğitim Aşamaları	Uzaktan Eğitim Teknolojisi	Uzaktan Eğitimin kullanıldığı alan
1	Uzaktan Öğrenme fikrinin ve uygulamasının ortaya çıkışı (1950 – 1960)	Geleneksel posta, radyo ve Televizyon	Açık öğretim (Zaoçnoe obuçeniye)
2	Uzaktan Eğitimin bağımsız şekli (1960 – 1968)	Simulatör, danışman, sınav denetçisi (trenajor, konsultant, ekzaminator)	Programlanmış eğitimi (Programmirovannoe obuçenie)
3	Uzaktan Eğitimin klasik şekli (1970 – 1980)	Teknolojik araçlar: Video, Audio, Dil laboratuvarı, Sinema filmi, Dialar, birinci nesil Bilgisayarlar	Bireysel eğitim (Individualnoe obuçenie)
4	Endüstri sonrası Uzaktan öğrenme biçimleri (1981 ve günümüz)	Bilgisayar teknolojileri, İnternet, İletişim ve bilişim teknolojileri	Uzaktan Öğretim (Distansionnoe obuçenie)

Rusya'da uzaktan eğitim gelişimini etkileyen bazı etkenler şunlardır:

- Uzaktan eğitim için potansiyel kullanıcılar havuzunun genişliği (az gelişmiş bölgelerde yaşayanlar, iş ve öğretimi bir arada yürütmek durumunda kalanlar (sporcular, vardiya işçileri, vs.), sağlık kısıtlamaları olanlar, askerler, doğum izninde bulunan anneler);
- Ülkenin büyüklüğü, ulaşım sorunu ve düşük nüfus yoğunluğu;
- Eğitim kurumlarının büyük şehirlerde olması
- Eğitimin bilgi teknolojileriyle bütünleşmesi;
- Yabancı eğitim sistemlerinden geri kalmama çabası, vb.

Yukarıda da görüleceği gibi, uzaktan öğrenme teknolojilerinin öğrenme süreçlerine dâhil olma derecesi geleneksel posta iletişimi, telefon, radyo, film ve televizyon teknolojileri genişledikçe artmış ve özellikle yirminci yüzyılın ortasında fark edilir hale gelmiştir.

Uzaktan eğitimin evrimi, geçen yüzyılın son çeyreğinde hızla ilerlemiştir. Bu süreç içerisinde geleneksel eğitimde çeşitli teknik eğitim cihazlarının ve sistemlerinin kullanılması bu gelişmedeki süreci hızlandırmıştır.

1970 ve 1980'lerde uzaktan eğitim ve öğretimin klasik biçimi, teknik araçların (dil laboratuvarları, video ve ses kayıt cihazları, eğitim filmleri, ilk kuşak bilgisayarları) geniş kullanımına dayanıyordu. Bu cihazlar ve teknikler hem öğretmenlerle doğrudan temas halinde hem de uzaktan öğrencilerin yeteneklerinin gelişimine katkıda bulunan grup ve bireysel öğrenme olanaklarını genişletti.

Rusya'da Uzaktan Eğitim'in yaygınlaşması 1990'lı yılların başlarında gerçekleşti. Başlangıç noktası olarak, Rusya Federasyonu, Bilim Bakanlığı, Yüksek Öğrenim ve Teknoloji Politikası Komitesi - *Komiteta po vısshey şkole ministerstva nauki, vısshey şkoli i tehničeskoy politiki*" tarafından 9 Haziran 1993 tarih ve 9/1 no.lu "Rusya Federasyonu'nda uzaktan eğitim sisteminin oluşturulması hakkında" alınan karar gösterilebilir.

1994 yılında Rusya'da birleşik bir uzaktan eğitim sisteminin oluşturulması ve geliştirilmesi kavramı kabul edildi. Konseptin kabul edilmesinden sonra, içinde bulunan

eğitim kurumlarının sayısı hızla arttı. 1996'da birkaç düzine olan kurumların sayısı yüzün üzerine çıktı.

1999'dan itibaren enformasyon teknolojilerinin eğitimde kullanılması devlet programı olarak uygulamaya kondu. 2010'a kadar olan dönem için Rus eğitiminin modernizasyonu kavramı, eğitim alanında modern bilgi teknolojilerinin öncelikli olarak geliştirilmesine olanak sağladı.

Ülkenin büyüklüğü, düzensiz altyapı ve nüfus dağılımı, açık öğretim sistemlerinin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak Uzaktan Eğitim sistemleri ile Rusya Federasyonu için, kamu hizmetlerine kamu erişiminin sağlanmasında önemli bir boşluğun üstesinden gelinmesiyle yüksek derecede entelektüel ve demokratik güç seviyesine ulaşma imkânı sağladı (Goreva ve Osipova, 2015).

Modern teknoloji koşullarında uzaktan eğitimin gelişmesi toplumun diğer tüm paydaşları ile birlikte gittikçe daha güçlü bilgi sistemlerinin, kişisel bilgisayarların, yüksek hızlı, yüksek kapasiteli depolama aygıtlarının, yeni bilgilerin, bilişim sistemlerinin ve çoklu ortam teknolojilerinin kullanılması ve bunun da süreçlere aktarılması olarak anlaşılmasını gerektirir.

Günümüzde, modern bilgi ve iletişim araçları ve kitlesel ölçekte kullanım yöntemleri, Rusya'da da ülkenin sosyal yapısının hemen hemen tüm seviyelerinde, genel kamu ve eğitim kurumlarını açık hale gelmiştir.

Bu durum, coğrafi uzaklık faktörü ve eğitim sürecindeki katılımcıların karşılıklı mesafesinin dikkate alındığı gerçeğini göz önünde bulundurarak, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin başarılarını uygulamak için daha fazla aktif, bilimsel pedagojik uygulama, sürekli araştırma yöntemlerinin ve tekniklerin her gün iyileştirilmesini gerektirir.

Bu nedenle, eğitimde teknolojik cihazların ve elektronik araçların kullanım durumlarının bireysel olarak da hızla yeni bir yöne "Uzaktan Eğitim" alanına dönüştüğü görülebilir. Uzaktan eğitim günümüzde Rusya eğitim sisteminde sağlam bir şekilde kurulmuş olmasına rağmen, birçok faktörden dolayı, yine de yenilenmesi gereken bir süreç olarak düşünülmelidir. Bu yenilenme süreçleri şu aşamalara dikkat edilmesini gerektirir:

- Genel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde gelişmesi,

- Bilgisayar teknolojisinin donanım bileşenlerinde sürekli değişim, yeni cihazların ortaya çıkması, bilgi ve iletişim alanına girmenin kolaylaşması;
- Mevcut programların sürekli iyileştirilmesi ve yeni yazılım sürümlerinin ortaya çıkması;
- Disiplinler arası araştırmalara metodolojik yaklaşımların değişmesi;
- Öğretim yöntemlerinin iyileştirilmesi vb. (Tkaçenko, 2014, s.69).

Bu nedenle, uzaktan eğitimin yenilikçi doğasını kabul ederek, tüm eğitim sektörlerinde bu olguya yakından dikkat etmek ve süreci, yenilikçi eğitim yönetiminin tüm ilkelerine uygun olarak eğitim ve öğretimin etkinliğinin sürekli iyileştirilmesine doğru yönlendirmek gereklidir. .

Yukarıdakilerle bağlantılı olarak, Federal yasalar ve mevzuat çerçevesinde, ülkedeki eğitim yönetimi sisteminde bu konunun prensipte ve kesin olarak yenilikçi konumlarda ele alındığı görülmektedir. Örneğin, 29 Aralık 2012 tarihli ve 273-FZ sayılı Federal Yasa'da (03.08.2018'de değiştirilen) yer alan “Rusya Federasyonu Eğitim Yasası”, eğitim uygulamalarında çeşitli eğitim teknolojilerinin kullanılması gerekliliğini belirtmektedir. Uzaktan eğitim teknolojisi ve e-öğrenme dâhil olmak üzere hazırlanan programlar ve Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı’nın 23.08.2017 tarihli 816 sayılı kararı ile uzaktan eğitimin kullanımına ilişkin kurallar tanımlanmıştır.

İnternet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, uzaktan eğitim için yeni bilgi teknolojilerinin ortaya çıkması, yazılımın geliştirilmesi ve deneyim alışverişi nedeniyle hızla yayılmakta ve genişlemeye devam etmektedir.

Rusya’da küresel ağda yer alan birçok uzaktan öğrenim örneği bulunmaktadır. Birçok üniversite portalının yanı sıra ve özel veya kişisel pedagojik alanların sayısı gitgide artmaktadır. Uzaktan Eğitim hizmetlerini içeren bazı web sayfalarını örnek olarak vermek gerekirse: www.uchmet.ru, www.zavuch.ru, www.intuit.ru v.b. (Bkz: s.90 - 92).

Günümüzde eğitim kurumları, uzaktan eğitimin geliştirilmesinde amaçlarını gerçekleştirmek için çok sayıda portal, web sitesi, yazılım geliştirme yöntemi uygulama fırsatına sahiptir.

Üniversitenin eğitim sürecinde yaygın olarak kullanılan bilgi alanının bileşenleri, örneğin bilgi sunmanın çeşitli yolları ve yöntemleri bulunmaktadır:

- Ağ teknolojileri (yerel ve küresel ağlar);

- Video dersleri;
- Web seminerleri;
- Etkileşimli programlar;
- Multimedya sunumları;
- Ses uygulamaları;
- Elektronik ders kitapları;
- Bir bilgisayar sistemi ile birlikte çeşitli modeller:
- Çevrimiçi testler ve sınavlar;
- Uygulamalı dersler, vb.

Bilgi teknolojisinin kullanımı, elektronik ortam kaynaklarının (yazılım, bilgi, teknik ve örgütsel destek, elektronik yayınların, bilgisayar ortamına ve / veya çevrimiçi ortamın üzerine yerleştirilmesi gibi) geliştirilmesini içerir (Dmitriyev, 2016, s. 115)

Rusya Federasyonu'ndaki uzaktan eğitimin gelişmesi göz önüne alındığında, uzaktan eğitimin her öğrencinin hayatında ne gibi değişiklikler yapabileceğini ve bu tür bir bilgi edinmede başarının mümkün olup olmadığını belirlemek gerekir.

Başbakan Dimitriy Medvedev, 2016 yılında Cumhurbaşkanlığı Konseyi toplantısında yaptığı konuşmada, Rusya'da yüksek kaliteli eğitim içeriğinin yetersiz olduğunu, özel çevrimiçi eğitim kaynaklarının oluşturulması ve bunların üniversite programlarına entegre edilmesi gerektiğini söyledi. Çevrimiçi kursların ve derslerin şu anda var olan eğitim programlarıyla birleştirme süreci, edinilen bilginin uzaktan belirlenmesi ve elde edilen bilginin kalitesinin kontrol edilmesinin zor olduğunu belirten Medvedev, *“Ağda alınan bilgilerin güvenilir ve güvenli olduğuna dair hiçbir garanti yoktur. Gerçekten kaliteli bir eğitim için içerik yetersizliği var. Bu nedenle, uzmanlar tarafından test edilebilecek ve üniversite programlarına yerleştirilebilecek özel kaynaklar yaratmamız gerekiyor”* dedi (Medvedev, 2016).

Bu süreçte Eğitim Geliştirme ve Stratejik Gelişim ile ilgili birçok öncelikli projeler hazırlandı.

Her şeyden önce - 17 ila 35 yaş arası öğrenciler, bilgi edinmek isteyen, uzaktan eğitim alma arzusu olan İnternet kullanıcıları arasında en aktif olanıdır.

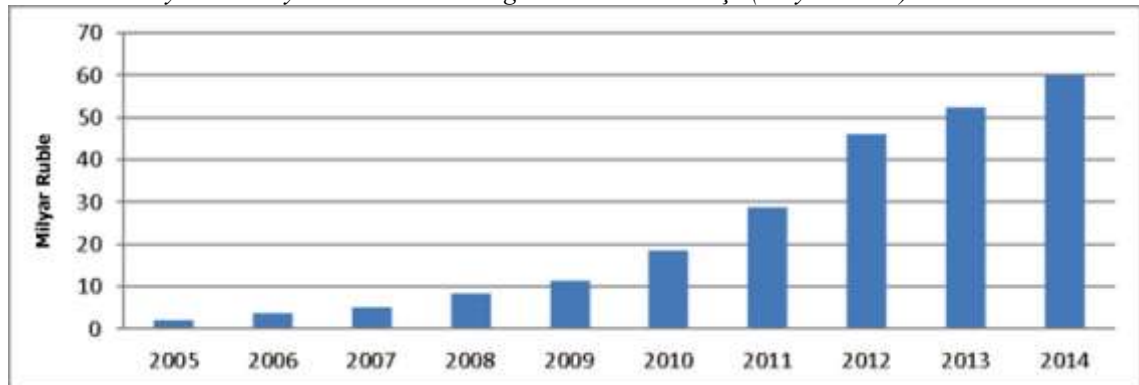
Modern genç nesil, uzaktan bilgi edinmekle çok ilgilenmektedir. Bu gerçek, çeşitli eğitim hizmetlerinin abonelerinin yanı sıra You Tube ve benzeri hizmet veren kanallardaki net artışla kanıtlanmaktadır.

Yakın gelecekte, Rusya için uzaktan eğitimin sadece öğrenciler için değil, aynı zamanda sosyal sorunları da çözme yollarından biri haline gelmesi oldukça olasıdır.

Ülkedeki en iyi üniversitelerin sayısının en fazla olduğu başkent Moskova'da ve dünyanın en büyük ülkesinde, öğrenim görmek isteyenlerin birçoğu, ülkenin diğer bölgelerinden çok uzaktadır. Bu nedenle, yükseköğrenim ihtiyacı olanlar eğitim almak için ülke çapında serbestçe hareket edememektedir. Bu gerçek, uzakta yaşayan insanlar için koşulların eşitsizliğini kanıtlamaktadır.

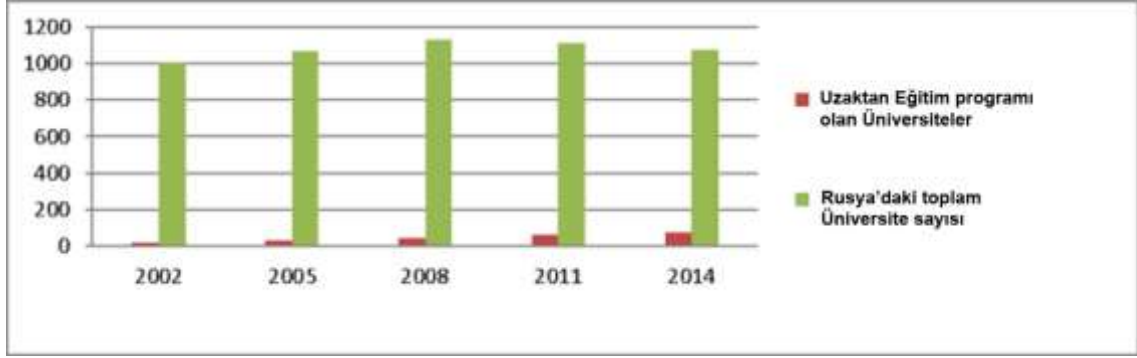
Rusya'daki en iyi üniversiteler uzaktan eğitimin geliştirilmesi için büyük adımlar attı. 2014 yılının sonunda, Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı, (Moskova Devlet Üniversitesi - MSU, Ekonomi Üniversitesi - VŞE, Moskova Fizik ve Teknoloji Üniversitesi - MFTI, Rusya Teknik Üniversitesi - MISİS, St. Petersburg Devlet Üniversitesi - SPU, St. Petersburg Politeknik Devlet Üniversitesi - SPBPGU, St. Petersburg Ulusal Araştırma Üniversitesi - ITMO, Ural Federal Üniversitesi - UFU, Rusya Federal Eğitim ve Bilimsel Denetleme Kurumu (Rosobrnadzor) ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı temsilcileri ve Rektörleri tarafından, "Açık Çevrimiçi Eğitim Konseyi" oluşturuldu. Oluşturulan konseyin amacı, Rusya Federasyonu'ndaki çevrimiçi eğitimin uygulanabilirliğini incelemek ve ülkedeki üniversitelere yayılmasını teşvik etmektir (Tablo 29, 30, 31)⁴².

Tablo 5.4: Rusya Federasyonu'nda Uzaktan Eğitime harcanan bütçe (Milyar Ruble)

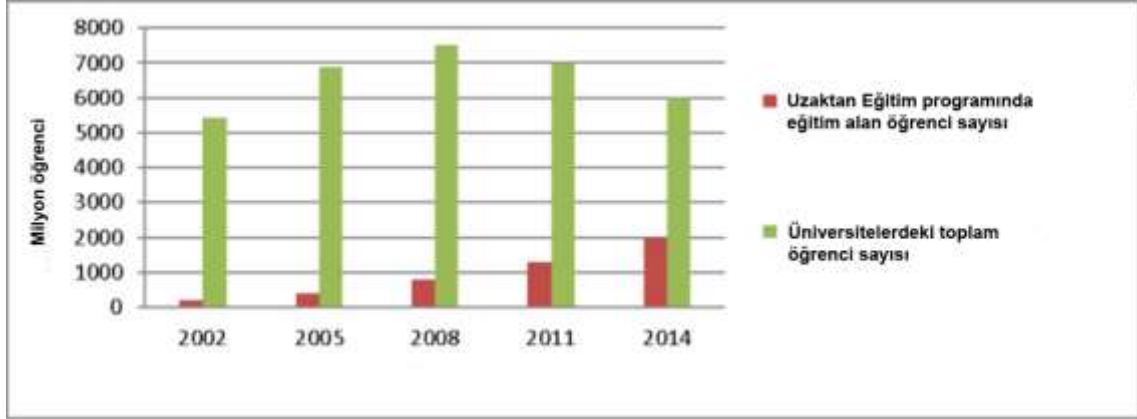

⁴² <https://minobrnauki.gov.ru/>

Tablo 5.5: Rusya Federasyonu'nda Uzaktan Eğitim programı olan Üniversiteler

Tablo 5.6: R. F.da Uzaktan Eğitim programı uygulayan Üniversitelerde öğrenci sayıları

Aslında, bugün hemen hemen değişkenlik derecesine sahip tüm üniversiteler uzaktan eğitime katılmaktadır, ancak bireysel yönden bireysel çaba ve başarılar bu yönde ve kurumsal deneyimin endüstride birleşik uygulamalarını bulması durumunda çok daha fazla başarı elde edilebilir.

Haziran 2017'de, Rusya Başbakanı D. Medvedev, federal bütçeden sübvansiyon şeklinde çevrimiçi eğitimin geliştirilmesi için Rusya Üniversitelerine hibelerin tahsisi konusunda bir belge imzaladı.

2017-2019 dönemi için bu amaçla 1 milyar ruble ayrıldı. 2017 yılında, 400 milyon ruble, ve 2018-2019 dönemi için 600 milyon ruble olarak belirlenen bu hibeler, üniversitelere rekabetçi seçim temelinde verilecek ve aşağıdaki amaçlar için gönderilecektir:

- Çevrimiçi öğrenme teknolojilerinin teşviki;
- Çevrimiçi öğrenme alanındaki beceriler için gereksinimlerin geliştirilmesi;
- Bu alanda uzmanların mesleki gelişimi;
- Çevrimiçi eğitimin düzenleyici desteği için tekliflerin geliştirilmesi.

Günümüzde uzaktan eğitim, eğitim sisteminin her düzeyinde ve kurumsal eğitimde kullanılmaktadır. Hedef kitle, 30 yaş ve üstü insanların yanı sıra engelli insanlar, genç anneler, askeri personel vb.

Uzaktan eğitimdeki mevcut sorunlara rağmen popülerlik ve talep artmaktadır.

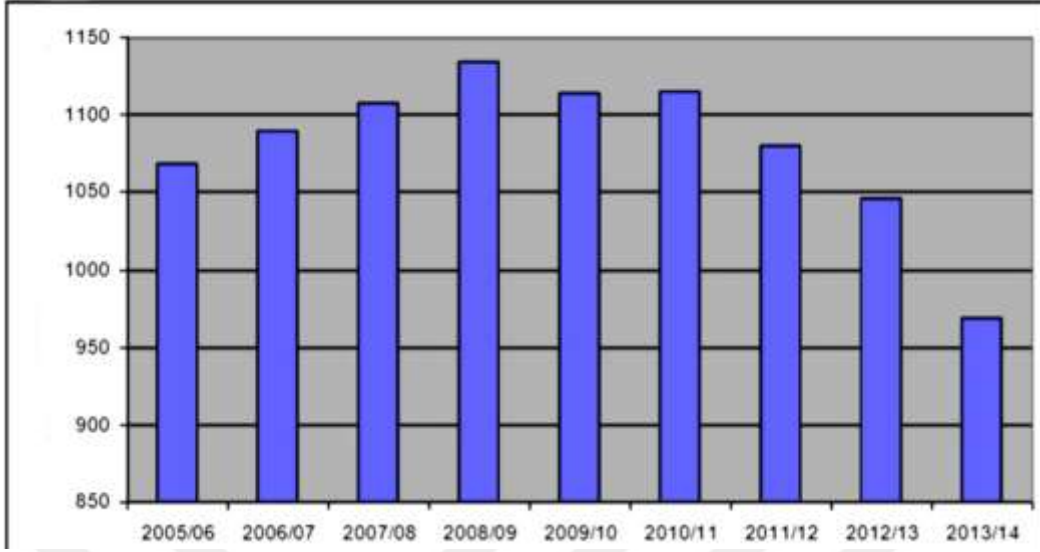
Rusya'da uzaktan eğitimin gelişimine dair küresel bir bakış açısı, sürekli bir eğitim sistemi oluşturulması, personelin sürekli mesleki gelişimi ve asıl faaliyetten ayrılmadan uzmanların profesyonel olarak yeniden eğitilmesi gündeme alınmaktadır.

2019 yılına gelindiğinde şu anda, Rusya'daki uzaktan öğrenme teknolojileri yoğun bir gelişme göstermektedir. Rusya Federasyonu'nun mevcut hükümeti ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı özel bir alan olan Uzaktan Eğitim için, bilimsel ve metodolojik bir program geliştirmiş ve uzaktan eğitimin geliştirilmesi ve kurulması için fonlar tahsis etmiştir.

5.3. Rusya Federasyonu'nda Uzaktan Eğitim Teknolojilerinin Kullanımı

Rusya Federasyonu'nda eğitim sisteminde yapılan yeni reformlar sonucunda uzaktan eğitim önemli bir yer kazanmaya başlamıştır. 2008 yılından itibaren yapılan reformundan sonra tüm Rusya'da Üniversitelerin sayısı 1150'den 2014'te 969'a düşmüştür (Bartaşuk ve Neverova, 2015, s.31) (Tablo 32). Bu sayısal düşüş eğitim teknolojilerinin yenilenmesine ve eğitim almak isteyenlerin büyük bir bölümünün uzaktan eğitime yönelmesine neden olmuştur. Şu anda Rusya'da hemen tüm Üniversiteler kendi uzaktan eğitim birimlerini kurmak için çalışmalar yapmaktadır. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde popüler olan online kurslar Rusya'da da yaygın olarak kullanılmaktadır. Eğitim seviyesi açısından Birleşmiş Milletler tarafından yapılan değerlendirmelerde Rusya 188 ülke arasında 36. sırada bulunmaktadır (STM, 2015). Eğitim kalitesi açısından ise Legatum Institute tarafından yapılan değerlendirmede Rusya 142 ülke arasında 68. sıradadır (Legatum Institut, 2014). Bu veriler de Rusya Federasyonu'nda eğitim seviyesi ve kalitesinin yükseltilmesi için bir dizi önlemler alınması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 5.7: Rusya'da eğitim reformundan sonra Rusya'da Üniversitelerin sayısı

Rusya'da uzaktan eğitimde son yıllarda en çok kullanılan teknolojilerden birisi de MOOC teknolojisidir. Coursera, EdX, Udey ve benzeri platformlar da birçok Üniversite tarafından sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra Üniversitelerin kendilerine ait kurmuş oldukları benzer platformlar da bulunmaktadır.

Ergüney, incelemiş olduğu bazı internet sitelerinde MOOC sisteminde bir şeyler öğrenebilmek için herhangi bir önkoşul olmadığını belirtmektedir (Ergüney, 2015, s.20). Kayıt olmak ve öğrenmeye dair isteğin olması yeterlidir. Bu sistemde genellikle üç çeşit katılımcı tipi vardır:

- Sessiz Katılımcılar (Lurking Participants)*: Sadece dersleri takip ederek, ders kayıtlarını seyretmek veya mevcut ders kaynakları arasında dolaşmak gibi pasif katılım sağlamaktadırlar. Bu katılımcıların amacı öğrenme ortamında neler olup bittiğini görmektir.
- Orta Derecede Aktif Katılımcılar (Moderately Active Participants)*: Birkaç konu ile ilgilenirler ve o konu başlığı altındaki kişilerle etkileşimde bulunurlar. İlgili konu hakkında derinlemesine bilgi sahibi olurlar, not ve deneyim paylaşımında bulunurlar ve sorularına yanıt alırlar.
- Yüksek Derecede Aktif Katılımcılar (Memorably Active Participants)*: En az beş veya altı konuya katılım gösterirler. İlgili konuda öneri geliştirirler, akran ve uzman yardımı alırlar (De Waard'dan alıntı).

MOOC teknolojisinin yararları konusunda yapılan çalışmalar bu teknolojinin birçok yararı olduğunu göstermektedir;

- İnternet bağlantısı olan her yerde eğitim imkânı,
- Ana dilde eğitim imkânı,
- Birçok ders aracı ve materyali arasından seçim yapabilme imkânı,
- Zaman ve mekândan bağımsız olmak,
- Kolay ve hızlı ders hazırlanabilmesi,
- Paylaşılabilir ve yeniden kullanılabilir ders materyalleri,
- Resmiyetten uzak bir öğrenme ortamı,
- Öğrenenler arasındaki etkileşim ile öğretimin desteklenmesi,
- Eğitim almak için ön koşulun olmaması ve eğitim veren kurumu seçebilme özgürlüğü,
- Düşük ücretli ya da ücretsiz kaliteli eğitim olanağı,
- Bireyin kendi hızında ve istediği zaman da öğrenmesini sağlaması,
- Hayat boyu öğrenmeyi desteklemesi
- Bir işte çalışanlara eğitim-öğretim imkânı sunması,
- Belli bir meslek veya uzmanlık alanı konusunda bilgi sahibi olmak isteyenlerin bilgi ve yeteneklerini geliştirmesini sağlaması,
- Materyallerin çok çeşitli olması ve zengin içeriklerle desteklenmesi,
- Öğrencinin, kendi hızında ilerlemesine imkân sağlaması ve geri bildirimlerin zamanında ve yerinde alınmasını sağlaması,
- Katı bir müfredatla bağlanan öğrencilerin müfredatın esnekleştirilmesi ile kendi eğilimine uygun dersler alabilmesi,
- Maliyetleri düşürerek eğitim-öğretimin çok geniş bir kitleye ulaşmasına yardımcı olması,
- Engelliler, hastalık nedeniyle evden dışarı çıkamayanlar ve hamileler için bulundukları yerden eğitim-öğretim imkânı sağlaması gibi yararları da vardır (Ergüney, 2015, ss.20-21).

Bunun yanında MOOC'ların bazı sakıncaları da bulunmaktadır. MOOC'ların sakıncalarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Öğrenenler kendi ders içeriklerini oluşturmada zorluk çekilmektedir

- Öğrenenlerin başarılarının değerlendirilmesi bakımından, online eğitimde 'kopya' sorunu vardır,
- Dijital olarak hazırlanmış ders materyallerini takip edebilmek için belli bir beceri gerekir.
- Dersleri takip etmek için zaman ve çaba gerekir.
- Yeterli donanımın (bilgisayar, hoparlör, web-cam v.b.) ve internet bağlantısının olması gerekmektedir.
- Kişisel gelişimin parçası olan üniversite deneyimini (okul iklimi) sunmamaktadır.
- Katılımcıların kendi kendine ders çalışma ve izleme disiplinine sahip olmaları gerekmektedir.
- Dersleri izlemek katılımcıların inisiyatifinde olduğu için ders bırakma oranları yüksektir.
- Laboratuvar ortamında çalışma imkânının olmaması ve deneye dayalı derslerin uzaktan verilememesi bu sakıncalar arasında sayılabilmektedir (Ergüney, 2015, s.21)

Rusya'da ise şu anda uygulanmakta olan MOOC programları şunlardır:

1. **Universarium:** Teknolojik platforma dayalı açık e-öğrenme sistemidir. Coursera, Udacity, eDx benzeri hazırlanmıştır. Rusya'daki lider Üniversitelerin en önde gelen eğitimcileri tarafından hazırlanmaktadır. Bunlar M. V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi, G. V. Plehanova Rusya Ekonomi Üniversitesi – Moskova, A.S. Puşkin Rus Dili Üniversitesi- Moskova. Bu programda 2015 yılı başlarında 52 adet online kurs açılmıştır (Asmyatullin ve Aidrous, 2015, s. 65).

<http://universarium.org>

2. **Lektorium:** Bu proje St. Petersburg'daki Üniversiteler tarafından hazırlanan bir Eğitim Portalıdır. Bu portalda online kursların sayısı henüz azdır. Ancak en iyi eğitimcilerden üçüne yakınının dersleri bu portalda yer almaktadır (Polyakov, 2015).

<http://www.lektorium.tv/mooc>

3. **Uniweb:** Büyük Eğitim portallarından birisidir. 9 adet Üniversitenin hazırladığı bir portaldır. 78 adet online kurs yer almaktadır. Bu portaldaki kursların birçoğu ücretlidir. Rusça verilen uzaktan eğitimlerin içerisinde en kaliteliyelerinden birisi olarak görülmektedir (Bryukov, 2015).

<http://uniweb.ru>

4. **İntuit:** Ulusal Açık Üniversitesi'nin eğitim portalıdır. Rusya'da kurulan en eski eğitim portallarından biridir. 2003 tarihinde eğitime başlamıştır. Web tasarımı olarak eski bir arayüzü bulunmaktadır. Ücretsiz kursların sayısı oldukça fazladır (Bryukov, 2015).

<http://www.intuit.ru/>

5. **PostNauka:** Çok geniş bir eğitim portalıdır. Yalnızca online eğitim ve kurslar değil bilimsel materyaller de yayınlamaktadır (Bryukov, 2015).

<http://postnauka.ru/>

6. **Ekonomi Üniversitesi (Vısşaya Şkola Ekonomiki, VŞE):** Rusya'daki Üniversiteler içerisinde ilk kez Coursera programı ile işbirliği yapan Üniversitedir. Üniversiteler içerisinde Coursera programı ile en çok kursu bulunan Üniversitedir. Bu kursların sayısı 21'dir.

<http://www.hse.ru/>

7. **4brain.ru:** Online araştırma portalıdır. Portalda hafıza, dikkat, mantık, yaratıcılık, gibi yeteneklerin geliştirilmesine yönelik programlar bulunmaktadır. Bu portalın en önemli özelliği kursların dışında yararlı becerilerin geliştirilmesine katkıda bulunacak olan oyun, test, kitap gibi olanakları da sunmaktadır (Bryukov, 2015).

<http://4brain.ru/>

8. **Lektoriy:** Moskova Fizik-Teknik Üniversitesi tarafından hazırlanan 34 kurs ve 578 dersten oluşan bir eğitim portalıdır. Tüm dersler ve kurslar Üniversite'nin Fen bilimleri alanındaki derslerine yönelik hazırlanmaktadır (Bryukov, 2015).

<http://lectoriy.mipt.ru/>

9. **Busines Learning:** Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelere'e yönelik uzaktan eğitim portalıdır. Portalda İnternet ortamlarının bulunduğu yerlerde ücretsiz iş gelişimine yönelik kurslar ve bulunmaktadır (Polyakov, 2015).

www.businesslearning.ru

10. **Egor Gaydar Açık Üniversitesi portalı:** Ekonomi ve Sosyal Bilimler alanında hazırlanan kurslar yer almaktadır. Portala Rusya'nın her tarafından ulaşılabilir (Polyakov, 2015).

<http://gaidaruniversity.ru/>

11. **HTML Academy:** Portalda HTML ve CSS kursları verilmektedir. Kursların bazıları Ücretli bazıları ücretsizdir.

<https://htmlacademy.ru/>

12. Eduson: İşletmere hizmet içi eğitime ve kalite arttırımına yönelik 4 dilde online kurslar düzenlemektedir. Örneğin Rusya'nın en büyük şirketlerinden biri olan GAZPROM, bu portaldan çalışanlarına kurslar düzenlemektedir.
<https://www.eduson.tv/>

13. Uçi novoye: Portal kişisel kullanıma açık olarak düzenlenmiştir. İsteyen buradaki kurslardan yararlanabildiği gibi kendisi de kurs düzenleyebilmektedir. Kursların birçoğu ücretsizdir.
<http://uchinovoe.ru>

Uzaktan eğitim konusunda Rusya'da bulunan bu tür çalışmaların Rusya'nın eğitim seviyesine ve nüfus büyüklüğüne göre henüz yeterli olmadığı söylenebilir. OER, OCW ve MOOC teknolojilerinin uygulanması için Üniversitelerin ve Rusya hükümetinin destekleyerek daha çok yatırım yapması yerinde olacaktır. MOOC'ların daha etkili olması için dersleri teşvik edici hukuksal düzenlemelerin ve altyapı teşviklerinin yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, üniversitelerin MOOC konusunda öğretim elemanlarını teşvik etmesi, teknik donanımı sağlaması, online ders materyallerinin hazırlandığı merkezler kurması gerekmektedir. Rusya'nın bu teknolojilerin uygulanmasındaki en önemli avantajı yüksek internet teknolojisinin bulunması ve bu teknolojinin ucuz olmasıdır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bilgi teknolojileri ile toplumun eğitim bakımından kendini geliştirebilmesi, büyük ölçüde zaman ve mekândan bağımsız olarak öğrenme malzemelerine erişim imkânı bulmasına bağlıdır. Günümüzde, gelişen teknoloji ile birlikte özellikle internetin yaygınlaşması, bilgiye erişimde sınırların kalkmasına vesile olmuştur. “Bilgi çağı” olarak adlandırılan yirminci yüzyılın son çeyreğinde, “bilgi”nin dünya genelinde açık erişim alt yapısı aracılığıyla herkesin erişimine açılması düşüncesi birçok ülke tarafından desteklenmektedir. Açık erişim sayesinde, bilimsel araştırmalara, açık kaynak kodlu yazılımlara ve açık ders malzemelerine vb. birçok kaynağa ulaşmak mümkün hale gelmiştir (Ergüney, 2015, s.16).

Günümüz dünyasında insanların yaşamı ile paralel olarak eğitime bakış açıları da değişmektedir. Modern insan istediği yerde, istediği zamanda eğitim almak ister. Küresel eğitim sistemleri de bu talebe yeni teknolojileri kullanarak yanıt vermektedir (Connie, 2014).

Bu çalışmada elde edilen verilerle İngiliz Açıköğretim Sisteminin, Rus AUÖ felsefesine göre yapılandırıldığı gözlenmektedir.

Rusya Federasyonu’nda söz konusu teknolojilerin uygulanarak uzaktan verilecek eğitim için Rusya’nın çok büyük bir ülke olması da bir büyük avantaj olarak görülebilir. Rusya topraklarının doğu ve batı uçları arasında 11 saatlik bir zaman farkı bulunmaktadır. Böylelikle sözgelimi en doğuda Kamçatka’da yaşayan bir birey Moskova’nın en büyük Üniversitelerinin en önemli öğretim elemanlarından ders almaya ve o üniversitenin sertifikasını elde etme şansına sahip olacaktır.

Rusya’da bir MOOC programı geliştirme faaliyeti yaklaşık 0,8 - 1 milyon rubledir ve bu tür maliyetleri sadece büyük üniversiteler veya inovasyon projeler kaldırabilirler (Mojaeva, 2015, s.22).

Eğitim konusunda kalite standartlarını yükseltmek için Rusya Federasyonu Parlamentosu bir dizi kararlar almaktadır. Bu kararlar arasında uzaktan eğitimin de teşvik edilmesi ve uzaktan eğitim alanında yatırımların artırılması planlanmaktadır (REBBBP, 2015).

Rusya’da eğitim alanındaki elektronik kaynakların içeriğine bakıldığında birtakım eksiklerin bulunduğu gözlemlenebilir. Bu eksikliklerin giderilebilmesi için Rusya

Federasyonu'nda Üniversite eğitim sisteminde Uzaktan Eğitim'in daha planlı ve yaygın kullanılmasını sağlamak amacıyla OER, OCW ve MOOC teknolojilerinin daha çok yaygınlaşmasının sağlanması gerekmektedir.

Bu teknolojilerde daha ileri durumda olan Türkiye'nin, Rusya'da Açık ve Uzaktan Eğitim vermek isteyen Üniversitelerle ve diğer kurumlarla yapacağı işbirliği, geliştireceği projeler her iki tarafın da yararına olacaktır.

Türkiye, özellikle, Anadolu Üniversitesi; AUÖ alanındaki bilgi ve yaşantı birikimini, Rusya ile yapacağı ikili anlaşma ve projelerle, Rus AUÖ gereksinmelerini karşılamak üzere işe koşabilir.

KAYNAKÇA

- Abakumov, A.A. Kuzin, N.P. Puzirev, F.İ. Litvinov, L.F. (1974) *Narodnoye Obrazovaniye v SSSR Obşçeobrazovatel'naya Şkola*, Sbornik dokumentov, 1917-1973 tt. «Pedagogika», Moskva.
- Aksenov, G. (2012) *Poçemu udalis zemskiye şkoli, jurnala «Oteçestvenniye zapiski»*, № 4 (49), <http://www.strana-oz.ru/2012/4> Moskva.
- Avrus, A.İ. (2001) *İstoriya Rossiyskih Universitetov*, Oçerki, Moskovskiy Obşçestvenniy Nauçniy Fond, Moskva.
- Bartaşuk, N.V. ve Neverova, A.V. (2015) *İnnovatsionniye Tehnologii v Distantsionnom Obrazovanii*, UDK 378, Donskogo gosudarstvennogo tehniçeskogo universiteta, Obşçestvo, Sotsiologiya, Psikologiya, Pedagogika, No: 3.
- Batayev A. V. (2015) *Analiz rossiyskogo rinka distantsionnogo obrazovaniya*, Ekonomika i upravleniye, Molodoy uçyoniy №21 (101) noyabr-1.
- Bogdanov, İ. M. (1964) *Gramotnost i Obrazovaniye v Dorevolutsionnoy Rossii i v SSSR*, (İstoriko-Statistiçeskiye Oçerki), İzdatelstvo “Statistika”, Moskva.
- Brockhaus, F.A. ve Efron, İ.A. (1897) *Ensiklopediçeskiy Slovar*, Muzey pedagogiçeskiy voyenno-uçebnih zavedeniy v SPb, Tom 20/39, s. 125, Tipo-Litografiya İ. A. Efrona, Praçesniy per. 6, St. Petersburg.
- Bryukov, V. (2015). *Elektronnoye obrazovaniye: instruksiya po primeneniyu*, <http://habrahabr.ru/company/-mailru/blog/252459> (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi)
- Connie, I.R.H. (2014) *Future-Focused Leadership: Three Mega-Trends Influencing Distance Learning*. Kimmel Education and Research Center, Faculty & Staff Publications. Paper 24.
- Curinskiy, A.N. (2000) *İstoriya Pedagogiki*, Uçeb. posobiye dlya stud. Pedvuzov, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr, VLADOS, Moskva.
- Çehov, N. V. (1912) *Narodnoye obrazovaniye v Rossii s 60-h godov XIX veka*, Knigoizdatelstvo Penza, v Antik i K. Moskva.
- Çutkeraşvili, E. V. (1961) *Razvitiye vişşego obrazovaniya v SSSR*, gos. izd-vo vişşaya şkola, Moskva.

- Dmitriyev E.M. (2016) *Distansionnoye obrazovaniye «Za» i «Protiv»*, Nauçnyy Almanah, Kirsanovskiye çteniya. -S.114-116. Kazan.
- Dneprov, E.D. (2011) *Noveyşaya politiçeskaya istoriya rossiyskogo obrazovaniya: opıt i uroki*, İzdaniye 2-e, dopolnennoye, Marios, Moskva.
- Duplenko, A. G. (2017) *Analiz sostava ugroz dlya informasionnoy bezopasnosti v vısokoorganizovannih sistemah tipa «Umnyy gorod»*, Sovremennıye tendensii tehniçeskikh nauk: materialı v Mejdunar. nauç. konf. g. Kazan.
- Düryagina A.B. ve Sidorov, S.V. (2019) *Rol zemstv v razvitii selskih şkol Rossii v XIX - naçale XX vv.* [Elektronnyy resurs] // Sidorov S.V. Sayt pedagoga-issledovatelâ. - URL: <http://si-sv.com/publ/16-1-0-142> (25.06.2019 tarihinde ziyaret edildi).
- Egorov, S. F. (2014) *İstoriya pedagogiki v Rossii: hrestomatiya dlya vuzov* / sost. - İzd. Akademiya, Moskva.
- Ergüney, M. (2015). *Uzaktan Eğitimin Geleceği: MOOC (Massive Open Online Course)*, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (JRET), Cilt:4, Sayı:4, Makale No: 03, ISSN: 2146-9199.
- Fahraziyeva V. (2017) *Zemskaya şkola Yekaterinburgskogo uyezda v 1870-1890 gg.* Vıpusknaya kvalifikasionnaya rabota, Ministerstvo obrazovaniya i nauki Rossiyskoy Federasii FGBOW VO «Uralskiy gosudarstvennyy pedagogiçeskiy universitet», İstoriçeskiy fakultet, Kafedra istorii Rossii, Yekaterinburg.
- Goreva O.M. ve Osipova L.B. (2015) *Sovremennoye Sostoyaniye Distansionnogo Obrazovaniya v Rossiyskom Vuze*, Elektronnyy nauçnyy jurnal, Sovremennıye problemy nauki i obrazovaniya, "Pereçen" VAK İF RİNS, Vıpusk jurnala No:2 (çast 1).
- Gorskiy A.A. (2008) *İstoriya Rossii s drevneyşih vremen do 1914 g.* Rossiyskaya Akademiya Nauk, Gosudarstvennyy Universitet Gumanitarnıy Nauk, Nauçno-Obrazovatelnyy Tsentr po İstorii, İzdatelstvo Astrel, Moskva.
- Gromkova, M.T. (1990) *Zaoçnoye obuçeniye v srednih spesialnih uçebnih zavedeniyah: uçebno-metodiçeskoye posobiye*, Vıssh. şk. Moskva.
- Gurkina, N.K. (2001) *İstoriya Obrazavaniya Rossii X. – XX. v*, UDK 37, BBK 74.03 (2) G 24, Ministerstvo Obrazovaniya Rossiyskoy Federatsii, Sankt Petersburgskiy Gosudarstvennyy Universitet Aerokosmiçeskogo Priborostroeniya, Petersburg.
- Kairov, İ. A. ve Petrov F. N. (Red.) (1965) *Pedagogiçeskaya ensiklopediya*, Tom. 2. İzdatelstvo Sovetskaya Ensiklopediya, Moskva.
- Kimaykin S.İ. (2013) *Traktovka vospitaniya liçnosti v russkoy pedagogiçeskoy misli konsa XIX - naçala XX veka* / Modernizasiya obrazovaniya Rossii: mejvuzovskiy

sbornik naučnih trudov / FGBOW VPO «Magnitogor. gos. un-t», Kaf. pedagogiki.
- Magnitogorsk: MaGU, S. 70-75, Magnitogorsk.

Klyachko, T.L. (2011) *Obrazovatel'naya Sreda v Nacionalnom i Mirovom Kontekstah, Obrazovaniye v Rossiyskoy Federatsii: problemy i tendentsii razvitiya v nachale XXI veka*, Mir Rossii, No: 1, Moskva.

Kornetov, G. B. (2015) *İstoriko-Pedagogičeskoye Znaniye v Naçale III Tısyaçeletiya: Pedagogičeskiye Napravleniya v Teorii i Praktike Obrazovaniya*, Ministerstvo Obrazovaniya Moskovskoy Oblasti, Akademiya Sosialnogo Upravleniya, Kafedra Pedagogiki Seriya İstoriko-Pedagogičeskoye Znaniye, Vıpusk 93, Materialı Odinnadsatoy Mejdunarodnoy Nauçnoy Konferensii, Moskva.

Kornetova, G.B. (2013) *İstoriya pedagogiki segodnya* / pod red. ASOU, Moskva.

Kruglyanskiy M.R. (1970) *Vısşaya şkola SSSR v godı Velikoy Oteçestvennoy voynı*. Moskva.

Kurat, A.N. (1987) *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIII. Dizi — Sa.17, Dünya Tarihi, 2. Baskı, Türk tarih Kurumu basımevi, Ankara.

Legatum Institut, *The 2014 Legatum Prosperity Index*, (2014), http://media.prosperity.com/2014/pdf/publications/PI2014Brochure_WEB.pdf (12.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Leontev, A.A. (2001) *İstoriya Obrazovaniya v Rossii Ot Drevney Rusi Do Konsa XX. Veka*, <https://rus.1sep.ru/article.php?ID=200103304> (22.09.2019 tarihinde ziyaret edildi)

Leontev, A.A. (2019) *İstoriya obrazovaniya v Rossii ot drevney Rusi do konsa XX. veka*, <http://www.ateismy.net> (14.03.2019 tarihinde ziyaret edildi).

Logvinovich G. V. (2018) *Razvitiye i Krizisniye Çertı v Sisteme Vısşego Obrazovaniya SSSR v 1970-1980-h Godah*, K. Khetagurov North Ossetian State University, Vestnik TGPU (TSPU Bulletin). 2018/3 (192), Vladikavkaz.

Malkov, P.V. (2019) *Rossiya v Sifrah, 2019*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (ROSSTAT), Kratkiy statističeskiy sbornik, Moskva.

Medinskiy, E.N. (1952) *Narodnoe Obrazovaniye v SSSR*, Akademiya Pedagogičeskikh Nauk RSFSR, Moskva.

- Medvedev, D. (2016) *Cumhurbaşkanlığı Konseyi toplantısı*, NTV Televizyonu, Moskova.
- Mojaeva G.B. (2015). *MOOC - Noviyе Vozmojnosti Dlya Razvitiya Dopolnitelnogo Professionalhogo Obrazovaniya*, DOI 10.17223/9785751123598/3, Luçşıye Praktiki Elehtonno Obuçeniya Materiyalı, I. Metodiçeskoy Konferentsii, 24 Aprely 2015, Tomskiy Gosudarstvenniy Universitet, Tomsk.
- Nikitskaya, E.A. (2008) *Voskresnaya Şkola Kak Fenomen Pedagogiçeskoy Deystvitelnosti. İstoriya i Sovremennost*, Kafedri pedagogiki vısshey şkolı GOW VPO «MPGU», Vestnik PSTGU IV: Pedagogika. Psihologiya, Vıp. 2(9), S. 121-132, Moskva.
- Orlov, A.S. Georgiyev, V.A. Georgiyeva, N.G. Sivohina, T.A. (2008) *İstoriya Rossii v Şemah*, Uçebnoye Posobiye, Moskovskiy gosudarstvenniy universitet im. M. V. Lomonosova, İstoriçeskiy Fakultet, İzdatelsvo, Prospekt, Moskva,
- Panaçin, F. G. (1975) *Pedagogiçeskoye obrazovaniye v SSSR: vajneyşıye etapi istorii i sovremennoye sostoyaniye*, İzdatelstvo: Pedagogika, Moskva.
- Piskunov, A.İ. (2001) *İstoriya Pedagogiki i Obrazovaniya, Ot zarojdeniya vospitaniya v pervobitnom obşçestve do konsa XX v.* Rekomendovano UMO vuzov RF, 000 «TS Sfera», Moskva.
- Plotnikova S.P. ve Kiyan T.V. (2015), *Razvitiye Distansionnogo Obrazovaniya v Rossii i Za Rubejom*, Krasnoyarskiy gosudarstvenniy agrarniy universitet, Krasnoyarsk, Rossiya, UDK 378.1, Krosnayarsk.
- Polyakov, A. (2015). *Obzor sovremennih platform MOOS*. https://www.beliro-smartlearn.ru/pluginfile.php/11980/mod_resource/content/1/Обзор_современных_платформ_MOOC.pdf (11.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).
- Pozdnyakov, A. N. (2014) *Voskresniye Şkolı v Rossii XIX. V. Kak Opıt Obşçestvenno-Pedagogiçeskogo Dvijeniya*, Institut dopolnitelnogo professionalnogo obrazovaniya Saratovskogo gosudarstvennogo universiteta imeni N. G. Çernişevskogo, Saratov.
- Rambo, A. (1994) *Jivopisnaya İstoriya Drevney i Novoy Rossii*, Hudojestvennoye Oformileniye, V. V. Lukaşov, Moskva.

- Rubakin, N. (1975) *Ízbrannoe, Trudi Oteçestvennih Knigovedov, v Dvuh Tomah*, Ízdatelstvo «Kniga», Moskva.
- Rude, G. (2015) *Fransız Devrimi*, İletişim Yayınları 2130, Tarih Dizisi 92, İstanbul.
- Rudnik, S.N. (2013) *Velikiye Reformı v Rossii 1860 - 1870 godov: Epoha i Lüdi*, Ministerstvo obrazovaniya i nauki Rossiyskoy Federasii, Rossiyskiy gosudarstvenniy gidrometeorologičeskiy Universitet, Sankt-Peterburg.
- REBBBP - Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bilgi Portalı (2014) http://www.kpfu.ru/portal/docs/-F_1324571663/material_Minobrnauki.pdf (11.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).
- Ryümin, R. V. ve Ardovskaya, R. V. (2013) *Formirovaniye mediativnoy kompetentnosti posredstvom distansionnih obrazovatelnih tehnologiy*, Rossiyskaya Akademii Nauk, Institut Sotsialno-Ekonomičeskogo Razvitiya, Territoriy RAN Vologda.
- Saprikin D.L. (2009) *Obrazovatelniy potentsial Rossiyskoy İmperii*. - M. İİYET RAN, Rossiyskaya akademiya nauk, Sentr issledovaniy nauçno-obrazovatelnoy politiki Uçrejdeniye Rossiyskoy akademii nauk, Institut istorii estestvoznaniya i tehniki im. S.İ. Vavilova, Moskva.
- Savinova L.Ü. ve Rindina, A. G. (2012) *İstoriya obrazovaniya i pedagogičeskoy misli: metodiçeskoye posobiye*, SPB: İzd-vo VVM, Sankt Peterburg.
- Speranskiy, A. V. (2015) *Vısşaya şkola SSSR v 1941—1945 gg.: ekzameni voynı*, Vestnik YUUrGU. Seriya «Sosialno-gumanitarnıye nauki», Yujno-Uralskiy Gosudarstvenniy Universitet, Yekaterinburg.
- SSSR v sifrah (1934) *Kratkiy sbornik statističeskih materialov* / Sentr. upr. nar.-hoz. uçeta Gosplana SSSR. - Soyuzorguçet, Moskva.
- SSSR v sifrah (1935) *Kratkiy sbornik statističeskih materialov* / Sentr. upr. nar.-hoz. uçeta Gosplana SSSR - XXVII, Soyuzorguçet, Moskva.
- SSSR v sifrah (1964) *Kratkiy statističeskiy sbornik* / Sentr. stat. upr. pri Sovyete Ministrov SSSR. – Moskva.
- Staroverova, N. A. (2012) *Problemi Zaoçnogo Obuçeniya v Sfere Professionalnogo Obrazovaniya*, Vestnik Kazanskogo tehnologičeskogo universiteta, UDK 378.046.4, 237 - 239, Kazan.

- STM (Sosyal Teknolojiler Merkezi - *Sentr Gumanitarnih Tehnologiy*), (2015) <http://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info> (15.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).
- Şevçenko D.A. (2013) *İstoriya stanovleniya i razvitiya rinka visşego professionalnogo obrazovaniya v Rossii*, <https://www.cfin.ru/press/practical/2013-06/01.shtml> (01.08.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- Tkaçenko L.N. (2014) *Distansionnoye obrazovaniye kak sostavlyaiuşçaya sistemi neprerivnogo obrazovaniya*, *Sovremennaya nauka: aktualniye problemi teorii i praktiki*. Seriya: Gumanitarniye nauki. № 3-4, S.67-69. Moskva.
- Trubitsina O.V. ve Savvina O.A. (2007) *İz İstorii Vozniknoveniya Voskresnih Şkol v Rossii*, MOW OSOŞ, № 11, Eleskiy gosudarstvenniy universitet, g.Voronej.
- Vasileva Z.İ. (2006) *İstoriya obrazovaniya i pedagogičeskoy misli za rubejom i v Rossii*, Mejdunarodnaya Akademiya Nauk Pedagogičeskogo Obrazovaniya, Visşeye Professionalnoye Obrazovaniye, İzdatelskiy sentr «Akademiya», Moskva.
- Volkova, T. İ. (2007) *Zemstvo i Zemskiye Uçrejdeniya v Rossii v naçale XX. veka. (Na materilah guberniy Tsentralnoy Rossii)*, Uçebnoe posobie, Ministerstvo Obrazavaniya i nauki rossiyskoy Federatsii, Federalnoe agenstvo po obrazavaniyu Yaroslavskiy Gosudarstvenniy Universitet im P.G. Demidova, Yaroslav.
- Volkova, T. İ. (2011) *Zemskaya narodnaya škola i eye vklad v razvitiye rossiyskogo obrazovaniya*, YDK 94 (47) 083, Yaroslavskiy pedagogičeskiy vestnik - 2011 - № 3 - Tom I (Gumanitarniye nauki), Yaroslav.
- Zaborovskaya, A.S., Klyaçko, T.L., Korolev, İ.B., Çernes, V.A., Çirikova, A.E., Şilova, L.S., Şişkin, S.V. (2004) *Visşeye obrazovaniye v Rossii: pravila i realnost*, Nezavisimiy institut sotsialnoy politiki, Moskva.
- Zuyev M. N. ve Maksimov V.A. ve Saviskiy V.A. (2002) *İstoriya gosudarstva i prava Rossii. Kommentirovannaya hronologiya*, Kommentirovannaya Hronologiya, Ürisprudensiya, Moskva.

İnternet Kaynakları

- <http://amvtrade.ru/info/hobbi/vidy-obrazovaniya-v-rf-tablica> (21.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/23884-sssr-v-tsifrah-v-1934-godu-kratkiy-sbornik-statisticheskikh-materialov-m-1934> (21.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- http://fedoroff.net/publ/geography/geografiya/geografija_rossii/48-1-0-546 (05.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://igor-afanasiev.ru/kogda-byl-prinyat-zakon-ob-obrazovanii/> (21.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://infotables.ru/statistika/31-rossijskaya-federatsiya/782-obshchaya-chislennost-naseleniya-rossii> (10.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://pedagogic.ru/pedenc/item/f00/s01/e0001178/index.shtml> (14.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://profmetodist.ru/42-reformy-aleksandra-ii-v-sfere-obrazovaniya-liberalizatsiya-i-glasnost.html> (17.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://stud24.ru/information/sovremennoe-sostoyanie-distantsionnogo-obucheniya-v/24544-72161-page1.html> (21.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://tolstoschool.com/pedagogicheskaya-deyatelnost-tolstogo/1859-1962.html?template=accessibility> (21.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/rusyanin-yonetim-yapisi> (20.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- <http://www.ateismy.net/indeh.php/2010-12-22-21-16-16/459-2010-12-17-16-53-33> (14.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)
- http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/ (09.09.2018 tarihinde ziyaret edildi)
- http://www.technoavia.ru/katalog/spetsodezhda/spetsodezhda_uteplennaya/shema_poyasov (10.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)
- <https://megabook.ru/article/Административно-территориальное%20деление%20-России> (17.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

<https://rbg24.ru/news/rusyanin-egitim-sistemi-nasil-1279.html> (20.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://statehistory.ru/3884/Izmenenie-granits-Moskovskoy-Rusi-pri-Ivane-Groznom--Karty/> (5.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

https://www.gosuslugi.ru/situation/obtain_education/education_system_in_Russia (17.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

<https://megabook.ru/article/Административно-территориальное%20деление%20России> (5.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf> (15.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<http://zakon-ob-obrazovanii.ru/> (5.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

https://www.gosuslugi.ru/situation/obtain_education/education_system_in_Russia (5.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://rbg24.ru/news/rusyanin-egitim-sistemi-nasil-1279.html> (5.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://24smi.org/celebrity/3560-vladimir-monomakh.html> (5.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

https://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/red_1977/5478732/ (20.06.2019 tarihinde ziyaret edildi)

https://ru.wikisource.org/wiki/ЭСБЕ/Комитеты_грамотности (05.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

Rusya Eğitim Portalı (<http://4brain.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://gaidaruniversity.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://lectoriy.mipt.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://postnauka.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://uchinovoe.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://universarium.org>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edilmiştir).

Rusya Eğitim Portalı (<http://uniweb.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://www.hse.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://www.intuit.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<http://www.lektorium.tv/mooc>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edilmiştir).

Rusya Eğitim Portalı (<https://htmlacademy.ru>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (<https://www.eduson.tv>) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

Rusya Eğitim Portalı (www.businesslearning.ru) (10.11.2015 tarihinde ziyaret edildi).

<http://www.calend.ru/event/6856/> (22.08.2017 tarihinde ziyaret edildi)

<http://www.zemgym.ru/gymnasia/article3.html> (05.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

https://countrymeters.info/ru/RUSSIAN_FEDERATION (05.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

<http://cikrf.ru/politparty/MinUst/last> (10.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

<http://constitution.kremlin.ru/constitution.pdf> (17.09.2017 tarihinde ziyaret edildi)

<https://xn--2-7sbasbsl1azs.xn--p1ai> (05.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<http://zemstvo.info/zemskie-shkoly-v-rossii> (10.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://ekoshka.ru/reforma-obrazovaniya-aleksandra-2/#i-8> (17.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://inance.ru/2018/09/obrazovanie-v-sssr/> (21.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<http://www.slavkrug.org/moskva-pri-dmitrii-donskom/> (22.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<http://zakon-ob-obrazovanii.ru/> (21.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://science-education.ru/ru/article/view?id=20810> (21.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://studfiles.net/preview/4603568/> (21.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://moluch.ru/archive/101/22806/> (24.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://ru.pc-history.com/elektronnyj-trenazhyor> (24.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

[www.soL.org.tr/SSCBde eğitim](http://www.soL.org.tr/SSCBde-egitim) (24.05.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1046896> (10.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/302522> (10.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<http://bse.sci-lib.com/article043221.html> (11.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://www.calend.ru/events/6856/> (11.07.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://istoriarusi.ru/imper/reforma-obrazovaniya-1864.html> (17.03.2019 tarihinde ziyaret edildi)

<https://24smi.org/celebrity/3560-vladimir-monomakh.html> (20.04.2019 tarihinde ziyaret edildi)

